

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างครู นักเรียน
และชุมชน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น
ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

THE STUDY ON CO-OPERATIVE LEARNING PROCESS
OF THE TEACHER, THE STUDENT AND COMMUNITY
IN RETRIEVING LOCAL HISTORY AND CULTURE
TAMBOL HANGCHAT, AMPHUR HANGCHAT
LAMPANG PROVINCE

โดย

นายสุชาติ บ่วงแก้ว และคณะ

ทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2543

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยเนื่องจากได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ กาญจนพันธุ์ อาจารย์ชูพินิจ เกษมณี และม.ล.ทวีปัญญา เกษมสันต์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการวิจัย เรื่อง"การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชนในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง " ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ2543 ของภาคเหนือ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนรายงานวิจัยเล่มนี้ สำเร็จสมบูรณ์ ทางคณะผู้ร่วมโครงการวิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์คำรห์ ศรีนุต หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร ที่ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำ แหล่งสืบค้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลห้างฉัตร และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการจัดการศึกษาค้นคว้า การจัดประชุมสัมมนาคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านจนสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

ขอขอบพระคุณคุณจินดา วงศ์สวัสดิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 2 จังหวัดลำปาง อาจารย์กุลวดี เจริญศรี และอาจารย์เรณู อรรฐาเมศร์ที่ให้ความสนับสนุน ให้กำลังใจและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้บริหารโรงเรียน และคณาจารย์โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว โรงเรียนบ้านปิ่นง้าว และผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นที่ร่วมเป็นกรรมการวิจัยหมู่บ้าน 4 โชน(9หมู่บ้าน)ที่ได้ให้ความร่วมมือช่วยกันศึกษาค้นคว้าสืบค้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ในครั้งนี้ด้วยดี

สุชาติ ปวงแก้วและคณะ

ชื่อเรื่อง การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ชื่อผู้เขียน นายสุชาติ ปวงแก้วและคณะ

คณะกรรมการตรวจสอบ

ศาสตราจารย์ ดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์	ประธานกรรมการ
อาจารย์ ชูพินิจ เกษมณี	กรรมการ
อาจารย์ ม.ล.ทวีปัญญา เกษมสันต์	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้คือ

- 1) เพื่อศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- 2) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมต่อประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดโดยครู นักเรียน และชุมชนท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ ได้แก่ คณะครู 3 โรงเรียน จำนวน 15 คน และชาวบ้านจำนวน 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ ใช้กระบวนการอบรมการเรียนรู้ร่วมกันและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การพูดคุยกลุ่มย่อย สัมภาษณ์กลุ่มผู้เฒ่าในชุมชน

ผลของการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผล ได้ดังนี้

1. คณะนักวิจัยทั้งหมดได้ศึกษาร่วมกันทั้งจากเอกสารและการวิจัยในสนามได้ผลสรุปว่า

การเกิดชุมชนที่ตำบลห้างฉัตร ในสมัยโบราณ(ยุคก่อนประวัติศาสตร์) สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อชุมชนเรียนรู้การปลูกข้าว โดยเริ่มจากข้าวนาคอน(ข้าวไร่) และข้าวนาดำ(ข้าวนาถุ่ม) และอยู่กับที่ไม่เคลื่อนย้าย เมื่อมีหลายชุมชนรวมตัวกันในพื้นที่ขนาดใหญ่ จะเกิดเป็น เมืองหรือชุมชนโบราณ (กรณีของเวียงจันทน์ เวียงจันทน์) หลังจากนั้นได้ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนจากที่สูงมาที่ต่ำทำให้ชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบเหมืองฝายเพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการเกษตรคั้งนี้ระบบเหมืองฝายจึงนำไปสู่การจัดองค์กรทางสังคม

ในสมัยต่อมาเมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้นก่อให้เกิดรูปแบบการจัดองค์กรสังคมขนาดใหญ่ที่เป็นแบบระบบการปกครองที่มีรูปแบบดังนี้คือ ระบบการเกณฑ์ไพร่ เกณฑ์แรงงาน เกณฑ์ส่วย (เช่น ข้าว พืชผลอื่นๆ และของป่า) ให้แก่เจ้าเมือง และมีการแต่งตั้งขุนนางข้าราชการเป็นลำดับชั้นต่าง ๆ (พระยา ,ขุน , ท้าว) เพื่อควบคุมไพร่ ซึ่งต่อมาก็เปลี่ยนชื่อเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน เพื่อไปทำหน้าที่ดูแลในเรื่องการเก็บภาษี หรือการเกณฑ์แรงงาน ทั้งในยามสงบและเวลาเกิดสงคราม ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างเส้นทางต่างๆให้สะดวกต่อการเดินทางก็จะมีผลต่อทางด้านการเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ อำนาจที่มาจกส่วนกลาง(กรุงเทพฯ)จะเข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนมากขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองแบบเดิมซึ่งราษฎรจะปลูกพืชต่างๆ เลี้ยงสัตว์ หาของป่า ตลอดจนทำหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญา ในการล่าสัตว์และจับปลา เพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัวแบบพึ่งตนเอง มาสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ต้องใช้เงินทองซื้อหา ช่วงนั้นรัฐบาลมีเป้าหมายจะขยายตลาดการค้าข้าวกับต่างประเทศ ผลจากการขยายตลาดข้าวทำให้เกิดการแข่งขันในการขายพื้นที่ดินเพาะปลูกและขุดคลองและระบบชลประทาน ทำให้บรรดาพ่อค้าและเจ้าต่างมาลงทุนด้วยการกว้านซื้อที่ดินในเขตชลประทานด้วยการรับจ้างหรือให้กู้ยืมเงินการกระจุยตัวของที่ดินในระยะนั้นจึงอยู่ในมือของคนไม่กี่คน ต่อมาเมื่อมีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ปัญหาชาวนาไร้ที่ดินมีเพิ่มมากขึ้น เกิดการอพยพไปบุกเบิกที่ดินใหม่ๆ ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป สำหรับทางด้านการค้านับตั้งแต่ปี พ.ศ 2463 เป็นต้นมา พ่อค้าชาวจีนเริ่มมาแทนที่พ่อค้าชาวเจี๊ว (ไทยใหญ่) และพ่อค้าชาวพม่าที่เคยมีอยู่มาก่อน ทั้งนี้เพราะลักษณะของคนจีนที่ยึดมั่นแข็งแรง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะการคมนาคมจากใช้ม้ามาเป็นการใช้รถใช้ถนนแทน ความสำคัญกับพม่าเริ่มลดลงเมื่อระบบการค้าภาคเหนือหันมาบุกเบิกกับทางกรุงเทพฯมากขึ้น ปริมาณของสินค้าเพิ่มมากขึ้นในระย่นี้ ในช่วง พ.ศ2473 ความเจริญของตลาดข้าวเริ่มลดน้อยลงแต่ก็มีพืชเศรษฐกิจอย่างอื่น เช่น ถั่ว ยาสูบ มาชดเชย จนกระทั่งพัฒนาการมาสู่สภาพปัจจุบัน อย่างที่เห็นในทุกวันนี้

2.ผลของการศึกษาและ ได้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนนำมาสู่การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่จะแสวงหาข้อมูลและนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการสอนใน โรงเรียนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการสร้างกระแสความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของตนเอง ในความรู้สึที่เอื้ออาทรต่อกัน

Title Cooperative Learning Process of the Teacher Student and Community
In Retrieving Local History and Culture
Tambon Hangchat Amphur Hangchat,
Lampang Province

Author Mr.Suchat Pongkeo and team

Monitoring and Evaluating Research Project Committee

Prof. Dr. Anan Kanchanphan	Chairman
Lect. Chupinit Ketmanee	Member
Lect.Thaweepanya Kasemsan	Member

Abstract

The objective of the study on “Cooperative Learning Process of the Teacher, Student and Community in Retrieving Local History and Culture” Tambon Hangchat, Amphur Hangchat, Lampang Province are as follows:

1. to study and gathering information on local history and culture of Tambon Hangchat, Amphur Hangchat, Lampang Province,
2. To raise awareness and build up learning process to the history and culture organized by teacher, student and local community.

Sampling group in this research composed with 15 teachers from 3 schools, including with the number of 120 grade 4-6 students from 3 schools and 60 local people.

The outcome of study research can be made conclusion as follows:

historical period) could be assumed when the community know how to planting rice starting from Nadon Rice or Khao Rai and Nadam Rice or Khao Nalum. During that time, the people didn't move their own residence. When the communities was bigger and bigger, it leaded to the bigger city or ancient society (in the case of Wing Khuntan and Wieng Rommanee). The way of life of the people in the highland moved to the lowland has been studied. There was some necessity to create the mine irrigation system to utilize water supply. This system had been led to the organization of civil society.

Later on when the communities has been developed, the pattern of organizing the big civil society has been designed and create to the rule of slave system, labor and supplies dispute such as rice, forest product etc. being sent to the king. There were some appointment of the civil servant to many level such as matron of the palace and nobles in order to control the slaves. These position has been changed to the position of "head of the village" called in Thai as "Khamnun" and "Pooyai Ban" at present. The role and responsibilities of Khamnun and Pooyaiban is to take care of tax collection or to ask for the labor from the community in the situation of peaceful and during the war. Due to the economic change and better infrastructure particularly for transportation, it is very much effect and influential with the politics, economic and empower from the Central or Bangkok. The situation of the economic has been changed from self-sufficiency that including with plantation, forest product, fishery and handicraft for their own consumer to the capitalism.

During that time, the government has the target to expand marketing to the foreign countries. Due to the expansion of the marketing especially for rice export, there is the competition in expanding the piece of land for plantation, dig the canal and create the irrigation system. There is a lot of merchant in and outside the country invested their own money by purchasing a piece of land in the irrigation area. Some of them lend money to the local people by mortgaging the land. When the people is more increasing, it created a lot of problem also. The people moved to place to another place to look for the new area for plantation.

Regarding to the business since 1920, the Chinese merchant has came forward and replacing of Ngew (Thai Yai) and Burmese merchant. Due to the characteristic of the Chinese, they are diligent and smart in business as well as some changing of the transportation from horse-riding to vehicle and land road. The important of Burmese merchant has decreased when the business system from the North had more influence to

Bangkok. The quantity of goods has more increased. In 1930, the growth of rice market has decreased, but there is the compensation of other economic plant such as bean, tobacco in replacing the rice product.

Due to the result of this research, it can be seen very obviously that the knowledge gained create to the close cooperation between schools and community in order to collect information of the local history and culture. This information can be adapted for the learning process and can be created the sustainability for the community as well. One of the impact in making this research create the harmonize and show the identity of the people in the village.

กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อภาษาไทย	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	2
คำถามหลักในการวิจัย	2
ประโยชน์ที่ได้รับ	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	10
การรวบรวมข้อมูล	11
การวิเคราะห์ข้อมูล	13
บทที่ 4 ผลจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน	14
บทที่ 5 บทสรุป	
สรุป	56
อภิปรายผล	59
ข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	
แผนจัดการเรียนรู้	73
คณะทำงานวิจัย	121
ผลงานนักเรียน	122
คำสั่งแต่งตั้ง	123

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเท่าที่ผ่านมาค่อนข้างมีน้อยและส่วนใหญ่เท่าที่มีอยู่เป็นการศึกษาจากคนภายนอกท้องถิ่นความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของห้างฉัตรก็เช่นเดียวกัน เป็นประวัติศาสตร์ที่ยังมีการศึกษาค่อนข้างน้อย ทั้งจากคนภายในและภายนอก ส่วนทางด้านเอกสาร ที่มีการศึกษามากจะเป็นเอกสารของทางราชการบ้าง ของพระสงฆ์บ้างซึ่งส่วนใหญ่เป็นการคัดลอกหรือการปริวรรตเช่น การศึกษาของนายสงวน โชติสุขรัตน์ ในเรื่องของตำนานเมืองเหนือหรือการศึกษาของ นายอุดม สืบหล้า เรื่องโบราณคดีสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาจากข้าราชการของอำเภอห้างฉัตร ซึ่งเป็นเอกสารโรเนียว ไม่ปรากฏชื่อผู้ศึกษา และวัน เดือน ปีที่พิมพ์ เช่น เรื่องการศึกษาประวัติเจ้าพ่อขุนताल (พญาเมิก) ปุชนิยบุคคลของอำเภอห้างฉัตร จ.ลำปาง เรื่องวีรบุรุษทิพย์ช้าง เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นมาของตำบลปงยางคก ตำบลเวียงตาล ตำบลห้างฉัตร ตำบลแม่สัน ตำบลเมืองยาว ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาจากตำนาน คำบอกเล่า และไม่มีหลักฐานยืนยันความถูกต้องของข้อมูลสำหรับเอกสารประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมห้างฉัตร ที่บันทึกภาพชีวิตของชาวห้างฉัตร ตั้งแต่อดีต ในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ไม่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่คู่วัดรุ่งโรจน์เป็นอิสระชน บ้านเมืองสงบสุขมีแต่การทำบุญ สุนทานและภาพชีวิตที่ขมขื่นต้องดิ้นรนแสวงหาทางออก เพื่อปรับตัวให้เข้ากับกระแสการพัฒนาของประเทศ จนต้องขายแรงงานทั้งในท้องถิ่น ในประเทศและต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่นี้มีมายาวนาน แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาสืบค้นอย่างเป็นระบบมาก่อน อีกทั้งเจ้าของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้แก่ ครู นักเรียน พระสงฆ์ และชุมชน ยังไม่เคยมีโอกาที่จะบอกเล่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตน ไม่มีโอกาสจะบอกถึงความเปลี่ยนแปลงต่างๆของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตัวอย่างเช่นสถานการณ์ที่ผลักดันให้ คำไม้ คำฝั้น ในอดีตที่ผ่านมา และสาเหตุใด ชุมชนแห่งนี้จึงมิได้เลือกใช้กระบวนการปรับตัวตามชุมชนภาคเหนือหลายๆแห่ง ที่ใช้กระบวนการขายแรงงานและขายบริการ อีกทั้งชุมชนไม่เคยมีโอกาสนี้ร่วมกันระหว่าง ครู นักเรียน และชุมชนในเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเลย

ดังนั้นเพื่อให้โอกาสแก่ครู นักเรียนและชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ บันทึกภาพชีวิตของคนห้างฉัตร ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของชุมชนในภาคเหนือที่ยังแสวงหาคำตอบต่อการตั้งรับและปรับตัวต่อกระแสการพัฒนาของประเทศและของโลกด้วยตนเอง คณะครูและนักเรียน ในตำบลห้างฉัตรจึงร่วมมือกันศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ขึ้น โดยมุ่งหวังว่าการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นครั้งนี้ จะช่วยให้ครู นักเรียน และชุมชนได้เปิดเวทีวิเคราะห์

คำบอกเล่า ร่วมสรุปบทเรียนสภาพวิถีชีวิตของตนเอง ในแง่มุมต่าง ๆ ตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของประเทศและของโลก กระบวนการที่ได้มา ซึ่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น จะส่งผลให้ ครู นักเรียนและชุมชนได้มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และข้อมูลความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนทั้งที่ผิดพลาดและทั้งความภาคภูมิใจ กระบวนการเหล่านี้จะส่งผลทำให้ครูนักเรียน และชุมชน เกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกร่วมต่อการรักท้องถิ่นและชุมชน อันจะนำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไปในอนาคตและประชาชนชาวห้างฉัตร ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง สามารถทบทวนอดีต เพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน อีกทั้งยังกำหนดทิศทางและอนาคตของท้องถิ่นตนเองได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
2. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และสำนึกร่วมต่อประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดโดย ครู นักเรียน และชุมชนท้องถิ่น

คำถามหลักในการวิจัย

1. ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีกี่กลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มนั้น ๆ มีความเป็นมาประวัติศาสตร์ของคนอย่างไร
2. หมู่บ้านในตำบลห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้านในตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งถิ่นฐานอย่างไร
3. ชาวตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้านมีวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน และการดูแลสุขภาพอย่างไร มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรบ้าง ในตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร
4. ชาวตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้านมีความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมรวมทั้ง กิจยามารยาท ข้อห้ามและข้อควรกระทำอย่างไร
5. ชาวตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้านมีภาษาวรรณกรรมการเล่น และศิลปะอย่างไร
6. ชาวตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้านมีแหล่งเรียนรู้ที่แห่ง และเป็นแหล่ง การเรียนรู้ประเภทไหน และมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไร
7. ชาวตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้าน มีวิถีการดำเนินชีวิต มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไร เพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และกระแสการพัฒนาของตะวันตก
8. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และชุมชนในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรค อะไรบ้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. คณะครู นักเรียนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของตนเอง
2. คณะครูนักเรียนและชุมชนมีความรักหวงแหนและภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง
3. คณะครู นักเรียนและชุมชนมีแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาของตนเอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนพบว่า มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ ในด้านการนิยามความหมาย มีนักประวัติศาสตร์ที่เป็นชาวตะวันตกได้ให้ความหมายประวัติศาสตร์ในด้านการนิยามคุณค่าว่า “ประวัติศาสตร์คือ ความทรงจำว่าด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งถ้าหากถูกลืมหรือลบล้างไป ก็เท่ากับว่าเราได้ยุติแนวทางบ่งชี้ว่าเราคือมนุษย์ หากไม่มีประวัติศาสตร์เสียแล้ว เราจะไม่รู้เลยว่าเราคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร เหมือนคนเคราะห์ร้ายตกอยู่ในภาวะมึนงง เสาะแสวงหาเอกลักษณ์ของเราอยู่ท่ามกลางความมึนงง” (โรเบิร์ต อี แคนเนลล์ , 2520 หน้า 1)

ดังนั้นวิธีการทางประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องมือสำหรับการสืบค้นหาความจริงเกี่ยวกับอดีตของสังคมมนุษย์ในมิติของเวลา โดยสืบค้นด้วยวิธีการประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่เราสามารถเรียนรู้ได้จากหลักฐานซึ่งมีมากมาย นอกเหนือจากที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร

เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์มีมากมายแต่นักประวัติศาสตร์ในอดีตสนใจและตั้งคำถามเกี่ยวกับ ผู้นำหรือมหาบุรุษมีอิทธิพลเหนือคนในสังคม แนวการเขียนประวัติศาสตร์แบบนี้ เป็นรูปแบบการเขียนแบบดั้งเดิมเช่นการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร

สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผลักดันให้มนุษย์กระทำพฤติกรรมต่างๆทางสังคม การศึกษาเหตุการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงใดๆ ในประวัติศาสตร์จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจด้วย

นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องของการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดสรรอำนาจของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่สิ่งเหล่านี้ก็มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์มากกว่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ปัจจัยทางด้านศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของด้านสังคมและวัฒนธรรมความเชื่อทางด้านศาสนามีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์เช่นกัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ ได้เสนอแนวความคิดว่าวิธีการที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน(นิธิ เอียวศรีวงศ์ ,2543 หน้า10)

ส่วนฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาที่พยายามค้นหาอุดมการณ์แกนหลัก ของชุมชน นำไปสู่การค้นคว้าเรื่องสังคมและวัฒนธรรมก็คือ “การนำประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนมาทำให้มันมีความหมายเพราะหากชุมชนมีประวัติศาสตร์จะสามารถอ้างความชอบธรรมได้ สิ่งนี้เป็นการ

ต่อสู้กับรัฐทางอุดมการณ์ การรื้อฟื้นความทรงจำ คือ ความเข้าใจตนเอง ชุมชนจะมีบทบาท เป็นอย่างไรถ้าไม่เข้าใจตนเอง และจะเข้าใจตนเองได้อย่างไรถ้าถูกทำลายความทรงจำไปหมดแล้ว เมื่อเรามองเห็นประวัติศาสตร์ชุมชน จะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางตั้งที่รัฐจัดตั้งขึ้นมีความสำคัญลดลง และได้พบว่าเครือข่ายความช่วยเหลือกันระหว่างชุมชน มิใช่ระบบตลาดแต่เป็นความช่วยเหลือซึ่งมีการเอื้ออาทรต่อกันทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน

ฉัตรทิพย์กล่าวว่า“ตนเอง เคยศึกษามาแบบประวัติศาสตร์ของรัฐต่อมาได้กะเทาะเปลือกของรัฐออกไปแล้วเห็นว่าประวัติศาสตร์ที่เป็นอยู่นั้น ไม่ได้อธิบายสังคม ได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นการวิพากษ์รัฐเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเพราะสามารถทำให้ลงไปสู่หมู่บ้าน เห็นหมู่บ้านอย่างอิสระ”(ฉัตรทิพย์ นาดสุภา,2540หน้า 18)

การศึกษาประวัติศาสตร์ก็ต้องไปศึกษาชุมชนเพราะชุมชนถูกทำลายความทรงจำ ประวัติศาสตร์ชุมชนไม่ปรากฏในประวัติศาสตร์ในแง่มุมมองของรัฐ การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนจึงสำคัญมาก รัฐได้อ้างความชอบธรรม โดยอ้างความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นการจะเพิ่มพลังให้กับชุมชนจะต้องนำประวัติศาสตร์กลับมาเป็นของชุมชน เราพยายามยึดยึดวัฒนธรรมส่วนกลางครอบงำไว้ จิตสำนึกของชนชาติต่าง ๆ ยังคงแข็งแรงอยู่ สังคมไทยประกอบด้วยคนหลายชนชาติ ดังนั้นต้องปล่อยให้ชนชาติทั้งหลายรักษาและพัฒนาวัฒนธรรมของเขาอย่างอิสระรวมทั้งให้สิทธิการปกครองตนเองให้มากขึ้นในบางลักษณะด้วย

ฉัตรทิพย์เห็นว่าการศึกษาในรูปแบบที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมดีขึ้น อธิบายเบื้องหลังวัฒนธรรมได้ ถ้าเรามุ่งหวังที่จะอธิบาย หรือให้ที่ยืนแก่ชนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญที่สุดยิ่งรู้ประวัติศาสตร์ลึกก็ยิ่งรู้ถึงศักดิ์ศรี และมีที่ยืน เข้าใจที่ยืนและบทบาทของการมีความรู้ ถ้าเพียงแต่บันทึกประเพณีหรือพิธีกรรมเพียงอย่างเดียวย่อมไม่เป็นพลังมากเท่ากับความสามารถบรรยายความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

ถ้าชาวบ้านยังรู้ประวัติศาสตร์ของเขาไปยาวนานเท่าใด เขายังมีจิตสำนึกที่จะรักษาชุมชนนั้น ๆ จะช่วยให้ท้องถิ่นตอบได้ภายนอก ดังนั้นควรเพิ่ม การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยเพิ่มจากเดิมที่มีการศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นการเล่าเรื่องประเพณีปฏิบัติวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆแต่เพียงอย่างเดียว การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เป็นแนวทางอันสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมของคนในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อีกด้วย ฉัตรทิพย์ สรุปการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนว่า “มีความสำคัญสูงสุด เพราะนอกจากจะหมายถึง การทำให้ชุมชนมีความหมาย เป็นพลังให้ชุมชน แล้วยังหมายถึงการปรับปรุงรัฐให้เป็นรัฐของชุมชนอีกด้วย” ส่วนวิธีการวิจัยฉัตรทิพย์ เสนอแนะกรอบคิดในการศึกษาสามแนวทางคือ

1. การใช้วิธีวิเคราะห์ผ่านทางประวัติศาสตร์ ถือว่าทุก ๆ สิ่งมีสิ่งที่เป็นสิ่งเดิมอยู่ จะเข้าใจปัจจุบันได้จะต้องเข้าใจสิ่งที่มีอยู่เดิมซึ่งเป็นของที่เป็น แก่นใน คือถ้าเข้าถึงแก่นในมากเท่าใดเราจะยิ่งเข้าใจชุมชนมากขึ้นเท่านั้น เพราะทั้งหมดของปัจจุบัน คือ สายธารของอดีตที่ทับถมซ้อนกันมา

2. การศึกษา เปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบกลุ่มคนไทยด้วยกัน เปรียบเทียบในพื้นที่ต่างๆ

3. การพยายามประกอบความรู้จากทุกๆ แหล่งข้อมูลเพื่อให้ได้โครงสร้างเช่นการศึกษาชนชั้นควรจะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นหรือศึกษาชนชั้นอื่นด้วยภาพรวมมีความสำคัญมากเช่นภาพรวมในแง่ความสัมพันธ์ทางชนชั้น

แนวทฤษฎีที่ฉัตรทิพย์ใช้ในการศึกษาชุมชนหมู่บ้านก็คือแนวการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นการศึกษาแบบเอา เศรษฐกิจเป็นแกนกลาง และศึกษาแบบเจาะลึก เน้นรูปธรรมท้องถิ่นและถือว่ากระบวนการที่เกิดในท้องถิ่นเป็นตัวกระทำด้วยเช่นกันอันดับต่อไปต้องโยงเศรษฐกิจกับสังคมภายนอกสิ่งที่ท้องถิ่นถูกระทบ เพราะท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรมของประเทศและอาจโยงต่อไปถึงระดับโลก การคืนประวัติศาสตร์ให้กับชุมชนทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดความรู้เป็นระบบเข้าใจฐานะของตนในประวัติศาสตร์และสังคมดีขึ้น รู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับคนกลุ่มอื่นในสังคม และรู้จักโลกภายนอกมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนกระชับแน่นขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , 2540 หน้า 20)

ยศ สันตिसุมบัติ เสนอว่าข้อสำคัญ คือ “ทำทีของการศึกษาที่ต้องทำความเข้าใจว่าการสัมภาษณ์ชุมชนเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์จากจุดยืนของคนธรรมดา ทำให้ฐานะของการศึกษาประวัติศาสตร์เปลี่ยนไป เพราะถ้าชาวบ้านรับรู้ประวัติศาสตร์ของเขา ซึ่งเขาจะมีจิตสำนึกในเอกลักษณ์ของคนร่วมกันสูงขึ้น มันคือการฟื้นฟูเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านนั่นเองยังก่อให้เกิดผลทางด้านความเข้าใจระหว่างปัญญาชนกับชาวบ้านมีสัมพันธ์ภาพแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น” (ยศ สันตिसุมบัติ , 2542 หน้า 185)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้เสนอความคิดทางประวัติศาสตร์ว่า“การศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาได้สร้างปัญหาแก่การเข้าใจสังคมไทย ดังนี้คือรากเหง้าของปัญหาเช่น ลัทธิความชำนาญพิเศษ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์อาชีพ ที่เน้นเหตุการณ์เท่านั้นว่าเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ ผลที่ตามมาคือทำให้ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวเฉพาะของสถาบันหรือมหาบุรุษ” (อานันท์ กาญจนพันธุ์ , 2535 หน้า 25)

พัฒนาการของสังคมประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแบ่งวิชาออกเป็นสาขาโดยไม่ทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์หรือที่เรียกว่าการศึกษาแบบอาชีพ ซึ่งเข้ามามีบทบาทต่อประเทศไทยพร้อมกับการขยายตัวของจักรวรรดินิยมของอังกฤษดังนั้นจึงมีแนวคิดขึ้นมาว่าการศึกษาข้ามสาขาจะทำให้มีเอกภาพของวิชาการมากขึ้นจึงเกิดการศึกษาศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับวิธีการทางมานุษยวิทยา

บทสรุป จากการทบทวนแนวคิดและทิศทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่าง ๆ ของนักคิด นักวิชาการหลายท่าน ข้างต้น พอจะสรุปวิธีการทางประวัติศาสตร์หลัก ๆ ได้ดังนี้

ประการแรก ต้องเปลี่ยนแปลงมุมมองจากประวัติศาสตร์การเมือง ของศูนย์กลางไปสู่การศึกษา ประวัติศาสตร์ขององค์กรร่วมด้านอื่นๆหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่สำคัญคือการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

ประการที่สอง ต้องเสริมด้วยการมองในมิติทางวัฒนธรรมมากขึ้น หมายความว่า การเคลื่อนไหวทางความคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เรียก “วาทกรรม” เพราะจะทำให้การสื่อความหมายมี นัยแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงสมัยของประวัติศาสตร์

ประการสุดท้าย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไม่อาจสมบูรณ์ในตัวเองหรือสามารถแยกศึกษาออกมา ต่างหากจากบริบททางสังคมและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ในวงกว้าง เพราะประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราว ของการเคลื่อนไหวทางความคิด ที่มีความขัดแย้ง ต่อสู้ครอบงำและแลกเปลี่ยน มีการผสมผสานระหว่างกัน และกันอยู่ตลอดเวลา

เทคนิคการสัมภาษณ์เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์เป็นการเร้าอารมณ์เพื่อกระตุ้นความ ทรงจำ การสัมภาษณ์เป็น “ไดอะเล็กติก” คือเป็นการตอบโต้กันไปมาเพื่อบรรลุความจริงมากขึ้นตรงนี้เอง นับเป็นความแตกต่างระหว่างหลักฐานจากเอกสารและหลักฐานจากบุคคลผู้สัมภาษณ์มีส่วนในการ กระตุ้นความทรงจำที่เคยมีอยู่แล้วสืบ ไปให้กลับปรากฏอีกด้วยการซักถามการใช้คำและการสร้างสถาน การณ์แวดล้อม ผู้สัมภาษณ์จึงทำหน้าที่เหมือนนักจิตวิทยา ที่ซุ่มดักฟังไปในจิตใจและความทรงจำ

(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เรื่อง, 2540 หน้า 23)

แนวทางสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์ชุมชนคือรวมกลุ่มผู้เฒ่าเล่าเรื่องต่างๆ มูลเหตุของการอพยพ เส้นทางเดินทาง การเลือกทำเลที่ตั้ง เครื่องใช้ชุมชนดั้งเดิม สภาพภูมิประเทศ การทำมาหากิน ตลอด ถึงความรู้สึคนักคิดที่มีต่อสภาพชีวิตและชุมชน

แนวคิดในด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ตระหนัก ในคุณค่าโบราณวัตถุสถาน การอนุรักษ์จะต้องมองภาพรวม คือ ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็น ชุมชน คุณค่าของคน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การอนุรักษ์ไม่มองเพียงทางด้าน กายภาพเท่านั้นแต่ต้องมองชุมชน ถ้าชุมชนเข้มแข็งชุมชนก็จะช่วยกันดูแลมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ ได้ (วาทัญญู ณ ถลาง, มปป. หน้า 75 – 76 อ้างใน ชูติมา เวทการและคณะ , 2545)

ดังนั้นการอนุรักษ์ที่ได้ผลควรเป็นการอนุรักษ์โดยคนในชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มนักวิชาการ ร่วมมือกัน (สุรัตน์ วรารัตน์, มปป. หน้า 94 – 95 อ้างใน ชูติมา เวทการและคณะ , 2545)

การศึกษาโบราณวัตถุสถานเพื่อเข้าใจคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและผลที่ได้รับหากไม่มีการอนุรักษ์ การศึกษานี้มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวโบราณสถานหรือตัว ศิลปกรรมกับชุมชน มิใช่เป็นการอธิบายเฉพาะตัวรูปแบบสถาปัตยกรรมหรือ โบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวการศึกษาแนวนี้ แต่เป็นการศึกษาโบราณวัตถุในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น และในฐานะที่โบราณวัตถุสถานแห่งนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชุมชน สังคม ได้แก่ การเป็นที่พึ่งทางใจ การเป็นแหล่งรายได้จากนักท่องเที่ยว ที่มาสักการบูชา โบราณวัตถุสถาน

การศึกษานี้เชื่อว่าเป็นผลดีต่อการสร้างจิตสำนึก เร่งเร้าให้มีการอนุรักษ์ได้แก่กิจกรรมเหล่านี้คือ

1. กิจกรรมการสร้างจิตสำนึกสามารถทำได้ในหลายแนวทาง ได้แก่

การอธิบายซ้ำเพื่อให้เกิดความอยากรู้และมีคำถามตามมา

- 1.1 การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของกลุ่ม อาชีพ และวัยของคนในชุมชน
- 1.2 การทัศนศึกษาและการดูงานแหล่งความรู้ที่มีการจัดการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่เหมาะสม
- 1.3 การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ กระตุ้นให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์หรือผลเสียของการขาดการอนุรักษ์
- 1.4 ตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สนใจศึกษาและอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานในชุมชน
- 1.5 การเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ เรื่องราวของภูมิปัญญาชาวบ้าน คำานาน นิทาน วรรณกรรม คำราชา ฯลฯ เป็นหลักฐานในการค้นคว้า การชื่นชมและนำไปปรับให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนต่อไป
- 1.6 การจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านและเยาวชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เป็นการสร้างเงื่อนไขโดยใช้การทำงานเป็นสื่อการเรียนรู้ บ่มเพาะ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ เช่น การเข้าค่ายพัฒนา การเข้าค่ายอนุรักษ์ เป็นต้น
- 1.7 การส่งเสริมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ โบราณวัตถุสถานและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.8 การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญในงานประเพณีต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมที่กระทำต่อศาสนาและ โบราณวัตถุสถาน เป็นการรวมพลังเพื่อจัดกิจกรรมทางประเพณีที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์
- 1.9 การนำเอาองค์ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมมาอธิบาย เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ในบริบททางวัฒนธรรมและสังคมปัจจุบันว่ามีคุณค่าและสามารถปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชน โดยอาศัยปัจจัยขององค์ความรู้เดิมมาเป็นแนวทางในการสร้างค่านิยม อนุรักษ์และพัฒนา เพื่อสืบทอด คุณค่าโบราณวัตถุสถาน

และโบราณสถานเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป (ประมินทร์ อินทรักษา, มปป.หน้า 108 อ้างใน ชูติมา เวทการและคณะ ,2545)

2. การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเข้าใจคุณค่าของการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน เพื่อรักษาคุณค่าโบราณวัตถุสถานนั้น การประชาสัมพันธ์จะต้องคำนึงถึงสื่อและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เข้าใจและเป็นแนวร่วมในการรณรงค์ โดยจะต้องมีการประชาสัมพันธ์เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้เพื่อสร้างชีวิตและจิตสำนึก

ปารีชาติ และคณะ หน้า 205 – 206 (อ้างในชูติมา เวทการและคณะ ,2545) ได้เสนอวิธีการเรียนการสอนเพื่อสร้างชีวิตและจิตสำนึก โดยมีหลักการสำคัญ 3 ประการได้แก่

- หลักการแรก คือ จะต้องเป็นการเรียนจากสภาพจริงที่เรียกว่า “Inductive Method” ความรู้ของเด็กจะต้องเริ่มจากสภาพที่เป็นจริงของตัวเอง ต้องเรียนรู้ ต้องรู้จักตัวเองให้ดีก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายไปสู่พ่อแม่ ครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน
- หลักประการที่สอง คือ เน้นปัญหาและการแก้ปัญหาในการเรียนปัญหานั้น เราต้องใช้ทักษะที่ดีที่มีความหวังในการมองที่ว่า “ที่ใดที่มีปัญหา ที่นั่นย่อมมีวิธีแก้ปัญหา”
- หลักการที่สาม คือ การมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ หรือที่เรียกว่า “คิดเป็น”

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนและวิธีการการศึกษา

โครงการนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง มุ่งหวังให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ครู นักเรียนและชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างสำนึกร่วมต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ท้องถิ่นของตนเอง มีระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เป็นเวลา 1 ปี นับตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2544 ถึง เดือน กันยายน 2545 โดยมีขั้นตอนและวิธีการศึกษา ดังนี้

1. การเตรียมการ

เนื่องจากหัวหน้าโครงการวิจัย ปฏิบัติหน้าที่ รับราชการในตำแหน่ง ศึกษาพิเศษ สำนักงานประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร ทำหน้าที่หัวหน้างานพัฒนาวิชาการ ได้ทำหน้าที่นิเทศการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู มักจะพบปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอนของครู จึงได้ประชุมศึกษานิเทศก์ ในหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร ได้ข้อสรุปว่าควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ครู นักเรียนและชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันสืบค้นหา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของตนเอง และจะเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในระยะยาวต่อไป

ข้อสรุปจากที่ประชุมดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการ เสนอขอทุนอุดหนุนงานวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติโดยหัวหน้าโครงการขอคำปรึกษาแนะนำจาก อาจารย์ จำลอง คำบุญชู ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ8สถาบันราชภัฏลำปาง อาจารย์กุลวดี เจริญศรี ตำแหน่งนักวิชาการว.8 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และในระยะการจัดทำโครงการวิจัย ทางสำนักงานประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร ได้จัดประชุมผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน จากกลุ่มโรงเรียนต่างๆ ในสังกัด 5 กลุ่มโรงเรียน จำนวนประมาณ 30 คน เพื่อพิจารณาเลือกสรรหาพื้นที่ ที่มีความเหมาะสม ในการศึกษาวิจัย หลังจากนั้นได้ข้อสรุปจากที่ประชุมว่า ควรใช้พื้นที่ ตำบลห้วยฉัตร อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง โดยมีโรงเรียนที่จะร่วมดำเนินการ จำนวน 3 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนอนุบาลห้วยฉัตรและโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว และโรงเรียนบ้านปันง้าว นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ครูประจำชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ต้องเป็นกรรมการวิจัยหมู่บ้าน ตามโซนที่นักเรียนมีบ้านพักอาศัยอยู่ในชุมชนนั้น

เมื่อโครงการได้รับอนุมัติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หัวหน้าโครงการวิจัย จึงได้พิจารณาคัดเลือกคณะผู้ร่วมโครงการวิจัย และกำหนดโซน พื้นที่วิจัย เพื่อช่วยกันพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านประจำโซนนั้น และ โซนละ ประมาณ 7 – 11 คน โดยแบ่งหมู่บ้านในเขตตำบล

ห้างฉัตรจำนวน 9 หมู่บ้าน ออกเป็น โซนดังนี้

- โซนที่ 1 บ้านปิ่นจ้าว บ้านหัวหนอง มีโรงเรียนบ้านปิ่นจ้าว และคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน จำนวน 8 คน เป็นผู้รับผิดชอบ
- โซนที่ 2 บ้านห้างฉัตรใต้ บ้านห้างฉัตรเหนือ บ้านขามแดง มีโรงเรียนอนุบาลห้างฉัตรและคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน จำนวน 11 คน เป็นผู้รับผิดชอบ
- โซนที่ 3 บ้านแพะ – บ้านต้นผึ้ง บ้านสถานี มีโรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร และคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน จำนวน 7 คน เป็นผู้รับผิดชอบ
- โซนที่ 4 บ้านปางม่วง บ้านแม่ฮาว มีโรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน จำนวน 9 คน เป็นผู้รับผิดชอบ

(โปรดดูรายละเอียดในเอกสารคำสั่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ที่แนบในภาคผนวก)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 2.1 ในระยะเริ่มแรกของการเตรียมการเก็บข้อมูล หัวหน้าโครงการวิจัย รวมจำนวน 12 คน ประชุมปฏิบัติการ กำหนดกิจกรรม ระยะเวลา งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมและสืบค้นข้อมูลเพื่อการวิจัย ในวันที่ 11 – 12 ตุลาคม 2544 (โปรดดูเอกสารคำสั่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร ที่เกี่ยวกับการแต่งตั้งหัวหน้าโครงการวิจัย และ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ที่แนบในภาคผนวก)
- 2.2 การดำเนินกิจกรรมในระยะต่อมาได้แก่ การประชุมคณะผู้ร่วมโครงการวิจัย คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านและผู้นำองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ดำเนินการ จำนวนประมาณ 60 คน ในวันที่ 20 ตุลาคม 2544 เพื่อประชาสัมพันธ์ โครงการวิจัย ทั้งในด้านแนวคิดพื้นฐานการวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินการวิจัย เพื่อสร้างความตระหนักและได้ขอความร่วมมือผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ให้ช่วยสืบค้นเอกสาร ตำรา หลักฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่จะใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงใน การสืบค้น หาความเป็นมาของ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลห้างฉัตร
- 2.3 การจัดประชุมสัมมนาคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านทั้ง 4 โซนซึ่งประกอบด้วยครูผู้ร่วมโครงการวิจัยและผู้ทรงภูมิรู้ที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อกำหนดแนวคิด หลักการ กิจกรรมและสื่อการเรียน ในการจัดแผนการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และสังคมศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นเวลา 2 วัน ระหว่างวันที่ 1 – 2 พฤศจิกายน 2544 เพื่อให้ครูผู้สอนนำแผนการเรียนรู้ที่ร่วมจัดทำ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนออกไปสัมภาษณ์และสืบค้นหาข้อมูลต่อไป

- 2.4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้แก่คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน 4 โชนโดยได้เชิญ อาจารย์เรณู อรรธนามะศรีและคณะจาก สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ มาเป็นวิทยากร ระหว่างวันวันที่ 11 – 12 พฤศจิกายน 2544
- 2.5 จัดหาเอกสาร ตำรา ที่เกี่ยวกับโบราณคดี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมล้านนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นลำปาง และเอกสาร ตำราที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยาและ สังคมวิทยาภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ให้คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านยืมหมุนเวียนกันอ่าน ตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัย
- 2.6 จัดประชุมสัมมนากรรมการวิจัยหมู่บ้าน เรื่อง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทางโครงการวิจัยได้เชิญ อาจารย์ ศักดิ์ รัตนชัย เป็นวิทยากร เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2545 เป็นเวลา 1 วัน
- 2.7 จัดประชุมสัมมนาครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 –6 จาก 3 โรงเรียน เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุง แผนการเรียนรู้ที่ได้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน เมื่อ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2545 เป็นเวลา 1 วัน
- 2.8 หัวหน้าโครงการวิจัยดำเนินการนิเทศ ติดตามผลการนำแผนจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระหว่างวันที่ 10 – 12 กุมภาพันธ์ 2545 รวมเป็นเวลา 3 วัน
- 2.9 หัวหน้าโครงการวิจัยและกรรมการวิจัยหมู่บ้าน ร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ทรงภูมิความรู้ โดยการสัมภาษณ์ และใช้เวลาในช่วง 16.00 – 20.00 น. จำนวน 14 ครั้ง ได้แก่ บ้านแม่ฮาว บ้านปางม่วง จำนวน 4 ครั้ง บ้านปิ่นง้าว บ้านหัวหนอง จำนวน 3 ครั้ง บ้านห้างฉัตรใต้ บ้านห้างฉัตรเหนือ บ้านขามแดง จำนวน 4 ครั้ง บ้านแพะ – บ้านต้นผึ้ง และบ้านสถานี จำนวน 3 ครั้ง ระหว่าง เดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2545 สิ่งที่ค้นพบ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การทำมาหากิน ของแต่ละหมู่บ้าน
- 2.10 หัวหน้าโครงการและผู้ร่วมโครงการวิจัย ออกเดินสำรวจชุมชนเวียงโบราณ เวียงตาลและ เวียงรมณีย์ และสถานที่สำคัญได้แก่ วัดคอกยปางม่วง (บ้านปางม่วง)ต.ห้างฉัตร วัดหงส์คอกคำ และ วัดคอกน้อย ต.เวียงตาล จำนวน 5 ครั้ง ระหว่างเดือน มิถุนายน - สิงหาคม 2545การออกเดินทางสำรวจดังกล่าวเป็นไปตามคำแนะนำบอกล่าของผู้ทรงภูมิรู้ในท้องถิ่น คณะผู้ร่วมโครงการวิจัยมีความสนใจ ศึกษาเพิ่มเติม สิ่งที่ค้นพบได้แก่ คือเมือง แนวเขตชุมชนเวียงโบราณ ร่องรอยกำแพงเมือง(คันดิน) บ่อน้ำโบราณ และซากปรักหักพัง (กองอิฐ) ในระหว่างการเดินสำรวจ คณะผู้ร่วมโครงการวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาเอกสาร หลักฐานเกี่ยวกับแผนที่ แนวคิดการกำเนิดชาติพันธุ์ และวิวัฒนาการเกี่ยวกับการกำเนิดเวียงโบราณ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการกำเนิดของชุมชนในบริเวณนี้ ตลอดจนวิวัฒนาการมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ในการสืบค้น เสาะแสวงหาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการวิจัยที่ใช้แนวทางสืบค้นทางด้านประวัติศาสตร์เพื่อต้องการทราบพัฒนาการของชุมชนในด้านต่างๆ ดังนั้นเพื่อให้ผลการวิเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูลเกิดความถูกต้องและน่าเชื่อถือในการตรวจสอบข้อมูล ทางคณะผู้วิจัยจึงใช้วิธีการการจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์หลังจากนั้นให้มีการตรวจสอบข้อมูลในลักษณะสามเส้าคือมีการตรวจสอบโดยคณะนักวิจัยเอง ตรวจสอบโดยชาวบ้านในพื้นที่ และสื่อมวลชนและผู้รู้ในท้องถิ่นในการช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

บทที่ 4

สรุปผลที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น

เริ่มตั้งแต่ประชุมคณะผู้ร่วม โครงการวิจัยเพื่อสรรหาครูเป็นคณะผู้ร่วมวิจัยหมู่บ้าน ประชุมคณะผู้ร่วมโครงการวิจัยศึกษาเอกสาร ดำราหลักฐานประวัติศาสตร์ประชุมคณะผู้ร่วมโครงการวิจัยเพื่อทำแผนปฏิบัติการ เปิดเวทีประชาสัมพันธ์ สรรหากรรมการวิจัยระดับหมู่บ้าน อบรมคณะผู้ร่วมโครงการวิจัย คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน 35 คน เพื่อให้เกิดแนวทางศึกษาร่วมกันโดยมีเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชุมชนของตนและเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ให้แก่ครู นักเรียน และชุมชน จึงนำสู่กิจกรรมดังนี้

- กรรมการวิจัยหมู่บ้านสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนที่การศึกษา เพื่อหาขอบเขตในการศึกษา
- คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านศึกษาเอกสาร ตำรา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

และแหล่งข้อมูลในชุมชน ซึ่งผลจากการศึกษาร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัย คณะครูและชาวบ้านได้ผลการศึกษาพอสังเขปดังนี้

ในประเด็นของการเกิดชุมชนและความเป็นมาด้านชาติพันธุ์ ทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งจากเอกสารและการวิจัยในสนาม(จากแหล่งข้อมูลในท้องถิ่น) ได้ข้อสันนิษฐานว่าการเกิดขึ้นของชุมชนต่างๆ ในเขตตำบลห้างฉัตรเกิดขึ้นเมื่อชุมชนได้เรียนรู้การปลูกข้าว เพราะเมื่อชุมชนรู้จักการเกษตรจะทำให้คนในชุมชนอยู่กับที่ไม่เคลื่อนย้ายหรือเร่ร่อนไปไหน ต่อมาเมื่อมีหลายชุมชนรวมตัวกันในพื้นที่ขนาดใหญ่ จึงเกิดเมืองหรือรัฐขึ้นมา ซึ่งโดยมากเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยจะเปลี่ยนมาปลูกข้าววนาคำหรือนาถุ่ม (แต่ก่อนหน้านี้อาจจะอยู่บนที่สูงหรือที่ดอน)ชุมชนเหล่านี้จะรวมตัวจนเกิดเป็น เมือง หรือ ชุมชน เมื่อมีเมืองหรือเวียงก็จะเกิดผู้นำที่ปกครองรัฐ ที่พัฒนามาจากหัวหน้าของชนเผ่าซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนที่ทำเกษตรกรรม ที่มีอำนาจเหนือเผ่าอื่นๆ ข้อสันนิษฐานนี้เชื่อมโยงกับการศึกษารัฐหรือเวียงทางภาคเหนือเท่าที่ปรากฏในหลักฐานเช่น เอกสาร ตำนานและผลการขุดค้นทางโบราณคดี โดยศึกษาจากรัฐที่มีชื่อว่า “ หริภุญไชย” ที่นำรูปแบบของรัฐทางภาคกลางคือ “ ละโว้” มาปรับใช้ เพราะรัฐในสมัยโบราณ อำนาจของผู้ปกครองมาจากอำนาจในการควบคุมน้ำหรือ “อำนาจเหนือระบบเหมืองฝาย” และใช้ความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการปกครองหรือทำให้เกิดบูรณาการทางสังคมเพราะรัฐมีความหลากหลาย ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นจุดร่วมหรือศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ส่วนระบบเหมืองฝายเป็นเรื่องของกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและของส่วนกลางและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชนที่ทำเกษตรกรรมที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาของภาคเหนือและเป็นภูเขาที่ลาดจากที่สูงมาที่ต่ำทำให้ชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบเหมืองฝายเพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการเกษตร

ดังนั้นระบบเหมืองฝายจึงนำไปสู่การจัดองค์กรทางสังคมดังเช่นกรณีของชุมชนโบราณ ในเขตอำเภอห้างฉัตร ซึ่งได้แก่ชุมชนโบราณ “เวียงตาล”ในเขตตำบลเวียงตาล และ “เวียงเหนือ”ในเขต ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร ตลอดจนเวียงพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา

รัฐในลำปางเมื่อหนึ่งพันปีที่ผ่านมาอยู่ร่วมสมัยกับรัฐในลำพูนในสมัยอาณาจักรหริภุญไชย ซึ่งมีชนเผ่าต่างๆ มาอยู่ร่วมกันชนเผ่าที่มีมากที่สุดคือกลุ่มมอญ ไตรเอเชียติก(กลุ่มมอญ - เขมร)ซึ่งเรียกกลุ่มนี้ว่า “ลัวะ”แต่ผู้ปกครองอาจจะมีเชื้อสายมอญ โบราณเมืองเขลางค์ถูกจัดเป็นเมืองบริวารของเมืองหริภุญไชย ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านทางใต้ โดยมี เวียงตาล คั่นอยู่ระหว่างกลาง ในเอกสารตำนานโบราณของทางเหนือคือ ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ได้กล่าวถึงเรื่องราวที่พระยามังรายยกทัพโจมตีอาณาจักรหริภุญไชย พระยาขี้บาหนี่ไปอยู่เมืองเขลางค์ ชื่อของ เวียงตาล จึงปรากฏขึ้นว่าเป็นสนามรบที่ทำสงครามกันระหว่างกองทัพของขุนครามโอรสพระยามังรายกับพระยาเบิกโอรสของพระยาขี้บา(แต่ก่อนหน้าในสมัยจามเทวีมีชื่อของเวียงตาลและเมืองรมณีย์ ในหลายตำนานโดยเฉพาะตำนานของท้องถิ่นเช่น ตำนานเวียงพระธาตุลำปางหลวง) เมื่อคราวที่พระยาเบิกแพ้ศึกที่เวียงตาล นครลำปางหรือเวียงเขลางค์ ก็ตกเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา ส่วนพระยามังรายได้แต่งตั้งพวก “ลัวะ” ปกครองที่เมืองนี้(พระรัตนปัญญาเถระ,2517หน้า91-92)

การค้นพบชุมชน โบราณเวียงตาล โดยคณะของ โครงการวิจัยที่เข้าไปสำรวจบริเวณ “คือเวียง”พบว่า เป็นกำแพงเวียงดินที่มีคูน้ำล้อมรอบสองชั้น ตั้งอยู่บนไหล่เขา มีเนื้อที่โดยรอบประมาณ 204 ไร่ อยู่บนที่ดอนรับน้ำจากคอยขุนตาลทางทิศตะวันตก(จากห้วยถ้ำเสือ)และระบายน้ำลงที่น้ำแม่ตาลและได้ไหลผ่านหมู่บ้านต่างๆของตำบลห้างฉัตรและตำบลอื่นๆในเขต อ.ห้างฉัตร จนกระทั่งสุดท้ายไหลมาสมทบกับน้ำแม่แก้ว (ซึ่งน้ำแม่แก้วนี้แยกมาจากน้ำแม่ยาวที่ไหลมาจากเวียงโบราณบ้าน “เวียงเหนือ” ที่ตำบลเมืองยาว ส่วน น้ำแม่แก้วเป็นคูเวียงด้านทิศเหนือของเวียงพระธาตุลำปางหลวง)และไหลลงสู่น้ำแม่วัง ที่บ้านสบตาล ในเขต อ.เกาะคา จ.ลำปาง

ดังนั้นชุมชนโบราณเวียงตาลและชุมชนโบราณเวียงพระธาตุลำปาง ชุมชนโบราณ “เวียงเหนือ” ในเขต ต.แม่สันจึงเกี่ยวข้องกันในแง่ของชุมชนต้นน้ำและปลายน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะของภูมิศาสตร์ของอำเภอห้างฉัตรอยู่ในระดับความสูงจากน้ำทะเล ตั้งแต่ 200-500เมตร (ทำให้มีทั้งที่ราบสูงและที่ราบต่ำในบริเวณใกล้เคียงกันที่ลาดเอียงจากทิศเหนือลง ไปทางทิศใต้)และยังเป็นที่ราบดินตะกอนเก่าและตะกอนใหม่ทำให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมเนื่องจากโครงสร้างของดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทราย ระหว่างที่ราบ มีลำน้ำไหลผ่านเป็นแนวเหนือใต้ และทำให้บริเวณที่ราบจะมีหนองน้ำเพื่อใช้เก็บกักน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ทำให้หมู่บ้านต่างๆของตำบลห้างฉัตรและตำบลใกล้เคียงหลายหมู่บ้านจะมีชื่อเป็นหนอง เช่น บ้านหัวหนอง บ้านแพะ(หนองขางกาย) หนองฮ่อ ที่บ้านต้นฝิ่งและบ้านปางม่วงมีหนองน้ำโบราณที่เรียกชื่อว่า “วังมะนาว” ที่เวียงพระธาตุลำปางหลวง มีเรื่องเล่าว่า ถ้าเรานำมะนาวทิ้งลงที่ บ่อน้ำเลี้ยง ลูกมะนาวจะลอยไปโผล่ที่ หนองลัวะ (บ้านสองแควใต้) การเล่าเรื่องราว

ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในบ้านปางม่วงด้วยคือมะนาวจะไปโผล่ที่โทกสองนาง ซึ่งอยู่ในบริเวณของหุบเขาที่นั่น(ศักดิ์ รัตนชัย , 2534หน้า พิเศษ)

ชุมชนบ้านโป่งขวก ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่ตันซึ่งชาวบ้านที่นี้ยอมรับว่าตนเองเป็นลัวะ(เรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่า “ละ” มีตำนานเกี่ยวกับไก่ (ตำนานคอยม่อนไก่เขี่ย)ที่พูดถึงชุมชนลัวะและมีตำนานท้องถิ่นที่โยงถึงคอยปางม่วงและม่อนปู่ยักษ์(สันนิษฐานว่าคงมีการเรียกคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่นี้ว่าเป็นยักษ์)ที่เกี่ยวข้องโยงกับชุมชนบ้านโป่งขวกและหลายชุมชนที่ตำบลเมืองยาวและห้างฉัตร เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับเรื่องราวของชาว ลัวะ เมืองเชียงตุง (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว , 2537 หน้า 15 -16) ตำนานคุณครุสได้กล่าวถึง ทัมมิละ หรือ ลัวะเป็นผู้สร้างเมืองเชียงตุง

นอกจากนั้นในการศึกษาเมืองโบราณของ ลัวะในที่ต่างๆทั้งที่เชียงใหม่และเชียงตุงจะมีหนองน้ำ และมีชื่อเรียกที่คล้ายๆกันเช่นหนองคำ(ทอง) หนองแก้ว หนองเงิน ซึ่งชื่อหนองน้ำเหล่านี้ล้วนเป็นนิทานของชาวลัวะทั้งสิ้น ที่น่าแปลกคือที่บ้านโป่งขวกมีตำนานที่พูดถึงขุนหลวง ทัมมิละ และมีการเลี้ยงผีด้วยกวางคำ(สุนัข)ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนพ่อหนานจันทร(บ้านห้างฉัตรเหนือ)เล่าว่าที่ใกล้ๆเวียงโบราณมีบริเวณที่เรียกว่า “ยางคะตึก” เป็นสถานที่ใช้สำหรับการเลี้ยงผี (บูชายักษ์) ด้วยสุนัข เช่นเดียวการเลี้ยงผีที่บ้านโป่งขวก และมีบ่อแก้วอยู่บริเวณใกล้ๆเช่นเดียวกันเหมือนกับหนองคำ(ทอง)ที่เชียงตุง

มีความพยายามที่จะศึกษาว่า คำว่า “ยาง” น่าจะหมายถึงชนชาติหรือชาติพันธุ์ อะไรสักอย่างหนึ่ง ที่แม้ว่าในปัจจุบันเป็นที่รู้กันว่าหมายถึง ชนชาติกระเหรี่ยงแต่เท่าที่ศึกษา จากเอกสารและคำบอกเล่า ยังไม่ปรากฏว่ามี ชนชาติกระเหรี่ยง เคยอยู่ที่นี้แต่อย่างใด ดังนั้นคำว่า ยาง อาจหมายถึงชนชาติลัวะก็ได้ซึ่งเป็นคำเรียกรวมๆในความหมายของคนดั้งเดิมและพบคำว่า ยาง ที่เชียงตุงด้วย แต่ก็ไม่ได้หมายถึงชนชาติกระเหรี่ยง ที่บ้านแพะก็มีชื่อเดิมว่า บ้านหนองยางกาย และเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ มีพิธีกรรมในการเลี้ยงผีบรรพบุรุษคือ ผิมด ทั้งในอดีตและยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

สรุปว่าชุมชนที่นี้ ชาติพันธุ์ดั้งเดิมน่าจะเป็นลัวะหรือกล่อมและคงมีการผสมผสานกับคนกลุ่มอื่น เช่นกลุ่มไต(ลื้อ) เจียว(ไทใหญ่) และพวกข่า(ขมุ)และอาจมีชาติพันธุ์อื่นๆเช่นมอญ(เมง)หรือพวกม่าน(พม่า)มาผสมผสาน นอกจากนั้นกลุ่มชนเหล่านี้เหล่านี้ยังคงรักษาความเป็นชาติพันธุ์ของตนและต่อมาได้กลายเป็น “คนเมือง” ในระยะเวลาไม่ถึง 100ปีที่ผ่านมา

จากการค้นพบเวียงโบราณที่ตำบลห้างฉัตร โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนกันระหว่างคณะนักวิจัยคณะครู โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตรกับชาวบ้านคือพ่อหลวงจันทรบ้านห้างฉัตรได้นำมาสู่การเชื่อมโยงโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์และชุมชน โบราณของจังหวัดลำปางและเวียงจันทน์ได้ดังนี้

อาจารย์สาธิต ไพรชาญจิตร ไร่บัวนอกถ้ำวอทะเลใต้ความสูงหกกิโลเมตรวิจัย

เริ่มจากการศึกษาเอกสารจากการสำรวจทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง ได้เริ่มดำเนินการในราว พ.ศ. 2517 โดยสถาบันโบราณคดีสแกนดิเนเวีย(โครงการลำปาง) ได้เข้าสำรวจพื้นที่บริเวณบ้านสบจางอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางผลการสำรวจในครั้งนั้นได้พบเครื่องมือหินกระเทาะเป็นจำนวนมากถึง 107 ชิ้นและทั้งยังพบเครื่องมือหินกระเทาะขนาดใหญ่เทอะทะที่ทำจากหินกรวดแม่น้ำอยู่ใกล้ชั้นหินบะซอลต์อายุน้อย(youngbasalt) ที่เชื่อว่าเป็นการทับถมที่เกิดขึ้นในช่วงไพลโตซีนตอนต้น(lowerpleistocen)ในบริเวณที่ราบทางตอนใต้ของอำเภอแม่เมาะและพบฟอสซิลของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม ร่องรอยกองไฟและเครื่องมือหินกรวดแบบสับตัดที่แหล่งโบราณคดีเขาป่าหนาม ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงปลายของไพลโตซีนตอนต้นต่อเนื่องกับช่วงระยะต้น ๆ ของไพลโตซีนตอนกลาง

ต่อมาพ.ศ.2527กองโบราณคดีกรมศิลปากรได้จัดตั้งโครงการโบราณคดีประเทศไทย(ภาคเหนือ) ขึ้นจึงได้มีการสำรวจแหล่งโบราณคดีในเขตจังหวัดลำปางขึ้นอีกครั้ง โดยการดำเนินการในครั้งนั้นได้พบแหล่งโบราณคดีในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นจำนวนถึง 7 แหล่งด้วยกันและในพ.ศ. 2537 กรมศิลปากรโดยหน่วยศิลปากรที่ 4 ได้ทำการขุดค้นศึกษาแหล่งโบราณคดีถ้ำไม้มีชื่อถ้ำเกลบและถ้ำเสา ในเทือกเขาคอยผาชีอำเภอแม่เมาะตามโครงการเหมืองแร่หินปูนเพื่ออุตสาหกรรมเคมีของของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ผลการขุดค้นพบว่าแหล่งโบราณคดีดังกล่าวเป็นแหล่งฝังศพครั้งที่ 2 ของคนในยุคก่อนการประวัติศาสตร์ที่มีอายุอยู่ในช่วงสังคมเกษตรกรรมในยุคหินใหม่ตอนปลายที่มีการใช้ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งลายเชือกทาบและเขียนด้วยสีแดงที่เผาในอุณหภูมิสูงถึง1,060องศาเซลเซียสและได้กำหนดอายุโดยวิธีtermoluminescence พบว่ามีอายุอยู่ในราว1,200-1,800 BP(สาธิต ไพรชาญจิตรและคณะ,2539หน้า56)

อีกส่วนหนึ่งคือ การศึกษาชุมชนโบราณในประเทศไทยโดยใช้หลักฐานจากรูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียมได้สำรวจพบหลักฐานแหล่งชุมชนโบราณจำนวนมากและจัดทำเป็นทะเบียนที่ตั้งชุมชนโบราณมากกว่า 1,300 แห่งไว้แล้วการศึกษาข้อมูลจากรูปถ่ายทางอากาศบริเวณแหล่งชุมชนโบราณเหล่านี้ ช่วยให้เข้าใจถึงสภาพภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานทั้งทางด้านกายภาพซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อแหล่งชุมชนโบราณได้แก่ ร่องรอยที่เห็นได้ในรูปถ่ายทางอากาศที่เป็นรูปลักษณะทางธรรมชาติ เช่นภูมิประเทศทางน้ำ เป็นต้น และเข้าใจถึงสภาพภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานทางสังคม ที่สะท้อนให้เข้าใจได้จากร่องรอยถึงการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นรูปลักษณะทางวัฒนธรรมสร้างขึ้นโดยผู้คนในอดีตได้แก่ กำแพงเมืองคูเมือง ถนน คูคลอง สระน้ำบาคาด และเขื่อน เป็นต้น

ชุมชนโบราณตามที่ได้สำรวจพบตามหลักฐานจากรูปถ่ายทางอากาศเหล่านี้ มีการกระจายกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศทั้งในบริเวณที่ราบในหุบเขาทางภาคเหนือประเทศไทยบริเวณที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งบางบริเวณมีสภาพน้ำและดินเค็ม บริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยาและบริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลในอ่าวไทยเป็นต้น ชุมชนโบราณที่สำรวจพบจากหลักฐานรูปถ่ายทางอากาศเหล่านี้ เป็นชุมชนประเภทที่มีกำแพงเมืองคูเมืองล้อมรอบ ชุมชนขนานน้ำหรือเมืองคูคลอง ชุมชนที่มีสระน้ำบารายกักเก็บน้ำเพื่อการบริโภคและการชลประทานรวมถึงชุมชนประเภทที่มีเครือข่ายถนนเป็นรูปตาราง ชุมชนโบราณแต่ละประเภทเหล่านี้ยังมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปบางแห่งเป็นชุมชนที่มีรูปแบบผสมผสานกัน ชุมชนโบราณที่เห็นได้ด้วยรูปลักษณะทางวัฒนธรรมจากรูปถ่ายทางอากาศเหล่านี้ เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน

โดยบางแห่งมีรูปแบบกำแพงเมือง(เวียงดิน) บางแห่งมีรูปร่างไม่สัมพันธ์กับรูปร่างภูมิประเทศมีรูปแบบอิสระและรูปแบบอื่นๆทางเรขาคณิตคูเมือง ที่จุดในระดับเดียวกันเพื่อกักเก็บน้ำ บางแห่งมีรูปร่างสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศที่จุดกำแพงเมืองคูเมืองล้อมรอบแบ่งออกเป็นรูปแบบที่จุดคูลึกกักเก็บน้ำ และรูปแบบที่จุดคูลึกไปตามความสูงต่ำของภูมิประเทศไม่สามารถกักเก็บน้ำแต่มีวัตถุประสงค์ใช้ในการป้องกันการกระจายตัวของชุมชน โบราณมีกำแพงเมืองคูเมืองล้อมรอบกลุ่มที่หนึ่งมีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่สามารถจุดระบายน้ำมากักเก็บไว้ในคูเมือง ซึ่งจุดล้อมรอบบริเวณและมีทางระบายน้ำออกจากเมืองไปใช้ประโยชน์ในการชลประทานหรืออาจเชื่อมต่อกับทางน้ำธรรมชาติในกรณีที่ใช้ในการคมนาคมเป็นต้น ความแตกต่างกันทางรูปแบบในกลุ่มที่มีรูปร่างไม่สัมพันธ์กับรูปร่างภูมิประเทศเชื่อว่าเกิดจากปัจจัยทางสังคมอื่นๆ เช่นความเชื่อ ประเพณี เทคโนโลยี และขนาดของชุมชนที่พัฒนาการในช่วงเวลาต่างกัน (ทิวา สุภจรรยา, 2543 หน้า155)

รูปแบบกำแพงเมืองคูเมืองในกลุ่มที่ มีรูปร่างสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศนั้น พบว่ามีรูปแบบที่เป็นคันดินล้อมรอบดินเนินมีการจุดกำแพงเมืองคูเมืองใช้ประโยชน์ในการป้องกันแม้ว่าการตั้งถิ่นฐานตามรูปแบบจะผูกพันกับภูมิประเทศที่เป็นเนินแต่ก็พบจำกัดอยู่แต่เฉพาะในจังหวัดภาคเหนือบริเวณที่เรียกว่า “ล้านนา” เท่านั้น (ทิวา สุภจรรยา, 2543หน้า148) การตั้งถิ่นฐานตามรูปแบบนี้ ถึงแม้ว่าจะสัมพันธ์กับภูมิประเทศที่เป็นเนินซึ่งมีอยู่ทั่วไปทั้งประเทศ แต่ก็พบจำกัดบริเวณอยู่เฉพาะในล้านนาซึ่งเชื่อว่าเป็นขอบเขตภูมิศาสตร์ทางสังคมนอกเหนือจากคูคลองเพื่อการชลประทานและคมนาคมแล้ว แหล่งน้ำรูปสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่เรียกว่า หนองน้ำ “บาราย” หรือสระพัง เป็นร่องรอยหลักฐานแสดงถึงแหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณได้อย่างดี “ บาราย ” บางแห่ง เป็นเพียงคันดินที่จุดดินขึ้นล้อมรอบเพื่อ ยกระดับน้ำสำหรับการชลประทาน แต่บางแห่งจุดลึกกักเก็บน้ำไว้เพื่อการอุปโภคบริโภคบางแห่งเรียกว่าสระพังหรือสระพัง เชื่อกันว่าเป็นรูปลักษณะทางวัฒนธรรมนิยมสร้างขึ้นในยุคแห่งวัฒนธรรมขอม ซึ่งพบจำนวนมาก ในเขตบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่มีจำนวนน้อยมากในภูมิภาคอื่น (ทิวา สุภจรรยา, 2543 หน้า 155)

จากจุดเริ่มต้นนี้ทำให้คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านเห็นแนวทาง ในการทำเอกสารประชาสัมพันธ์ ข้อเสนอเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อที่จะผูกโยงเรื่องราวของชุมชน โบราณเวียงขุนตาล เวียงรมย์ กับชุมชน โบราณอื่นๆ ในประเทศไทยโดยใช้หลักฐานและความเป็นวิชาการเท่าที่มีอยู่อบรมกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันและการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผู้ร่วมโครงการวิจัยและกรรมการวิจัยหมู่บ้านได้ช่วยกันจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น เพื่อกำหนดแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยกำหนดกรอบการศึกษาในสาระเหล่านี้คือ

1. ยุคตำนานและวีระบุรุษ เช่น นานาทิพย์ช้าง จามเทวีวงศ์ เจ้าพ่อขุนตาน
2. ยุคแปงบ้าน ที่มีการก่อตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชน มีพ่อแคว่น(กำนัน) พ่อหลวง(แก้วบ้าน) พระยา ขุน ท้าว
3. ยุคเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลาง(ได้มีการแต่งตั้ง ขุนเจริญเขตเขลางค์นครเป็น นายอำเภอห้างฉัตร คนแรกซึ่งที่ว่าการอำเภอห้างฉัตรตั้งอยู่ที่ในเขตตำบลห้างฉัตร) เป็นยุค ของการเริ่มการ จัดการศึกษาภาคบังคับ
4. ยุคสร้างทางรถไฟ เป็นยุคที่คนจีนเข้ามาตั้งรกรากในตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร กำเนิด โรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้
5. ยุคญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตร (สงครามโลกครั้งที่2) กำเนิดระบบการรักษาพยาบาลแผนใหม่ เศรษฐกิจการเงินสะพัด ในช่วงปลายของยุค กำเนิดโรงสูบน้ำรัฐบาลและขบวนการค้าฝิ่น อันเป็นที่มาและสืบทอดกันมาในการค้าขายยาเสพติดในปัจจุบัน
6. ยุค ไฟฟ้าเข้าห้างฉัตรและยุคก่อสร้างทางฝรั่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย วิถีชีวิตในชุมชนเปลี่ยนแปลง
7. ยุคของการตื่นตัวทางการเมืองการปกครอง
8. ยุคขายแรงงาน (ไปยุคทองในต่างประเทศ) และการทำลายทรัพยากรป่าไม้

เมื่อนักเรียนได้ออกไปเก็บข้อมูลในชุมชนและคณะครูและนักวิจัยและนักวิจัยชาวบ้านได้ช่วยกัน ค้นคว้าและออกสำรวจเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ให้มากที่สุดสำหรับการนำไปใช้เป็นสาระ การเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นจึงได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการค้นคว้าดังนี้

เริ่มจากยุคแรกของการตั้งถิ่นฐานซึ่งมีการบันทึกไว้ในตำนานเช่นจามเทวีวงศ์ จินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานพระธาตุลำปางหลวง มีการบันทึกเรื่องราวของวีระบุรุษ เช่น นางจามเทวี โดยมีการระบุชื่อ เมืองเวียงตาลและเวียงรมย์ ว่าเป็นเมืองที่ประทับของนางจามเทวี ก่อนที่จะไปพบไฟพะเนียงจากพระ ธาตุลำปางหลวง ซึ่งตอนนั้นเป็นที่ร้าง (พระมหานิยม ฐานทศโต, 2541หน้า19-21) ความไม่ชัดเจนของ ประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางในทุกวันนี้ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าเมืองที่เก่าที่สุดของเมืองลำปางอยู่ใน บริเวณใดกันแน่ (สุรพล คำวิหิต, 2544 หน้า10) มีงานชุดสั้นของ ภาสกร โทณะวณิกที่ได้ชุดสั้นบริเวณเวี ยงพระธาตุลำปางหลวงว่า บริเวณนี้มีการขุดพบวัตถุที่เก่าเทียบอายุกับวัตถุโบราณที่ค้นพบที่ลำพูนในยุค อาณาจักรหริภุญไชยประมาณศตวรรษที่17 (ภาสกร โทณะวณิก , 2529หน้า190) นอกจากนั้น มีการศึกษา ของศรีศักดิ์ วัลลิ โภคม พบว่าที่วัดพันเชิงพบพระพุทธรูปในยุคหริภุญไชย

(ศรีสักดิ์ วัลลิโกคม ,2538 หน้า 90)

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ทั้งจากหลักฐานในตำนานและการศึกษาของนักโบราณคดีต่างเชื่อว่ารัฐในล้าปางหรือชุมชนโบราณในล้าปางน่าจะมี ความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรทริภุญไชยอย่างแน่นอน เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกันสามารถเดินทางข้ามภูเขาไปมาหากันได้ไม่ลำบาก รวมทั้งมีเรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับเรื่องราวของนางจามเทวีในกลุ่มผู้คน โดยเฉพาะที่ห้างฉัตรและเกาะคา โดยเฉพาะมีการ ระบุถึงชื่อเวียงโบราณ คือ เวียงตาลและเวียงรมณีย์ แต่เท่าที่ผ่านมามีน้อยคนนัก โดยเฉพาะคนที่นี้ที่ จะรู้ว่าเวียงโบราณแห่งนี้ อยู่แห่งไหนและยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาอย่างเป็นวิชาการทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีอย่าง เป็นจริงเป็นจังมาก่อนทั้งที่เวียงโบราณแห่งนี้ยังไม่ไกลจากชุมชนมากนัก การวิจัยประวัติศาสตร์โดยคนในชุมชนในครั้งนี้จะทำให้เกิดการเชื่อมโยงเมืองโบราณและเป็นการปลุกจิตสำนึกแก่คนในชุมชน

ดูเวียงโบราณ เวียงตาล เมื่อปี 2045

จากการสำรวจชุมชนโบราณ ของคณะวิจัยร่วมกับคณะครูโรงเรียนอนุบาลห้างฉัตรและชาวบ้าน หลังจากการศึกษาจากเอกสารและพูดคุยสนทนากันในตอนเย็น ที่บ้านของพ่อหนานจันทร์ ได้ให้ข้อมูลว่ามีเวียงโบราณอยู่ที่บ้านห้างฉัตรเหนือ ทางคณะผู้วิจัยได้มีการซักถามกันและชวนกันไปสำรวจเวียงโบราณแห่งนี้ พบว่า ชุมชนโบราณเวียงตาลและเวียงรมณีย์เป็นชุมชนคูน้ำคันดินขนาดใหญ่มีคูเมืองสองชั้นตั้งอยู่บนที่เนิน อาศัยภูมิประเทศช่วยในการวางผังเมืองและเป็นคูเมืองในกลุ่มที่มีรูปร่างสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ ที่เป็นคูคันดินล้อมรอบดินเนินเป็นการขุดกำแพงเมืองคูเมืองใช้ประโยชน์ในการป้องกันซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเวียงในภาคเหนือที่เก่ากว่าเวียงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่สร้างในสมัยล้านนา

สันนิษฐานว่าเวียงตาลและเวียงรมณีย์คงเป็นที่อยู่อาศัยของบรรพบุรุษของคนที่นี่ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์และอยู่อาศัยต่อมาในสมัยทริภุญไชยและล้านนา โดยการขยายชุมชนออกไปยังที่ราบลุ่มแม่น้ำหลังจากการเรียนรู้ในการทำนาดำบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหล่านี้ได้แก่บริเวณตำบลห้างฉัตรทั้งหมดและที่ราบลุ่มในเขตตำบลเวียงตาล ตำบลแม่สันและเมืองยาว ที่ชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่ระหว่างสองฝั่งแม่น้ำ

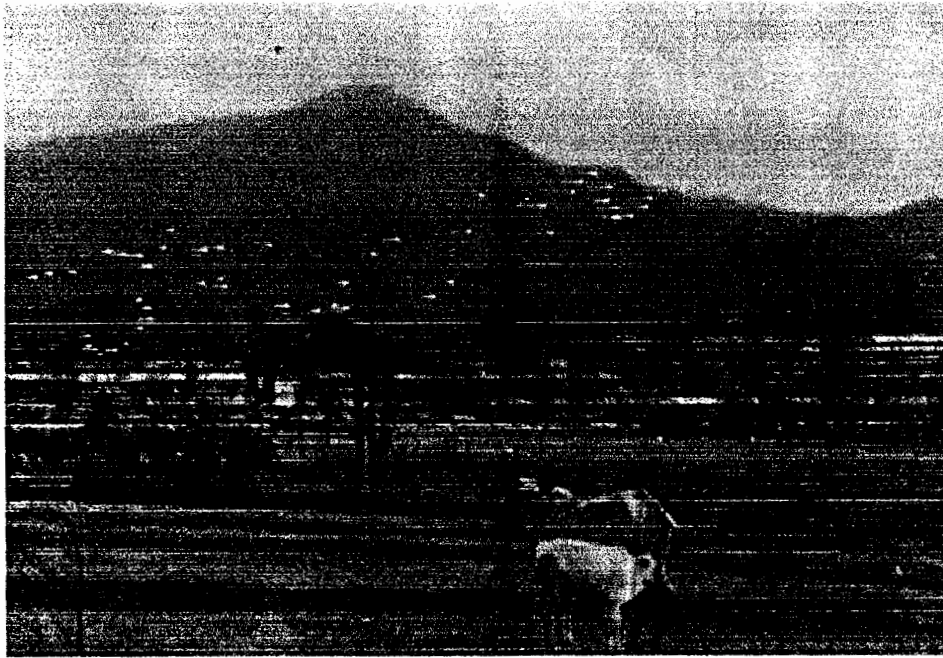
คือลำน้ำแม่ตาลและลำน้ำแม่ฮาว ลำน้ำแม่ยาวจนกระทั่งไปลงแม่น้ำวังที่บริเวณเวียงพระธาตุลำปางหลวง ที่อำเภอเกาะคา

จากการสำรวจ สังเกตและนำมาวิเคราะห์และสันนิษฐานว่า การที่ตำนานท้องถิ่นของชุมชนโบราณ ต่างก็มีเรื่องเล่าหรือที่มาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ หนองน้ำ(บาราย)อยู่ในชุมชนของตน ดังนั้น หนองน้ำจึงเป็นที่มาของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่นี้เกือบจะทุกหมู่บ้านเพราะถือว่าเป็นปัจจัยในการอยู่อาศัยของคนในชุมชนที่ขาดไม่ได้ ในเรื่องนี้ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดมได้พูดถึงหนองน้ำหรือบารายในงาน “เรื่องศาสนากับไสยศาสตร์ในสังคมไทยว่า พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ป็นศาสนาเช่นนี้มีที่มาจากเหตุผลในอันดับแรกก็คือ สภาพแวดล้อมทางดินฟ้าอากาศของประเทศ บ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสภาพแวดล้อมที่ทำให้ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ด้วยเทคโนโลยีหรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ว่ากันนี้ก็คือฝน เพราะฝนที่เกิดจากลมมรสุมที่พัดพาเอาไอน้ำจากทะเลมาตกอย่างสม่ำเสมอคนที่อยู่บริเวณที่ราบในหุบเขาทางภาคเหนือสามารถจัดระบบเหมืองฝายในการควบคุมน้ำ เพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคได้ดีกว่าคนที่อยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ แต่ต้องนับว่าเป็นเหมืองฝายขนาดเล็กที่ไม่อาจควบคุมปริมาณการตกของฝนได้ ถ้าเกิดฝนทิ้งช่วงจนแล้งจัดก็ทำอะไรไม่ได้ หรือถ้าฝนตกมากก็อาจทำให้เกิดน้ำท่วม เป็นอุทกภัยที่ทำให้ลายเหมืองฝาย ไร่นา และบ้านเมืองซึ่งการสร้างบารายนั้นจะสัมพันธ์กับการเกิดของชุมชนและระบบความเชื่อทางศาสนาโดยตรง เพราะสระบารายที่เกิดขึ้นเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับศาสนสถานในศาสนาฮินดูหรือพุทธมหายานที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผู้ใดจะละเมิดด้วยการไปสร้างมลภาวะ เช่นการเอาสัตว์เลี้ยงไปอาบน้ำแช่น้ำนั้นไม่ได้” (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ,2543 หน้า 50-50)

คำว่า “บาราย” ในความหมายของชุมชนที่ห่างจันตรมีความแตกต่างจาก “บาราย” แบบขอม คือเป็นหนองน้ำที่เกิดเองโดยธรรมชาติ แต่บ่อน้ำที่ขุดสำหรับการบริโภคก็ถือว่าเป็นการประยุกต์เทคนิคภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับความเชื่อของผู้มีบุญญาธิการว่าคลบันดาลให้เกิดแหล่งน้ำ เช่น กรณีของการเกิดบ่อน้ำเลี้ยงในเวียงพระธาตุลำปางหลวงที่ว่าเกิดจากการแก้ปัญหาคารขาดแคลนน้ำโดยบุญบารมีของพระนางจามเทวี(พระมหานियม ฐานทตโต, 2541 หน้า 21)

บ่อน้ำโบราณในเวียงขุนตาน

ภาพของอณวยชุนถานที่แสดงให้เห็นบริเวณที่กำเนิดกรรมในปัจจุบัน

ดังนั้นในการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต การดูตำแหน่งของการวางผังเมือง ของชุมชน เพื่อประกอบการศึกษาจะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าเหตุใดชุมชนจึงมีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องหรือเพราะเหตุใดชุมชนจึงมีการอพยพโยกย้าย สิ่งเหล่านี้มีเหตุผลที่ทำความเข้าใจได้โดยเฉพาะชุมชนที่ทำเกษตรกรรมเป็นหลักในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ทำให้สระเบรารายหรือบ่อน้ำเลี้ยงจึงได้เกิดขึ้นหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพราะเป็นแหล่งน้ำเพื่อบริโภคของผู้คนจึงทำให้น้ำนั้นมีความสะอาด เพราะความศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนาช่วยควบคุมไว้ นับเป็นผลดีต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นอย่างยิ่ง กระนั้นก็มีการสร้างบารายหรือจุดคูน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งก็หาได้เป็นสิ่งที่ควบคุมน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพราะถ้าเกิดฝนแล้งขึ้นมา หรือตกลงมาไม่เพียงพอ ก็ไม่มีน้ำที่จะกักเก็บได้ทำให้เกิดปัญหาเช่นในภาคอื่นได้เหมือนกัน หรือถ้าฝนตกลงมามากมายเกินความต้องการ ก็อาจเกิดอุทกภัยเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2543 หน้า 51)

เพราะฉะนั้นทั้งฝนแล้งและฝนมากจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ด้วยเทคโนโลยีและหนทางที่เป็นวิทยาศาสตร์ ในสภาพสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในดินแดนประเทศไทย สิ่งที่หวังจะช่วยให้เกิดความพอดีกับการดำรงชีวิตจึงเป็นเรื่องที่จะต้องสยบต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติให้ช่วยควบคุมธรรมชาติให้ จากแนวความคิดนี้ ชุมชนรอบๆเมืองโบราณ เวียงตาล จะมีสภาพทางภูมิศาสตร์ดังที่กล่าวมา

จากการสำรวจทางคณะผู้วิจัยได้ค้นพบบ่อน้ำโบราณ ที่เวียงจุนตาลจากการนำของพ่อหลวงมูล แสงบุญเรือง นักวิจัยชาวบ้านจากบ้านห้างฉัตรเหนือ และพ่อหลวงมูลเปรียบเหมือนปู่โสมเฝ้าทรัพย์ของเวียงโบราณ ที่คอยดูแลดักเตือนไม่ให้ใครมาบุกรุกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ ดังนั้นการค้นพบ บ่อน้ำเลี้ยง ที่อยู่ในชุมชนโบราณและหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตามหนอง “บาราย” ตามหมู่บ้านต่างๆที่ตำบลห้างฉัตรและตำบลใกล้เคียงแสดงให้เห็นว่า ชุมชนเหล่านี้มีพัฒนาการตั้งแต่ยุคโบราณและสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

จากคำถามที่ว่าหมู่บ้านในตำบลห้างฉัตรทั้ง 9 หมู่บ้าน มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานอย่างไร มีวิธีการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การดูแลสุขภาพอย่างไรมีทรัพยากรธรรมชาติอะไรบ้างมีความเชื่อและประเพณี พิธีกรรมรวมทั้งกิจกรรมยาทข้อห้ามและข้อควรกระทำอย่างไร มีภาษาวรรณกรรม การละเล่นและศิลปะอย่างไรมีแหล่งเรียนรู้ที่แห่งและเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทไหน และมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไรมีวิถีการดำเนินชีวิต มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไรเพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และกระแสการพัฒนาของตะวันตกจากตรงนี้ขอย้อนอดีตของประวัติศาสตร์ไปสู่ยุคตำนานและวีระบุรุษ เช่น นานาทิพย์ช้าง จามเทวีวงศ์ เจ้าพ่อขุนด่านจนกระทั่งเข้าสู่ยุคแบ่งบ้านสร้างเมืองที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านเป็นชุมชนขึ้นมา มีพ่อแคว่น พ่อหลวง (แก่บ้าน) พระยา ขุน ท้าว โดยได้ศึกษาจากเอกสารต่างๆและได้สรุปพัฒนาการซึ่งมีการบันทึกโดยนักวิชาการและผู้รู้ในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่วนทางคณะผู้วิจัยได้นำมารวบรวมและนำเสนอเพื่อสะท้อนภาพของเหตุการณ์ในยุคอาณาจักรล้านนาจนถึงสู่ยุคการเข้ามามีอิทธิพลของชาติตะวันตกได้ดังนี้

พัฒนาการของชุมชนตั้งแต่สมัยล้านนาสู่ยุคเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลาง

จากการยึดครองเมืองหริภุญไชยของพระยา มังราย และสร้างอาณาจักรใหม่ว่าล้านนา (จีนเรียก "Pa - Pai - shi - fu - Kingdom" แปลว่าดินแดนแห่งเมเสี 800 องค์) (ต้วน ลี ชิง, 2529 หน้า 8) ทำให้พระยา มังราย ต้องยึดเมืองเขลางค์ในเวลาต่อมา เพื่อขยายอาณาจักรออกไปยังเมืองอื่น ๆ เช่นเมืองเถินและตาก ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเขลางค์และเมืองหริภุญไชยมีมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี(ในตำนาน) หรือวัฒนธรรมทวารวดีตอนปลายก่อนพุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งเรื่องราวในตำนานบอกว่าเป็นเมืองพี่น้องกันแต่หลักฐานหรือเรื่องราวไครยะต่อมาก็ไม่ปรากฏให้เห็น ปรากฏเรื่องราวอีกครั้งในสมัย "ไทยอ่ามาตย์" (ประมาณหลังปี พ.ศ. 1762 - 1780) ว่า "ไทยอ่ามาตย์"แห่งเมืองเขลางค์ยกกองทัพขึ้นไปยึดอำนาจจากกษัตริย์แห่งเมืองหริภุญไชยเอาไว้ได้(พระรัตนปัญญาเถระ,2517หน้า92) และสามารถปกครองหริภุญไชยสืบต่อมาจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีนักประวัติศาสตร์ เชื่อว่าไทยอ่ามาตย์คงเป็นกลุ่ม กลุ่มในภาษาไตลื้อ หมายถึง ชาวไทยสยามที่อยู่ใต้เขตพายัพลงมา ส่วนพวกเขมร จิตร ภูมิศักดิ์ เรียกว่า พวกกัมโพช (ขอมเมืองละโว้) (จิตร ภูมิศักดิ์ , 2519 หน้า90)ซึ่งอิทธิพลของขอมที่มีต่อผู้นำเขลางค์ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างทายาทของราชวงศ์ไทยอ่ามาตย์องค์สุดท้ายคือพระยา " ญาบา" ซึ่งภายหลังที่ถูกพระเจ้ามังรายจับได้แล้วก็ได้นี้ไปพึ่งเมืองสองแคว ซึ่งผู้นำเมืองแห่งนี้ในต้นพุทธศตวรรษที่ 19 มีความสัมพันธ์อย่างมากกับเขมร (ขอมเมืองละโว้) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการยึดอำนาจของไทยอ่ามาตย์คงได้รับการสนับสนุนกับกลุ่มผู้นำไทยรุ่นเก่าในกลุ่มน้ำยม - น่านซึ่งผูกพันกับเขมรมาก่อน ส่วนเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายในสมัยหริภุญไชย คือ " พญาเบิก" ซึ่งเป็นโอรสของ พระยาญาบา ส่วนทางไทยอ่ามาตย์คงสืบเชื้อสายมาจากจากเผ่าไตลุ่มน้ำปิงและอยู่ใต้อำนาจของพวกเขา "เมงค" (มอญ) แห่ง

อาณาจักรศรีวิชัย และพอมิอำนาจก็ยึดอำนาจ และสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์แทนราชวงศ์เดิม โดยมีลำดับของเจ้าผู้ครองนครเมืองลำปางหรือเขตลางค์ตั้งแต่ราชวงศ์มังรายดังนี้

ในสมัยอาณาจักรล้านนา พ.ศ1840(ประจักษ์จกรจักร , 2525 หน้า102) พระเจ้ามังรายได้ให้ขุนไชยเสนา(เชื้อสายลาว) เป็นเจ้าเมืององค์แรกแต่ไม่ปรากฏชื่อเจ้าเมืององค์ต่อมาแต่อย่างไรก็ตามลำปางซึ่งมีขุนนางปกครองอย่างมีอิสระในการปกครองตนเองเป็นนครรัฐเครือข่ายอำนาจของรัฐของราชวงศ์มังรายอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่กระจายกันควบคุมอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่นเมืองเชียงใหม่ เชียงราย หรือเชียงแสน เชียงตุง และเมืองนายน ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้อาศัยบารมีของกษัตริย์ที่เมืองหลวงว่าจะมีกำลังหรือความมั่นคงในการรักษาอาณาจักร ในขณะที่เมืองหลวงที่เชียงใหม่ หรือเชียงแสน ในสมัยราชวงศ์มังรายในพุทธศตวรรษที่20 เข้มแข็งเจ้าเมืองลำปางก็อาศัยเวลาช่วงนั้นสะสมอำนาจของตนเองอยู่เงียบ ๆ เพราะว่าฐานะของขุนนางที่ปกครองเมืองลำปางเท่านั้น ไม่มีบารมีพอที่จะไปตีบทยายท เพราะทายทจะมาจากราชบุตรที่เป็นเชื้อพระวงศ์ เท่านั้น

จนกระทั่งในสมัยพระเจ้าติโลกราช ขุนนางเริ่มมีบทบาท ในการปกครองเมืองแทนเชื้อพระวงศ์ ทำให้ขุนนางที่ปกครองเมืองต่างมีบทบาทในราชสำนักมากขึ้น ในสมัยพระเจ้าติโลกราชตอนปลายรัชกาลปรากฏว่า “หมื่นจ๋าคำน้อย” หนึ่งในจำนวนกลุ่มกบฏเมืองลำปาง ถูกตัดสินให้ประหารชีวิตแต่ถูก “พระมหาญาณเดระเจ้าอวาสวัดป่าแดง”ช่วยให้ออกพ้นโทษประหาร (คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ ,2524 หน้า 68) แสดงให้เห็นว่าลำปางมีบทบาทในราชวงศ์มังรายมากขึ้น โดยการท้าทายอำนาจรัฐ รวมทั้งบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง

การเข้ามามีบทบาทของขุนนางเพราะว่ามีปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติจากเมืองหลวงที่มีอยู่ตลอดเวลาและกลุ่มขุนนางต่างเมืองคือผู้ที่ช่วยเหลือสถาบันกษัตริย์ในการแก้ปัญหาดังกล่าว ในสมัยพระเจ้าติโลกราช เช่นหมื่นโลกนครเจ้าเมืองลำปางช่วยปราบกบฏขุนนางราชสำนัก และกบฏเจ้าเมืองฝาง และยังช่วยต่อต้านกองทัพจากอยุธยาที่ยกมารุกรานเมืองเชียงใหม่

ลำปางในสมัยของหมื่นโลกนคร

หมื่นโลกนครมีศักดิ์เป็นอาว์ของพระเจ้าติโลกราชและเป็นแม่ทัพคนสำคัญของพระเจ้าติโลกราช หมื่นโลกนครเป็นขุนศึกที่มีฝีมือเข้มแข็ง และมีสติปัญญาเฉียบแหลมได้ช่วยพระเจ้าติโลกราชปราบกบฏคือกบฏแสนฝาง และพระเจ้าติโลกราชกลัวว่าจะมีขุนนางคนอื่น ๆ คิดกบฏอีก จึงมีความระแวงขุนนางทั้งหลายไม่เว้นแม้แต่พระเจ้าอาว์ (หมื่นโลกนคร) จึงวางแผนขอให้หมื่นโลกนครมาช่วยงานที่เชียงใหม่ ซึ่งหมื่นโลกนครก็ยินดีมา แต่มีเงื่อนไขโดยการขออาชญาสิทธิ์ 4 ประการคือ

1. คนหอก คนเครื่อง คือ ทหารคนใดละทิ้งหน้าที่ราชการหนีจากหมู่บ้านเข้ามาแอบแฝงข้างหน้าข้างใน จะขอฟันทหารผู้นั้นเสีย
2. คดีถ้อยคำใด อันถึงเมือง คือมุขมนตรี พิพากษาโดยเด็ดขาดแล้ว กลับมาไหว้เจ้าเหนือหัว ว่ามิแล้ว ขอฟันผู้นั้นเสีย

3. มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น ขอให้หมื่นเจ้าโลกนครได้เป็นผู้จัดการก่อน
4. ส่วนอาสากรทั้งปวงนั้น ขอให้วางระเบียบให้เจ้าแคว้นนั้นเป็นผู้เก็บ

ซึ่งตามที่เจ้าหมื่นโลกนครขอมาทั้ง 4 ประการนี้ พระเจ้าติโลกราชก็ทรงประทานให้ตามความประสงค์ เจ้าหมื่นโลกนครจึงมอบให้หมื่นหาญแต่ห้องผู้บุตร ครองเมืองลำปางส่วนคนนั้นมารับราชการที่เมืองเชียงใหม่แต่นั้นมาและได้เลื่อนตำแหน่งใหม่เป็น“หมื่นโลกสามล้าน”ซึ่งเป็นตำแหน่งที่สูงขึ้น หรือสูงที่สุดในตำแหน่งขุนนางสมัยนั้น

ลำปางในฐานะเมืองหน้าด่านในการทำสงครามกับอยุธยา

ในปีพ.ศ. 2006สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้เกณฑ์กองทัพไปตีเชียงใหม่ ฝ่ายพระเจ้าติโลกราชทรงทราบข่าวศึกดังนั้น ก็ทรงยกกองทัพหลวงไปตั้งรับยังคอกยบา พร้อมด้วยกองทัพหัวเมืองทั้งปวง คือ ท้าวศรีบุญเรือง เจ้าเมืองเชียงราย 1 ท้าวเจ้ายอดเมือง หรือ พระยอดเชียงราย ผู้เป็นหลานซึ่งครองเมืองแจ้ห่ม 1 ท้าวหมื่นกิ่งดินเชียง ขุนพลผู้ใหญ่ 1 ท้าวหมื่นหาญแต่ห้อง เมืองลำปาง 1 ท้าวพระยาอุทิศเจียงเจ้าเมืองพะเยา 1 ท้าว ตั้งรับศึกอยู่

ในสมัยนี้ พระเจ้าบรมไตรโลกนาถได้ย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ที่เมืองพิษณุโลกแล้ว และอาณาเขตของเชียงใหม่ (ล้านนา) ครอบคลุมเมืองล่อง จังหวัดแพร่ (เมืองเชียงจัน) และหมื่นคังนคร เป็นขุนศึกของทัพเมืองเชียงใหม่ หมื่นหาญแต่ห้องเป็นเจ้าเมืองลำปาง คุมกำลังไปตั้งอยู่เมืองชะเลียง (เมืองชะเลียงเดิมเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา) ตลอดสมัยของสงครามระหว่างเชียงใหม่กับอยุธยา หมื่นโลกนครและหมื่นหาญแต่ห้อง มีบทบาทในการต่อสู้ และขับไล่ กองทัพของอยุธยา จนหมดสมัยของสงคราม ซึ่งกินเวลา 20 กว่าปีในสมัยติโลกราชซึ่งผลของสงครามผลัดกันแพ้ ชนะ แต่ไม่มีฝ่ายใดไม่ชนะกันอย่างเด็ดขาด

สงครามกับอยุธยาในสมัยพระเมืองแก้ว

ต่อมาทางกรุงศรีอยุธยายกกองทัพมาอีก พระเมืองแก้วจึงโปรดให้หมื่นสามล้าน กับหมื่นค้ำมพริ้าอ้าย เจ้าเมืองลำปางยกออกรบกับกองทัพกรุงศรีอยุธยา แต่พ่ายแพ้ ส่วนการยุทธ์ครั้งสำคัญที่สุดระหว่างล้านนา กับอยุธยา คือการยุทธ์เมื่อปี พ.ศ. 2058 (จ.ศ. 877) ปีกุนสัปตศกปีนั้น หมื่นพิงยีคุมพลไปตีกรุงสุโขทัย แต่ไม่แตกจึงล่าถอยกลับมา หมื่นมลาหวัเตียนยกไปตีเมืองลำปางในปีเดียวกันนี้

หมื่นพิงยีกับหมื่นมลาหวัเตียนยกกองทัพไปตีเมืองกำแพงเพชรอีก แต่ชาวเมืองป้องกันเมืองแข็งแรงนักตีเมืองแต่ไม่แตก จึงล่าถอยกลับมา เนื่องจากกองทัพล้านนา ยกไปรบกวนหัวเมืองฝ่ายเหนืออยู่บ่อยๆนี้เอง สมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ 2 จึงยกกองทัพหลวงเสด็จขึ้นมาเอง เพื่อจะปราบปราม ล้านนาให้เข้าร่วมอยู่ในอาณาจักรศรีอยุธยาให้ได้ โปรดเกล้าฯ ให้พระโอรสทรงพระนาม “พระอาทิตย์วงศ์” ถือพลสามหมื่นเป็นกองทัพหน้ายกมาตั้งอยู่ที่ตำบลม่วงคันไค กองทัพล้านนาก็ยกไปตั้งรับและได้สู้รบกันที่นั่น กองทัพล้านนาเสียเจ้าเมืองเชียงราย กับนายทัพอีก 6 คนในที่รบ ครั้นต่อมาในวันเดือนยี่ขึ้น 13 ค่ำ

กองทัพอยุธยา ยกข้ามมาตีลำปางแตกในวันเดือนยี่เป็ง กองทัพกรุงศรีอยุธยาได้ชัยชนะแล้วก็อาราธนาเอา

พระพุทธรูปสำคัญสร้างด้วยศิลาดำซึ่งพระนามจามเทวีเชิญขึ้นมาแต่กรุงละโว้ประดิษฐานไว้ ณ วัดกุฎาราม (ภูขาว) เมืองลำปาง ไปไว้ยังกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ได้ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่

การก่อการกบฏของขุนนาง

ในปลายสมัยของพระเจ้าติโลกราชมีเหตุการณ์ที่ขุนนางลำปางก่อการกบฏต่อพระเจ้าติโลกราช คือ ขุนพลคนสำคัญ 6 คน ไปอยู่รักษาเมืองลำปาง ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านจะรับมือกับกองทัพได้ (อยุธยา) ที่จะยกขึ้นมา ขุนพลคนสำคัญทั้ง 6 คน คือ หมื่นด้ามพร้าอ้าย ซึ่งเป็นคนสำคัญกว่าเพื่อนในยุคนั้น หมื่นเจ้าค้ำน้อย หมื่นเจ็ดช้างคู่กินเมืองเชียงแสน หมื่นมละเจ้าเมืองเชียงราย หมื่นมหินทร์เจ้าเมืองฝาง หมื่นเมืองพร้าว รวม 6 คน ขุนพลทั้งหมดนี้ได้ตั้งค่ายพักอยู่ที่ตำบลสบตุ๋ย จ.ลำปาง

“อยู่ต่อมาวันหนึ่ง หมื่นเมืองพร้าว หมื่นมละ เจ้าเมืองเชียงราย หมื่นเจ้าค้ำน้อย ขุนพลทั้งสามนี้ ซึ่งไม่ค่อยจะพอใจในพระเจ้าติโลกราชบางประการ กับประชุมปรึกษารือกันคิดกบฏจะจับเอาพระเจ้าติโลกราชปลงออกเสียจากราชสมบัติ แล้วยกเอาหมื่นเวียงคินขุนพลอีกผู้หนึ่ง ขึ้นเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ เป็นการล้มล้างราชวงศ์เม็งรายเสียทีเดียว ขุนหมื่นทั้งสามได้ปรึกษารือกันจนเป็นที่ตกลงแล้ว ก็จะชักชวนเอาหมื่นด้ามพร้าอ้าย หากหมื่นด้ามพร้าอ้ายไม่เห็นด้วยก็จับฆ่าเสีย ขณะที่คนทั้งสามปรึกษากันอยู่นั้น บังเอิญหมื่นป้อม ซึ่งเป็นบุตรเขยของหมื่นพร้าวได้ลอบฟังความ ครั้นทราบดังนั้นก็มีความตกใจเป็นอันมาก เพราะหมื่นป้อมเป็นผู้จงรักภักดีในราชวงศ์เม็งรายมาก หมื่นป้อมจึงนำความนั้นไปแจ้งให้หมื่นด้ามพร้าอ้าย หมื่นด้ามพร้าอ้ายได้ทราบดังนั้นก็ให้ปิดประตูเมืองลำปางไว้ เอาช้างค้ำประตูไว้ทุกด้าน ตั้งให้ไพร่พลเตรียมรับมือขุนพลทั้งสาม ซึ่งต่างก็มีทหารอยู่ในบังคับบัญชาเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกัน ศึกกลางเมืองกำลังจะเกิดขึ้น แต่หมื่นเจ้าค้ำน้อยซึ่งเป็นผู้หนึ่งในพวกกบฏ เห็นหมื่นด้ามพร้าอ้ายไม่ร่วมด้วยดังนั้นก็มีความรู้สึกกลัวความผิดขึ้น จึงหลบหนีไปอาศัยอยู่กับพระมหาเถรเจ้าวัดป่าแดง หมื่นด้ามพร้าอ้ายเห็นพวกกบฏแตกแยกกันดังนั้นก็นำความกราบทูลให้พระเจ้าติโลกราชทราบ พระองค์จึงโปรดให้คุมตัวหมื่นเมืองพร้าว หมื่นเชียงราย และหมื่นเจ้าค้ำน้อย ไปยังเมืองเชียงใหม่ แล้วให้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนขึ้นชุดหนึ่ง คือ พันลำแ่มแขกสปะ 1 พันเชิงอุบาสี 1 พันจำแก้ว 1 หมื่นมังคละ 1 พันทิตย์น้อย 1 รวม 5 คน ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตประจำราชสำนัก คณะกรรมการสอบสวนได้ความว่า หมื่นเชียงราย หมื่นเมืองพร้าว และหมื่นเชียงเรือก ได้สมคบกันคิดจะทำการกบฏจริง จึงเอาไปประหารชีวิตเสีย ส่วนหมื่นเจ้าค้ำน้อยนั้น พระมหาเถรเจ้าวัดป่าแดง ทูลขอชีวิตไว้ จึงยอมยกโทษให้แล้ว โปรดให้หมื่นลำแ่มแขกไปครองเมืองเชียงรายให้พันลำแ่มบุญไปกินเมืองพร้าวให้พันลำแ่มค้ำน้อยไปกินเมืองเชียงเรือกแทนพวกขุนนางที่ถูกประหารนั้น ”

ถึงปี พ.ศ. 2078 ก็เกิดกบฏ กบฏครั้งนี้เป็นพวกเจ้าเมืองนครลำปาง ชื่อหมื่นสร้อยสามล้าน กับบุตรคือ หมื่นหลวงชั้นนอก และหมื่นย้ออ้าย คนทั้งสามนี้ร่วมคิดกันจะจับเอาตัวพระเมืองเกษเกล้าไปฆ่าเสีย แต่บังเอิญพระเจ้าติโลกราชทราบเสียก่อน จึงให้จับกุมตัวคนทั้งสามไปประหารชีวิต

การล่มสลายของราชวงศ์เม็งราย

เมื่ออำนาจของเชียงใหม่อ่อนแอลงมากขุนนางชาวพม่าที่เป็นไส้ศึกจึงส่งข่าวไปยังกรุงหงสาวดี พระเจ้าบุเรงนองจึงยกกองทัพมาตีเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2101 ล้อมเมืองได้ 3 วัน 3 คืน ก็สามารถยึดได้โดยง่ายดาย เป็นการล่มสลายของราชวงศ์เม็งรายและอาณาจักรล้านนาคั้งแต่นั้นมา

ล้าปางสมัยพม่าปกครอง

เมื่อตีเชียงใหม่ได้แล้วพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ทรงแต่งตั้งให้พระเจ้าเมกุฎิ เป็นกษัตริย์ปกครอง ล้านนาเช่นเดิม อยู่ในฐานะประเทศราชของพม่าโดยขุนนางพม่าและไพร่พลประมาณ 10,000 คนประจำการอยู่ที่เชียงใหม่ อยู่ในบังคับบัญชาของพระเจ้าเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นฐานอำนาจในการแผ่อิทธิพลเข้าสู่ ล้านช้างและอยุธยาต่อไป ส่วนพระเจ้าเมกุฎิยังคงมีอำนาจปกครองเมืองแพะ น่าน นครลำปาง ลำพูน และ เชียงแสน

เมื่อคราวสงครามระหว่างไทยกับพม่าใน พ.ศ. 2128 พม่าได้เกณฑ์กองทัพหัวเมืองเหนือ ไปตี กรุงศรีอยุธยาแต่พ่ายแพ้กลับมาเสียแม่ทัพชื่อ “นันทกยอต่อ” หลังจากนั้นพม่าได้เกณฑ์กองทัพจากหัวเมืองเหนืออีกหลายครั้ง ในการทำสงครามกับอยุธยา ผลกระทบจากการเกณฑ์ไพร่พลในล้านนาก่อให้เกิดความเดือนร้อนโดยทั่วไปทำให้เกิดการต่อต้านอำนาจการปกครองของพม่าขึ้นที่เชียงใหม่ จนกลายเป็น กบฏกลางดล แต่ก็สามารถปราบปรามลงได้

เหตุการณ์ในเมืองนครลำปางเข้าเมืองคนเดิมถึงแก่กรรมลง พม่าไม่ได้แต่งตั้งผู้ใดสืบแทน คงมีแต่ขุนเมืองทั้งสี่รั้งเมืองอยู่ชั่วคราว คือ แสนหนังสือ แสนเทพ นายเรือน และจเรน้อย ไม่มีใครมีอำนาจสิทธิ์ขาด จึงทำให้เจ้าเมืองลำพูนเห็นเป็นโอกาสที่จะยกทัพมาโจมตี ประกอบกับในระยะนั้นมีข่าวเกี่ยวกับการช่งสุ่มผู้คนของ ตบบุญญา ยาง พระยาเมืองลำพูนจึงให้ท้าวมหายศ คุมกำลังมาปราบปราม ตบบุญญา ยาง และสมัครพรรคพวก แล้วเข้ายึดเมืองนครลำปางไว้ได้ใน พ.ศ. 2272 จากนั้นก็ไปตั้งมั่นอยู่ที่วัด พระธาตุลำปางหลวง เรียกเก็บภาษีที่เรียกว่า “เงินค่าหลังคำค่อ” และฉูดคร่ำชาวบ้านก่อความเดือนร้อนแก่ราษฎรเป็นอันมาก จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หนานทิพย์ช้างรับอาสาคุมกำลังประมาณ 300 คนเข้าขับไล่แล้ว สังหารท้าวมหายศตาย ราษฎรจึงได้สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าเมืองนครลำปาง นามว่าพระยาสุลวลือไชย หรือหนานทิพย์ช้าง

ผลกระทบจากการปกครองของพม่า

ลำปางอยู่ภายใต้การปกครองของพม่ามาเป็นเวลานานรวม 200 ปีเศษ (พ.ศ. 2101 – พ.ศ. 2317) ย่อมได้รับผลกระทบจากอิทธิพลของพม่าในระยะแรกพม่าส่งเจ้านายเชื้อพระวงศ์มากำกับการปกครองอยู่ที่เชียงใหม่มีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช พม่าใช้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางในการสะสมเสบียงอาหารและกำลัง

คนในการทำสงครามปราบปรามหัวเมืองล้านช้าง ไทยใหญ่ ลื้อ จีน และไทยภาคกลาง โดยเฉพาะการทำสงครามกับอยุธยา พม่าจะเกณฑ์กองทัพและเสบียงอาหารจากเชียงใหม่ เมืองลำปาง และเมืองอื่น ๆ ในเขตปกครองเกือบทุกครั้ง

ด้านสังคม

ในระบอบที่พม่าปกครองล้านนา อิทธิพลส่วนใหญ่จะปรากฏชัดทางด้านการศึกษาเพราะพมามุ่งควบคุมกำลังคนเป็นสำคัญ ส่วนทางด้านสังคมคงให้ชาวพื้นเมืองดำเนินวิถีชีวิตตามแบบอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางอย่างที่ได้รับผลกระทบทางสังคมอยู่บ้างซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม

ปรากฏทางสิ่งก่อสร้างทางศาสนา เช่น การสร้างรูปสิงห์ไว้ตามประตูวัดต่าง ๆ ซึ่งปรากฏโดยทั่วไปในภาคเหนือ การสร้างสิงห์นี้นิยมตามประเพณีของพม่า การสร้างเสาหงส์ ก็เป็นความนิยมอีกอย่างหนึ่งที่รับจากพม่า ซึ่งปรากฏอยู่ตามวัดต่าง ๆ โดยทั่วไปในล้านนา หงส์เป็นสัญลักษณ์ของเมืองหงสาวดี ชาวเหนือมีความเชื่อว่า หงส์เป็นสัตว์ที่เป็นมงคล ส่วนวัดพม่าที่มีอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือในปัจจุบัน เช่นที่จังหวัดลำปาง และเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลัง ราวสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชาวพม่าที่เป็นคนในบังคับอังกฤษเข้ามาทำป่าไม้ เมื่อร่ำรวยก็สร้างวัดถวายเป็นพุทธรูป ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ก็มีปรากฏในสถาปัตยกรรมล้านนา เช่น การทำข่มประตูไว้เหนือธรณีประตูตรงบันไดบ้าน อีกตัวอย่างหนึ่งคือการทำกาแลหลังคาบ้าน ทำไว้เพื่อข่มคนที่อยู่อาศัยในบ้านอันเป็นผลทางจิตวิทยาและไสยศาสตร์

ทางด้านศาสนาและความเชื่อ

ประเพณีทางศาสนาบางอย่างที่นิยมปฏิบัติกันในล้านนาที่ได้รับอิทธิพลจากพม่าเช่นประเพณีการบวช โดยทั่วไปในสังคมของภาคเหนือนิยมการบวชเณรมากกว่าการอุปสมบท ประเพณีอีกอย่างหนึ่งทางศาสนาได้แก่ ประเพณีการนับถือพระอุปคุต ซึ่งชาวพม่านับถือกันมากส่วนในภาคเหนือตามวัดต่าง ๆ จะมีการสร้างหอพระอุปคุตไว้ในบริเวณวัดใกล้กับโบสถ์วิหาร ชาวภาคเหนือจะทำบุญกันเป็นพิเศษในวันพระขึ้น 15 ค่ำที่ตรงกับวันพุธ ซึ่งเรียกประเพณีนี้ว่า “ใส่บาตรเป็งพุธ” โดยเชื่อว่าในวันนี้พระอุปคุตจะปลอมเป็นเณรน้อยมารับบิณฑบาตร ชาวบ้านจะตื่นกันแต่เช้าเพื่อไปใส่บาตรยังวัดต่าง ๆ หลายวัด ประเพณีลอยกระทงก็เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่เกี่ยวกับพระอุปคุต ประเพณีนี้ในอดีตของเมืองนครลำปางเรียกว่า “ล่องสะเปา” (ล่องสำเภา) เชื่อกันว่าล่องสะเปาเพื่อลอบไปบูชาพระอุปคุตซึ่งจำศีลอยู่ ณ สะดือทะเล

การสักตามร่างกายก็เป็นความนิยมอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากพม่า เดิมการสักเป็นสิ่งที่พม่านำมาบังคับใช้ในหัวเมืองประเทศราช เพื่อแบ่งแยกประเภทคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการควบคุมไพร่พล ต่อมาได้กลายเป็นความนิยมของผู้ชาย เพราะเชื่อว่าการสักตามร่างกายเป็นสิ่งที่ทำให้มี

ความคงกะพันชาติที่เรียกว่า “ข่าม” อีกประการหนึ่งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นชายชาติ เพราะการสักต้องเจ็บปวดทรมาน กำหนดให้สักดังนี้

“พม่าแท้สักลาย บ้างเป็นเครื่องกำหนดเสมอเข้า ไทยเหนือฤๅเงี้ยวสักลายยี้กกำหนดเสมอ กระพุงน่อง ต้องผู้สักลายมอมเสมอปลีน่อง ขมุสักมอมมีคเสมอข้อเท้า ลาวล้านนาไทยสักคำพืด ไม่มีลายเสมอเขาคำเป็นหมึกทา”

นอกจากนี้บังคับให้เจาะหูให้กว้างแล้วสวมวนโบราณ เรียกว่า “ควากหูคือลาน” ต่อมาได้กลายเป็นความนิยมในสังคม โดยเฉพาะเป็นอาภรณ์ประดับการแต่งกายของสตรีชาวล้านนา ถ้าเป็นชาวบ้านธรรมดาจะใช้โบราณม้วนสอดไว้ที่รูเจาะตรงใบหูด้านล่าง แต่ถ้าเป็นคนที่มิฐานะดีหรือสตรีสูงศักดิ์ ก็จะใช้เงินหรือทองคำตีแผ่นบาง ๆ แล้วม้วนใส่เพื่อความสวยงาม ดังจะเห็นได้จากภาพเขียนฝาผนังตามวัดที่เก่าแก่ โดยเฉพาะที่วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ภาพเขียนจะแสดงให้เห็นถึงสภาพของสังคมของล้านนาในอดีตได้อย่างชัดเจน

บทบาททางการเมืองตระกูลเจ้าเจ็ดตน

ที่มาของตระกูลเจ้าเจ็ดตนและสภาพการณ์ในล้านนาก่อน พ.ศ. 2325 ตระกูลเจ้าเจ็ดตนสืบเชื้อสายมาจากพ่อเจ้าทิพย์ช้าง แห่งบ้านปางยงคก เมืองลำปาง เดิมมีอาชีพเป็นพรานป่า มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีความสามารถด้านการรบ พ่อเจ้าทิพย์ช้างได้อาสนากำลังเข้าต่อสู้กับกองทัพลำพูน ซึ่งยกมาตีลำปางจนได้รับชัยชนะ ขุนนางและชาวเมืองจึงยกพ่อเจ้าทิพย์ช้างเป็นเจ้าเมืองลำปาง ใน พ.ศ. 2275 มีชื่อว่า “พระยาสุลวะลือไชย” พระยาสุลวะลือไชย ปกครองลำปางเป็นเมืองอิสระเช่นเดียวกับเชียงใหม่ ลำพูน และเมืองอื่น ๆ ในล้านนาที่พยายามแยกตัว ไม่ขึ้นต่อกันมีการสู้รบกันเองระหว่างเมืองต่าง ๆ สภาพการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นในปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรพม่าอ่อนแอ การควบคุมหัวเมืองล้านนาจึงไม่รัดกุม หลายเมืองพยายามปลดแอกพม่าซึ่งสำเร็จในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นเหตุผลหนึ่งก็เพราะผู้นำท้องถิ่นขาดความร่วมมือกัน

พระยาสุลวะลือไชยครองเมืองลำปาง 27 ปี (พ.ศ. 2275 – 2302) บ้านเมืองมีความสุข เมืองลำพูนซึ่งเคยรุกรานลำปางก็ขอเป็นไมตรีเพราะครั้นคร้ามในความสามารถของพระยาสุลวะลือไชยความสามารถของพระยาสุลวะลือไชยเป็นสิ่งที่ชาวเมืองลำปางต่างยอมรับและเป็นวิธีการก้าวสู่อำนาจทางการเมือง ในสภาพการณ์ที่บ้านเมืองขาดผู้นำ พระยาสุลวะลือไชยมีความชอบธรรมในฐานะเจ้าเมืองที่ชาวเมือง “น้อมบ้านเมืองให้” อย่างไรก็ตามพระยาสุลวะลือไชยยังต้องการการยอมรับอำนาจอันชอบธรรมจากกษัตริย์พม่า หรืออีกนัยหนึ่งคือการอิงอำนาจจากพม่า(ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจที่สำคัญในสมัยนั้น) เพื่อยกฐานะของตนให้มีความสำคัญสูงกว่าคนอื่น พระยาสุลวะลือไชยส่งบรรณาการไปถวายกษัตริย์พม่า ความชอบครั้งนี้ กษัตริย์พม่าพระราชทานนามว่า “พระยาไชยสงคราม” และให้ปกครองบ้านเมืองตามเดิม สืบไป

หลังจากพระยาสุลวะลือไชยถึงแก่อสัญกรรมลงในปี พ.ศ. 2302 เสนาอำมาตย์ทั้งหลายก็พร้อมกัน “ปลงบ้านเวณเมืองหื้อเจ้าชายแก้วแทน” เจ้าชายแก้วเป็นบุตรของพระยาสุลวะลือไชยเมื่อทรงขึ้นครองเมือง

ก็ประสบปัญหา ถูกท้าวลิ้นก่าน บุตรพ่อเมืองคนเก่าแย่งชิงเมือง เจ้าชายแก้วและนายพ่อเรือน น้องชายหนีไปพึ่งเจ้าเมืองแพร์ และขอกำลังมาปราบท้าวลิ้นก่าน รบกันที่ลำปาง นายพ่อเรือนเสียชีวิต ส่วนเจ้าชายแก้วถอยคืนเมืองแพร์

ทางด้านพม่า หลังจากเจ้าอลองพระญาครองกรุงอังวะ ก็ได้ปราบปรามความไม่สงบภายในจนเรียบร้อย จากนั้นก็ส่งกองทัพมาปราบปรามล้านนาใน พ.ศ. 2305 เพื่อใช้เป็นที่มั่นโจมตีกรุงศรีอยุธยาต่อไป กองทัพพม่าสามารถตีเชียงใหม่แตก พ.ศ. 2306 บุตรเจ้าองค์คำ (เจ้าเมือง) และผู้คนชาวเชียงใหม่ถูกกวาดต้อนไปอังวะจำนวนมาก ไปอยู่กับคามินิ ครองเมืองเชียงใหม่ โดยมีพระยาจำบ้าน (บุญมา) ข้าราชการชาวพื้นเมืองช่วยเหลือ เมื่อยึดครองเชียงใหม่ได้แล้ว ไปอยู่กับคามินิจึงส่ง ไปหลังคำไปปราบลำปางและแพร์ เจ้าชายแก้วจึงมีโอกาสขอความช่วยเหลือจากกษัตริย์อังวะ โดยไปหลังคำนำเจ้าชายแก้วไปเข้าเฝ้ากษัตริย์อังวะเจ้าชายแก้วจึงได้รับการแต่งตั้งเป็น “เจ้าห้าสิงหาราชธานี” ครองเมืองลำปาง ใน พ.ศ. 2307 ส่วนท้าวลิ้นก่านเป็นขุนนางผู้ช่วย ไม่นานเท่าใดท้าวลิ้นก่านแย่งชิงอำนาจ เกิดวิวาทกับเจ้าชายแก้ว แต่ตกลงกันไม่ได้ ไปสุพลา (เนเมียวสีหบดี) แม่ทัพใหญ่พม่าตัดสินใจให้นำน้าพิสูจน์ เมื่อท้าวลิ้นก่านแพ้จึงถูกประหารชีวิต ปัญหาการแย่งชิงอำนาจจึงสิ้นสุดลง เจ้าชายแก้วปกครองเมืองลำปางต่อมา โดยมีบุตรชาย 7 คน ประกอบด้วย 1. เจ้ากาวิละ 2. เจ้าคำโสม (หรือคำสม) 3. เจ้าน้อยธรรมลังกา 4. เจ้าดวงทิพย์ 5. เจ้าหมูล่า 6. เจ้าคำฝั้น 7. เจ้าบุญมา เจ้าเจ็ดคนเป็นกำลังสำคัญของบิดาในการช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ของบ้านเมือง

เมื่อพม่าปราบล้านนาเรียบร้อยแล้ว ก็ใช้ล้านนาเป็นที่รวบรวมเสบียงอาหารและไพร่พล ไปทำสงครามกับอยุธยาในคราวเสียกรุงครั้งที่ 2 ชาวล้านนาได้รับความเดือนร้อนจากการกดขี่ข่มเหงต่าง ๆ ของพม่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากไปอยู่กับคามินิเจ้าเมืองเชียงใหม่ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2313 พม่าแต่งตั้งไปมะยู่งวนหรือไปหัวจาวมาเป็นเจ้าเมืองแทนไปมะยู่งวนมีนโยบายแข็งกร้าวกดขี่ข่มเหงชาวล้านนามาก มีการเกณฑ์ราษฎรไม่เว้น ส่วนขุนนางชาวพื้นเมืองก็ถูกไปมะยู่งวนริครอบอำนาจ สร้างความไม่พอใจแก่พระยาจำบ้าน (บุญมา) และพระยาภาวิละ พระยาจำบ้าน (บุญมา) ขัดแย้งกับไปมะยู่งวนถึงกับสู้รบกันที่กลางเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2314) พระยาจำบ้านแพ้ น้องชายเสียชีวิตในที่รบ เหตุที่แพ้เพราะพระยาจำบ้านมีกำลังน้อยและอาวุธก็ไม่พร้อม นับว่าเป็นบทเรียนที่ให้ตระหนักว่าพระยาจำบ้านจะกระทำตามลำพังมิได้และการต่อสู้กับไปมะยู่งวนในพ.ศ. 2314 เป็นจุดแตกหักเพราะไปมะยู่งวนตั้งจับครอบครัวของพระยาจำบ้านและพระยาภาวิละเพื่อส่งไปให้กษัตริย์อังวะ ความบีบคั้นจากให้ไปมะยู่งวนผลักดันให้พระยาจำบ้านตัดสินใจเข้ากับฝ่ายไทย โดยที่ก่อนหน้านี้พระยาจำบ้านและพระยาภาวิละยังไม่คิดเข้ากับฝ่ายไทย เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความคิดดังกล่าวคือใน พ.ศ. 2313 พระเจ้าตากสินยกทัพมาตีเชียงใหม่ครั้งแรก พระยาจำบ้านแข็งเมืองสู้รบ พระเจ้าตากสินตีเชียงใหม่ไม่ได้

พระยาจำบ้านชักชวนพระยาภาวิละต่อต้านอำนาจพม่า พระยาภาวิละเห็นดีด้วยจึงร่วมกันวางแผนการอย่างรอบคอบ เมื่อได้โอกาสพระยาจำบ้านลงไปกราบทูลพระเจ้าตากสินที่ธนบุรี ให้ส่งกองทัพมาปราบพม่า นับเป็นโอกาสดีของไทย พระเจ้าตากสินทรงเร่งนำกองทัพหลวงขึ้นมาโดยเร็ว 17 วัน ก็มา

ถึงเถิน ที่เถินท้าวชมภูได้สังหารข้าหลวงพม่าผู้กำกับเมืองเถิน เพราะได้รับการนัดหมายจากพระยาภาววิไล ส่วนพระยาภาววิไลก็สังหารข้าหลวงพม่าแล้วเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าตากสินในการทำสงคราม เชียงใหม่ พระยาภาววิไลอาสาพระเจ้าตากสินเป็นกองทัพหน้า การตีเชียงใหม่สำเร็จใน พ.ศ. 2317 ด้วยความร่วมมือระหว่างพระเจ้าตากสินกับผู้นำชาวล้านนา

ครั้นเสร็จสงครามเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2317 พระเจ้าตากสินทรงตอบแทนความดี ความชอบ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาจำบ้าน เป็น พระยาวิเชียรปราการ ครองเมืองเชียงใหม่ พระยาภาววิไลครองเมืองลำปาง ส่วนน้องของพระยาภาววิไลอีก 6 คน ให้ช่วยราชการที่เมืองลำปาง โดยมีเจ้าน้อยธรรมลังกาเป็นอุปราช เจ้านุญมาเป็นราชวงศ์เจ้าเจ็ดคนพี่น้องได้ร่วมกันป้องกันเมืองลำปางให้พ้นจากการรุกรานของพม่าอย่างเข้มแข็ง ขณะที่เชียงใหม่ถูกพม่ายึดครองสำเร็จ เมืองลำปางจึงเป็นแหล่งที่มั่นสำคัญของฝ่ายไทย

เจ้าเจ็ดคนกับการฟื้นฟูล้านนา

เมื่อพระยาภาววิไลได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่แล้ว ก็แบ่งไพร่พลจากลำปางไปตั้งมั่นที่เวียงป่าซางก่อนเพราะขณะนั้นเชียงใหม่เป็นเมืองร้างและยังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่าจนกระทั่งพ.ศ. 2339 จึงตั้งเมืองเชียงใหม่ได้ พระยาภาววิไลฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่โดยรวบรวมพลเมืองจากที่ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเชียงใหม่ พระยาอุปราชธรรมลังกา และพระยารัตนเมืองแก้ว (บุรีรัตน์) กำฝั้นเป็นกำลังสำคัญของพระยาภาววิไลในการยกทัพไปตีหัวเมืองชายแดน และทำสงครามกับพม่า สงครามครั้งสำคัญคือ สงครามขับไล่พม่าออกจากเชียงแสน พ.ศ. 2347 โดยอุปราชธรรมลังกาเป็นแม่ทัพ

อาณาเขตของเมืองเชียงใหม่สมัยพระยาภาววิไลปกครอง กว้างขวางมาก ไปถึงเชียงคอง เชียงรุ่ง สิบสองปันนา และบรรดาหัวเมืองบนฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำสาละวินส่วนทางด้านใต้ ดำเนินฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ระบุว่าเมืองตาก ระแหง เถิน ขึ้นกับเชียงใหม่ และพระยาภาววิไลเป็นผู้เสนอชื่อผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง ซึ่งทางรัฐบาลกลางจะแต่งตั้งไปตามนั้น พระยาภาววิไลจึงเป็นผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ให้มีความเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง ความสามารถของพระยาภาววิไลเป็นความดี ความชอบที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระเจ้าประเทศราช ใน พ.ศ. 2345

ด้านเมืองลำปาง หลังจากพระยาภาววิไลไปตั้งมั่นที่เวียงป่าซาง พระยาคำโสมครองเมืองลำปาง (พ.ศ. 2325 – 2337) เป็นช่วงเวลาที่ยังมีปัญหา ถูกพม่ารุกรานตลอดเวลาพระยาภาววิไลและพระยาคำโสมร่วมกันป้องกันบ้านเมืองด้วยความเข้มแข็ง ดังที่มีหลักฐานว่า พ.ศ. 2327 พระยาภาววิไล ละทิ้งเวียงป่าซางมาช่วยเมืองลำปางต่อสู้อพม่า สามารถรักษาเมืองไว้ได้ จนกองทัพหลวงยกมาช่วย พม่าก็แตกหนีไป พ.ศ. 2331 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาอุปราชดวงทิพย์เป็นพระยานครลำปาง พระยาราชวงศ์หมูล่าเป็นพระยาอุปราช นายขนิณ ไชยวงศ์ บุตรพระยาคำโสมเป็นพระยาราชวงศ์ เมืองลำปางก็ยังคงเป็น “เมืองพี่เมืองน้อง” กับเมืองเชียงใหม่ ต่างก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันสืบมา

ส่วนเมืองลำพูนได้ถูกตั้งขึ้นใหม่ พ.ศ. 2357 โดยมีพระยาบุรีรัตนคำฝั้นจากเมืองเชียงใหม่ เดินทางไปครองเมืองลำพูน เจ้าบุญมาน้องคนสุดท้ายของเจ้าเจ็ดคนเป็นพระยาอุปราชลำพูน เมืองลำพูนมีฐานะเป็นเมืองบริวารของเชียงใหม่ มีความสำคัญรองจากเมืองเชียงใหม่และลำปางตามลำดับ การจัดตั้งเมืองลำพูนเป็นนโยบายเตรียมกำลังสนับสนุนเชียงใหม่ เมื่อมีราชการสงครามเกิดขึ้น

เจ้าเจ็ดคนที่น้องแยกย้ายกันปกครองเมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง เมืองลำพูนดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง 6 องค์ มีเพียงพระยาอุปราชหมู่ล่าเท่านั้นที่เสียชีวิตก่อนที่จะมีโอกาสครองเมือง การครองเมืองเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูนของเจ้าเจ็ดคนสรุปได้ดังนี้

ตำแหน่งและช่วงเวลาครองเมืองลำดับ	เจ้าเมืองเชียงใหม่	เจ้าเมืองลำปาง	เจ้าเมืองลำพูน	หลักฐาน
1. พระเจ้ากาวิละ	พ.ศ. 2325-2356	พ.ศ. 2317-2325	-----	ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
2. พระยาคำโสม	-----	พ.ศ. 2325-2337	-----	พงศาวดารโยนก
3. พระยาธรรมลังกา	พ.ศ. 2358-2364		-----	พงศาวดารโยนก
4. พระเจ้าดวงทิพย์	-----	พ.ศ. 2337-2368	-----	
5. พระยาอุปราชหมู่ล่า	-----	-----	-----	
6. พระยาคำฝั้น	พ.ศ. 2366-2368	-----	พ.ศ. 2357	ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, พงศาวดารรัชกาลที่ 2
7. พระเจ้าบุญมา	-----	-----	พ.ศ. 2358-2370	พงศาวดารโยนก

การเข้ามาของตะวันตกและปัญหาที่เกิดขึ้น

ชาวอังกฤษและชาวมอญ พม่า ในบังคับอังกฤษ เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายและดำเนินการป่าไม้ในล้านนา ตั้งแต่สมัยพระเจ้ามโหตรประเทศ (พ.ศ. 2390 – 2397) และเพิ่มในสมัยพระเจ้ากาวิโลรส จนเกิดเป็นคดีความครั้งแรกที่คนในบังคับอังกฤษฟ้องร้องพระเจ้ากาวิโลรส ในปัญหากิจการป่าไม้ ปัจจัยที่ทำให้ชาวอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องกับล้านนามากขึ้นมี 2 ประการ

ประการแรกเป็นผลจากการที่อังกฤษเข้าครอบครองพม่า หลังจากทำสงครามถึง 3 ครั้งและในที่สุดก็สามารถผนวกพม่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอังกฤษ ทำให้ชาวอังกฤษและคนในบังคับของอังกฤษสามารถ

ติดต่อกับล้านนาซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับพม่าได้โดยสะดวก ธุรกิจสำคัญคือการทำป่าไม้ ซึ่งในชั้นแรกทำโดยมอญ พม่า ซึ่งเป็นคนในบังคับอังกฤษ โดยเช่าทำบริเวณเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ต่อมาบริษัทของอังกฤษและชาติอื่นๆ ก็เข้ามาเป็นการขยายกิจการป่าไม้อย่างกว้างขวางคือบริษัทบอมเบย์เบอร์มาเข้ามาราว พ.ศ. 2432

ประการที่สองผลของการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง พ.ศ. 2398 นับเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่คนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษที่เดินทางเข้ามาทำธุรกิจเพราะเป็นการส่งเสริมการค้าและยังให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต คนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษ

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้คนในบังคับอังกฤษเสียผลประโยชน์ รัฐบาลอังกฤษจึงต้องการให้รัฐบาลไทยแก้ไขปัญหา รัฐบาลไทยในสมัยรัชการที่ 5 จึงเริ่มแทรกอำนาจในล้านนา โดยการจัดการปฏิรูปการปกครองโดยใช้วิธีค่อย ๆ ลดบทบาททางการเมืองการปกครองของกลุ่มตระกูลเจ้าเจ็ดตนตามลำดับ ในที่สุดก็สลายอำนาจไป

การสูญเสียอำนาจทางการเมืองของตระกูลเจ้าเจ็ดตน

การสลายอำนาจของตระกูลเจ้าเจ็ดตน เป็นผลโดยตรงจากการปฏิรูปการปกครองในระบบเทศาภิบาล ซึ่งรัฐบาลกลางมุ่งหมายเพื่อสร้างเอกภาพแห่งชาติอันมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจเพียงแห่งเดียว การดำเนินงานรัฐบาลจะต้องกระทำสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรกยกเลิกฐานหัวเมืองประเทศราชที่เป็นมาแต่เดิม โดยจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ส่งข้าหลวงมาปกครอง ขณะเดียวกันก็พยายามยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง

ประการที่สอง การผสมกลมกลืนชาวล้านนาให้มีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทยเช่นเดียวกับพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวคือให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนในชาติ ซึ่งแต่เดิมมีความรู้สึกแบ่งแยกเป็นคนละพวก รัฐบาลจึงใช้วิธีจัดการปฏิรูปการศึกษาโดยจัดระบบโรงเรียนหนังสือไทยแทนการเรียนอักษรขอมในวัดและกำหนดให้กุลบุตรธิดาต้องศึกษาภาษาไทย ซึ่งประสบผลสำเร็จ ทำให้ชาวล้านนาต่างถูกผสมกลมกลืนจนมีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทยในที่สุด

การปฏิรูปการปกครองที่จัดขึ้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมืองการปกครอง การศาล การภาษีอากร การคลัง การศึกษา การสาธารณสุขและอื่นๆ โดยจัดเป็นระบบเดียวกับกรุงเทพฯ ในทุกด้าน ช่วงก่อนจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาล (ใน พ.ศ. 2442) ว่าส่วนหนึ่งเป็นของรัฐบาลกรุงเทพฯ นอกจากนั้นป่าไม้ซึ่งแต่เดิมเป็นของเจ้าเมืองและบุตรหลาน ได้ถูกโอนเป็นของรัฐบาลในพ.ศ. 2439

การสูญเสียอำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้เจ้าเมืองเชียงใหม่พยายามต่อรองกับรัฐบาลซึ่งไม่สำเร็จ เจ้าเมืองเหนือได้หันไปแสวงหารายได้จากการขายสิทธิพลเข้าครอบครองที่ดินในท้องที่ต่าง ๆ รอบนอกออกไป โดยการเกณฑ์แรงงานไปถางป่าเปิดใหม่ และยังมีการใช้อำนาจยึดที่นาราชฎมาเป็นของตน

ระบบเทศบาลที่จัดขึ้นทำให้เจ้าเมืองในล้านนาต่างเสียดำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นับเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เจ้าเมืองจำต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามผลกระทบในแต่ละเมืองแตกต่างกัน เมืองแพร่ถูกบีบคั้นมากที่สุดในที่สุดเจ้าเมืองแพร่จึงต่อต้านในรูปกบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445 ซึ่งรัฐบาลปราบอย่างเฉียบขาด

หลังจากกบฏเงี้ยว รัฐบาลทำนุบำรุงล้านนามากขึ้น พัฒนาทั้งทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข และเร่งสร้างทางรถไฟสายเหนือซึ่งถึงเชียงใหม่ พ.ศ. 2464 เมื่อรถไฟสายเหนือสร้างเสร็จ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ข้าวและพืชไร่อื่น ๆ กลายเป็นพืชเศรษฐกิจ มีการขยายเนื้อที่เพาะปลูกข้าวอย่างกว้างขวาง และโรงสีซึ่งดำเนินการโดยชาวจีนก็เกิดขึ้น ช่วงเวลาได้นี้มีกลุ่มชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในล้านนาเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย และลงทุนธุรกิจอื่น ๆ กลุ่มชาวจีน “ยุคหลังรถไฟ” จะมีจำนวนมากและควบคุมเศรษฐกิจภาคเหนือทั้งหมด นับว่าอำนาจ “ความมั่งคั่ง” ทางเศรษฐกิจ ได้เปลี่ยนจากเจ้าเมืองสู่ชาวจีน ขณะที่กิจการบริหารบ้านเมืองเป็นของข้าราชการไทย บทบาทของเจ้าเมืองได้ลดลงตามลำดับ(ข้อมูลเหล่านี้มาจากหนังสือตำนานและเอกสารหลายฉบับ โปรดดูในบรรณานุกรม)

ในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีกำหนดเป็นนโยบายยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองฝ่ายเหนือทุกองค์ โดยนโยบายนี้กำหนดไว้ชัดเจนซึ่งเกิดขึ้นหลังจากรัชกาลที่ 7 เสด็จเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ และมณฑลพายัพ พ.ศ. 2469 ผลของการเสด็จทำให้ทราบความเป็นไปของบ้านเมือง และในปีนั้นก็มีกำหนดว่า หากตำแหน่งเจ้าเมืองใดว่างลงจะไม่แต่งตั้งอีก ส่วนเจ้าเมืองที่ยังมีชีวิตอยู่ก็คงได้เงินเดือนไปตลอดจนสิ้นชีวิตจึงเป็นการ ยกเลิกโดยปริยาย จังหวัดลำปางจึงมีผู้ว่าราชการมาปกครอง และมีนายอำเภอมาปกครองในระดับอำเภอนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากจุดนี้ทางอำเภอห้างฉัตรเริ่มมีนายอำเภอคนแรกคือ ขุนเจริญเขตเขลางค์นครและเป็นยุคเริ่มต้นของอำเภอห้างฉัตรในการปกครองจากการบริหารราชการจากส่วนกลาง

ความเป็นมาที่สืบค้นจากเอกสารต่างๆซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่มีผู้ศึกษาไว้ในหลายๆเล่มทั้งจากการปริวรรตจากตำนานและจากการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ สำนักทางประวัติศาสตร์ในด้านความเป็นมาเป็นความพยายามหาข้อสรุปของเรื่องราวที่ผ่านในอดีตที่เกินความสามารถของเด็กและคณะครูผู้วิจัยจะไปสัมผัสจากคำบอกเล่าของชาวบ้านในปัจจุบัน การรับรู้ประวัติศาสตร์จากเอกสารและงานศึกษาจึงเป็นการเติมช่องว่างที่ขาดหายไประหว่างยุคโบราณและยุคปัจจุบัน

ข้อมูลหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ทั้งหมด ล้วนเป็นสิ่งที่ คนในชุมชนต่างก็มีส่วนในสร้างและรับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งจากการเปลี่ยนแปลงโดยผู้นำ ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาปกครอง การทำสงคราม หรือการถูกกวาดต้อนเพื่อเป็นแรงงานหรือนำมาสร้างบ้านแปงเมือง แต่สิ่งที่หลงเหลืออยู่ให้เราศึกษา คือสิ่งที่เป็วัตถุ ที่สะท้อนคติความเชื่อ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมทางด้านศาสนา ส่วนความเชื่อของชุมชนคือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการสะท้อนวิถีชุมชน เป็นการสะท้อนวิถีคิดและมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ในการบอกเรื่องราวต่างๆ ที่คนรุ่นหลังจะต้องตีความหมายกันเอง

และสิ่งเหล่านี้คือ “อัตลักษณ์ของชุมชน” ที่ผ่านการบ่มเพาะ จัดเกล้าผสมผสานโดยผ่านเหตุการณ์และกาลเวลาของแต่ละช่วงในประวัติศาสตร์อันยาวนานหลายช่วงอายุคน นอกจากนั้นยังพิธีกรรมที่สำคัญที่ชุมชนที่นี้ยังคงปฏิบัติอยู่ได้แก่ การนับถือผีบรรพบุรุษในครอบครัวและผีเสื้อบ้าน ซึ่งเป็นผีของผู้นำของชุมชนในหมู่บ้านที่คนในชุมชนยังคงเชื่อว่า บรรพบุรุษของพวกเขา ชาวบ้านเชื่อว่ายังคงมี “ขวัญ” หรือดวงวิญญาณอีกดวงหนึ่งที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาคุ้มครองลูกหลานให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง นับว่าเป็นกลวิธีควบคุมทางสังคมที่คนรุ่นหลังจะเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาอันล้ำค่านี้ ข้อค้นพบเหล่านี้ครู นักเรียน ชาวบ้าน ได้ช่วยกันสืบเสาะหาความหมาย ในเชิงคุณค่า อย่างเป็นเหตุและผล

ยุคการปกครองจากรัฐบาลส่วนกลาง

ทางการ(รัฐบาลจากส่วนกลาง)ได้แต่งตั้งขุนเจริญเขตเขลางค์นครเป็นนายอำเภอห้างฉัตรคนแรก ซึ่งที่ว่าการอำเภอห้างฉัตรตั้งอยู่ที่ในเขตตำบลห้างฉัตร เป็นยุคของการเริ่มการจัดการศึกษาภาคบังคับ

สภาพทั่วไปทางการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาของชุมชนที่ผ่านมา มีระบบคือระบบ โรงเรียนและระบบนอกโรงเรียนซึ่งระบบนอกโรงเรียนถือว่าเป็นการจัดการศึกษาของชุมชน ที่ผ่านกระบวนการจัดเลาทางสังคม(Socialization) ส่วนการศึกษาในระบบโรงเรียน(มีการตั้ง โรงเรียนแห่งแรกที่ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ2463ส่วนโรงเรียนอื่นๆตามมาเป็นลำดับ) จะเห็นได้ว่าการศึกษา โดยผ่านระบบโรงเรียนได้มีขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งพัฒนาการครั้งหลังสุด การจัดการศึกษาที่ผ่านมาโดยเป็นไปตามนโยบายของราชการเช่นเดียวกับการศึกษาภาคบังคับซึ่งมีข้าราชการครู เป็นบุคลากรหลักในการจัดการศึกษาในระบบที่มีวัตถุประสงค์ของ หลักสูตรที่เปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐบาลตลอดจนถึงงบประมาณรายจ่ายต่าง ๆ ซึ่งในส่วน of ชาวบ้านจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือเป็นกรรมการศึกษา จัดหาทุนสร้างอาคารเรียน โดยเสียสละแรงงานตามที่ราชการต้องการ จะเห็นว่ารูปแบบของการจัดการศึกษาในอดีตที่ผ่านมาจึงเป็นรูปแบบที่ราชการจัดให้ ผสมผสานความร่วมมือของชาวบ้าน นอกจากจะเห็นพัฒนาการของการจัดตั้งโรงเรียนและลักษณะของการจัดการศึกษาแล้ว จะพบว่าก่อนจะสร้างอาคารเรียนอย่างเป็นทางการนั้นทุกโรงเรียนผ่านการเรียนภายในวัดมาก่อนและมีการเรียนการสอนทั้งหญิงและชาย โดยพระสงฆ์ จะเป็นผู้สอนโดยใช้อักษรล้านนา

การศึกษานอกระบบ ถ้าพิจารณาจากกระบวนการจัดการศึกษาของชุมชน จะพบว่ามีจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของกระบวนการจัดเลาทางสังคม โดยครอบครัวชุมชน และการดำเนินชีวิตที่มีการถ่ายทอดความรู้ผู้ตลอดเวลา เช่นการประกอบอาชีพการเกษตรมีการถ่ายทอดวิธีการโดยการสังเกตชนิดของพืช การทำเครื่องมือเครื่องมือ เช่น จอบ เสียม คราดไถ หอก การสร้างเหมือง ฝ่ายการท่อน้ำเข้าที่นา การเลี้ยงสัตว์ ในระบบการถ่ายทอดระบบคุณค่า ความดี ความงาม จะผ่านกระบวนการทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น การทำบุญตามประเพณี การเลี้ยงผี และการอนุรักษ์ป่า ดินน้ำ ผ่านกลอุบายต่าง ๆ เช่น “จีด” (ข้อห้าม)

ทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จะเห็นจากการช่วยกันสร้างบ้าน การทำเครื่องใช้ในบ้าน เช่น หม้อ ไห กระจวยตักน้ำ การทอผ้า ซึ่งในอดีตผู้หญิงในหมู่บ้านทอผ้าเป็นทุกคน

การถ่ายทอดทางภูมิปัญญาด้านการรักษาพยาบาลเมื่อได้รับการเจ็บป่วยจะมีหมอพื้นบ้าน หมอเมือง ยาสมุนไพร ใช้คาถาอาคม การกำหนดวงเวียน การหลีกเลี่ยงผ่านระบบการคิดของการผิดจารีตประเพณี

ในปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ระดับรากเหง้าของชุมชนจะหายไปหลายส่วน เหตุผลหนึ่งคือ ไม่สอดคล้องกับระบบคิดและวิถีการผลิตของสังคมปัจจุบันที่มีลักษณะของสังคมที่ใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาของชุมชนจึงเกิดขึ้นมากมายในการที่ไม่สามารถหาเงินมาตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ได้

ยุคสร้างทางรถไฟ

ยุคนี้เป็นยุคที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม้สัก เป็นยุคที่คนจีนเข้ามาทำมาหากินตั้งรกรากในตำบลห้างฉัตร กำเนิดโรงสีข้าว มีการสัมปทานไม้สัก และมีโรงเลื่อยไม้ ประมาณปี พ.ศ. 2480 คนจีนเริ่มเข้ามาค้าขายตั้งรกรากอยู่ในตลาด ส่วนบ้านห้างฉัตร(หมู่ที่ 6)การตั้งถิ่นฐานตั้งอยู่ตามลำน้ำ เป็นเขตรอบนอกตัวอำเภอ ไม่มีคนจีนมาตั้งถิ่นฐาน คนจีนจะมาตั้งถิ่นฐานและซื้อที่ทำกินจากเจ้าขุนมูลนายซึ่งมีทรัพย์สินสมบัติมากมาย เป็นคนมั่งคั่งในชุมชน คาดว่ามีคนจีนมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยอยู่หน้าตลาดห้างฉัตร นิยสนคนจีนชอบทำมาค้าขายส่วนคนพื้นเมือง ซึ่งมีฐานะยากจนไม่สนใจค้าขายส่วนใหญ่ชอบที่จะถางป่าเพื่อทำนา และเสียดายให้กับเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีฐานะร่ำรวยและมีบทบาทเป็นผู้นำของชุมชน โดยเป็นท้าว (ผู้ใหญ่บ้าน) และเป็นพระยา หรือแคว้น(กำนัน)บางหมู่บ้านเช่นที่บ้านแม่ฮาว เรียก “ขุน” การเกิดชุมชนที่บ้านสถานี สืบเนื่องมาจากการสร้างทางรถไฟ ครั้งแรกมีชาวบ้านจากหมู่บ้านลำปางกลางมารับจ้างสร้างทางรถไฟสายลำปาง – เชียงใหม่ประมาณ 1 กลุ่ม และต่อมาได้มาตั้งรกรากถิ่นฐานเพิ่มขึ้น 10 หลังคาเรือน ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านสเตย์หนองหมู เพราะเรียกตามฝรั่งที่มาคุมงานสร้างทางรถไฟชาวบ้านขายแรงงานสร้างทางรถไฟได้ค่าแรงวันละ 25 สตางค์ซึ่งถือว่าเป็นเงินจำนวนมากในสมัยนั้น

บ้านแพะดอนสักเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เก่าแก่มีกุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมกลุ่มหนึ่งไม่ทราบแหล่งที่มาได้มาสร้างครอบครัวยุคนี้ประมาณ 20 – 30 หลังคาเรือนชื่อหมู่บ้านเดิมคือ บ้านหนองยางกาย และอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นคุ้ม และยังคงมีพิธีกรรมในการพืชนิมคอยู่ปัจจุบัน สภาพของหมู่บ้านแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ หนองน้ำ ที่แห่งนี้จึงเรียกว่า หมู่บ้านแพะ เพราะเป็นป่าละเมาะ (ป่าแพะ) ที่อุดมสมบูรณ์วิถีการดำรงชีวิตอาชีพดั้งเดิมส่วนมากเป็นกรรมกรแบกหาม เพราะบ้านแพะอยู่ติดกับบ้านสเตย์หนองหมู(บ้านสถานี) มีอาชีพแบกกระสอบข้าวเปลือกขึ้นสู่รถไฟ ตัดไม้หมอนรถไฟขาย และประกอบอาชีพรับจ้างบรรทุกหินทรายโดยใช้เกวียนบรรทุกหินค้าจากในเมืองมายังห้างฉัตรโดยใช้วัวเทียมเกวียน

ต่อมาชาวจีนได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้จำนวน 5 คน มารับซื้อข้าวเปลือก เพื่อส่งไปขายยังภาคกลาง และโดยส่งทางรถไฟไปลงเรือที่อยุธยา เพื่อส่งต่อไปประเทศจีน ดังนั้นชาวจีนเหล่านี้ได้สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านสถานี แยกหรือนายห้างได้มาสร้างความเจริญ ให้กับหมู่บ้านคือ สร้างวัดมีพระ 1 รูป มาประจำที่อาราม เพื่ออบรมจิตใจของชาวบ้าน ต่อมาอารามแห่งนี้ได้จดทะเบียนของกรมศาสนา ตั้งชื่อว่า วัดศเคย์หนองหมู เมื่อ พ.ศ. 2503 ปัจจุบันคือวัดสถานี จากการบอกเล่าของนายชล ว่องสวัสดิ์ บอกว่าตนมาที่นี่เพื่อค้าขายและบริเวณบ้านสถานีบริเวณใกล้ๆวัดเคยมีโครงการเพื่อสร้างที่ว่าการอำเภอ แต่ก็ได้ล้มเลิกไป

ต่อมาวิถีการดำรงชีวิตบ้านศเคย์หนองหมู ได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ต่าง ๆ จนกระทั่งมีไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีการตื่นตัว มีความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค มีการตัดถนนหนทาง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เช่น การใช้น้ำจากบ่อน้ำธรรมชาติ มีการพัฒนาการใช้น้ำสุข โยก ซึ่งหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนช่วยเหลือต่อมาก็มีบิมน้ำไฟฟ้า เป็นต้น การค้าขายก็มีร้านค้าในชุมชนเกิดขึ้น มีพ่อค้า แม่ค้า นำของมาซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นจุดเริ่มต้นของการมีตลาด การค้าขายมีพ่อค้าแม่ค้าจากตลาดห้างฉัตรนำสินค้ามาขาย บางทีก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน

ส่วนหมู่บ้านที่เกิดขึ้นหลังการสร้างทางรถไฟอีกแห่งคือบ้านหมู่บ้านปางม่วง หมู่ที่ 9 ต.ห้างฉัตร อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ซึ่งมีทั้งหมด 83 ครัวเรือน การตั้งบ้านเรือนมีทั้ง บ้านไม้ชั้นเดียว บ้านไม้สองชั้นและบ้านปูนตั้งกระจายไปตามถนนสายหลักของหมู่บ้าน เนื่องจากว่าหมู่บ้านก่อตั้งที่หลังที่มีทางรถไฟ การก่อสร้างบ้านเรือนเกิดจากคนงานก่อสร้างทางรถไฟได้ตั้งที่พักอาศัยอยู่โดยจะเรียงรายขนานริมทางทั้ง 2 ข้าง ทางรถไฟ คนในหมู่บ้านจะมีความผูกพันกับทางรถไฟมากกล่าวคือเมื่อเกิดมาก็เห็นทางรถไฟแล้วดังนั้นคนในหมู่บ้านจะรู้ดีว่าเวลาไหนบ้างที่รถไฟจะผ่านทั้งยังเรียนรู้การดูแลสัญญาณซึ่งมีธงสีขาวแดงผูกติดอยู่ หากมีรถไฟมาธงสีขาวแดงก็จะถูกดึงขึ้นยอดเสาเป็นสัญญาณให้รู้ว่าให้รถไฟเข้าได้ และห้ามรถยนต์ขับผ่าน ชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะย้ายเข้ามาในลักษณะของการแต่งงานกล่าวคือชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงจะแต่งงานแล้วย้ายเข้ามาอยู่ในฐานะลูกเขย ลูกสะใภ้เช่น บ้านแม่ฮาวและจากบ้านวอแก้วตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ยุคทหารญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตร

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้กำเนิดระบบการรักษาพยาบาลแผนใหม่ เศรษฐกิจการเงินสะพัดในช่วงปลายของยุคสงคราม กำเนิดโรงสูบน้ำรัฐบาลและขบวนการค้าฝิ่นเถื่อน อันเป็นที่มาและสืบทอดกันมาในการค้าขายยาเสพติดในปัจจุบัน ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตอนปลาย ประมาณ พ.ศ. 2485 ทหารญี่ปุ่นเข้ามาเมืองไทย ชาวบ้านได้ค่าแรงเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 1 เท่าตัว (ได้ค่าแรงวันละ 2 บาท เดิมนั้น 1 บาท) สาเหตุเพราะทหารญี่ปุ่นมาทำสงครามและสร้างสนามบินที่หมู่บ้านแม่อิง ตำบลหนองหล่ม อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ผลพวงของสงครามทำให้หมู่บ้านแห่งนี้กลายเป็นสนามรบ ทำให้ชาวหมู่บ้านศเคย์หนองหมูก็พากันอพยพไปอยู่หลุมหลบภัยในลำห้วยหนองบัว ส่วนหนึ่งอพยพไปหลบภัยที่ห้วยหนองหมู

(ปัจจุบัน คือสวนอนันตยศ) พวกกันทั้งบ้านเรือนไว้หลักเพื่อหลบภัย เอาแต่ข้าวสุกไปกินประทังชีวิต โดยออกเดินทางตั้งแต่ 3.00 น. -17.00 น. ก็พากันกลับมาที่บ้านของคน ทำเช่นนี้จนสงครามสงบ สงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นได้มาอาศัยอยู่บ้านสถานี มาปลูกบ้านพัก ณ ที่แห่งนี้ 100 กว่าหลังคา ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากค้าขายพืชไร่ และขายแรงงาน โดยรับจ้างได้รับค่าแรงวันละ 2 บาท ทหารชาวญี่ปุ่นมีอัตรายศดี เมื่อทหารชาวญี่ปุ่นแพ้สงครามก็จะทำอัตวินิบาตกรรม คือ ฆ่าตัวตาย(ฮาราคีรี) โดยเอามีดคว้านท้องเอาไส้พุ่งออก เมื่อสงครามสงบชาวบ้านก็กลับมาอยู่ที่เดิมจนถึงปัจจุบัน

ที่บ้านต้นผึ้งชาวบ้านเล่าว่า สมัยสงครามมีการสู้รบทางอากาศ กองทัพอากาศ(พันธมิตร) บุกกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย ชาวบ้านหลบหนีภัยสงคราม(ช่วงขณะนั้นมีการทิ้งระเบิดที่สบตุ๋ย) ที่หมู่บ้านต้นผึ้งได้ยินเสียงดังสนั่นหวั่นไหว ชาวบ้านพากันหลบหนีไปคนละทิศละทาง พอสงครามสงบ ญี่ปุ่นก็พากันยอมแพ้ กลับบ้านทหารญี่ปุ่นบางคนได้มาแต่งงานกับคนไทย (ข้อมูลจากนักเรียนออกไปสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน)

ที่บ้านปิ่นจ้าวและบ้านขามแดงในอดีตจากการศึกษาเอกสารพบว่าระบบป้องกันเมืองในสมัยโบราณของเมืองลำปางมีการจัดตั้งหมู่บ้านไว้ตามประเภทของอาวุธชนิดต่างๆเช่นอาวุธปืน,มีด,หอกหรือจ้าวกองกำลังต่างๆเหล่านี้จึงอาศัยอยู่ในรูปแบบทหารบ้านที่เป็นปราการแฝงเร้นปกป้องเมืองลำปางอยู่ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปหมู่บ้านกองกำลังเหล่านี้จึงเปลี่ยนอาชีพไปเป็นหมู่บ้านช่างฝีมือ ผลิตเครื่องใช้ไม้สอย เช่น ทำปืน ตีดาบ ตีมีด ขวาน พร้า ประดิษฐ์มีดสวยงาม ไว้จำหน่าย หมู่บ้านเหล่านี้ได้แก่ หมู่บ้านปิ่นจ้าว หมู่บ้านขามแดง ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านทั้งสองแห่งยังคงสืบทอดอาชีพตีเหล็กอยู่ แต่ที่น่าสนใจคือชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเล่าว่าภายหลังสงครามสงบแล้ววัสดุที่เอามาทำมีดคือเศษของลูกระเบิดที่ค้ำแล้วชาวบ้านนำมาเผาและทุบให้แบนเพื่อใช้ทำมีด แต่ปัจจุบันอาชีพเหล่านี้ลดน้อยลงไป

ยุคไฟฟ้าเข้าห้างฉัตร

และยุคก่อสร้างทางฝรั่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย วิถีชีวิตในชุมชนเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาวิถีการค้าโรงชีวิตบ้านห้างฉัตร(หมู่1)พบว่าสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้ ใช้ยางต้นเหียง, คันดึงทำเป็นแคร่จุดแสงสว่าง สำหรับเดินทางกลางคืน และจุดภายในบ้าน พอมาถึงสมัยหนึ่งจะจุดได้ ให้แสงสว่างพออีกสมัยหนึ่งจุดโคมไฟ ให้แสงสว่างตามบ้านเรือนและต่อมาใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดประมาณ พ.ศ. 2495 มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน หมู่ 1 และหมู่ 2 โดยใช้เครื่องปั่นเปิดจ่ายกระแสไฟฟ้าให้ใช้เวลา 18.00 น. และปิดเวลา 24.00 น. ซึ่งมีสถานีปั่นไฟที่บ้านพักตำรวจ (ติดสถานีตำรวจปัจจุบัน) ต่อมาเปลี่ยนจากใช้เครื่องปั่นเป็นใช้ไฟฟ้าแรงสูง ของเขื่อนยันฮี ประมาณ พ.ศ.2498 ต่อมาประมาณพ.ศ.2506 ใช้ไฟฟ้าแรงสูงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตของแม่เมาะ ซึ่งเป็นหน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอห้างฉัตร สภาพถนนหนทางในอดีตใช้วิธีเดินตามคันนา และเดินตามถนนสายเล็ก ๆ ตามป่า ไปตามทางเกวียน มีรถจักรยานใช้รถคอกหมูในการเดินทางไปในเมือง และมีรถสามล้อ และต่อมาใช้รถสี่ล้อบรรทุกคน ระหว่างในเมืองกับตัวอำเภอ โดยมีถนนสายเล็ก ๆ ที่เป็นทางลูกรัง และต่อมาขยายให้ใหญ่

ขึ้น มีการรายงายมะตอย เป็นบางสาย สภาพบ้านเมืองสภาพบ้านเรือน สร้างบ้านด้วยไม้ไผ่ บางหลังคาเรือนมุงด้วยใบตอง,หญ้าคา ต่อมาสภาพบ้านทำด้วยไม้สัก, ไม้เหียงมุงหลังคาด้วยไม้เกลือ และต่อมา มุงหลังคาด้วยคินขอและใช้กระเบื้องปั้นมุงหลังคาที่มีโรงงานปั้นอยู่ในหมู่บ้าน จนถึงใช้กระเบื้องลอนในปัจจุบัน

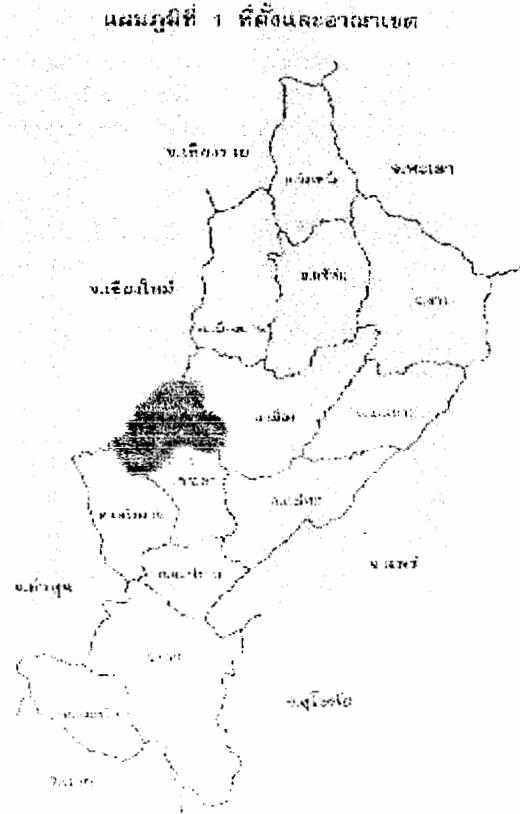
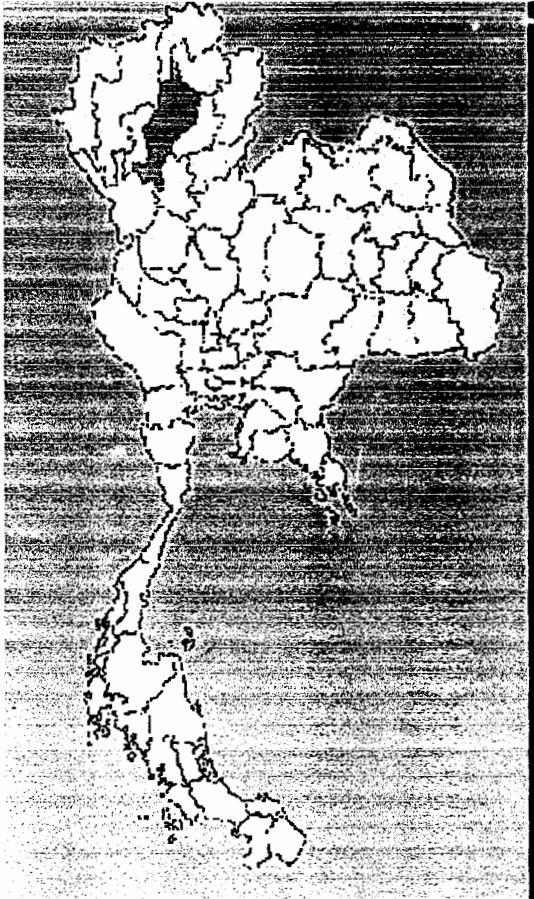
ที่บ้านสถานีไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน พ.ศ. 2521 เก็บเงินครอบครัวละ 400 บาท ซื้อเสาไฟฟ้าแรงสูง ปลั๊กกระแสไฟฟ้าใช้ ตลอด 24 ชั่วโมง

การพัฒนาที่มาพร้อมกับรถ ไฟได้สร้างความเจริญในด้านวัตถุแต่ขณะเดียวกันก็ทำให้สภาพแวดล้อมในระบบนิเวศน์ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเช่นการหมดไปของป่า ไม้สัก ที่เคยมีอย่างมากมาย

ยุคของการตื่นตัวทางการเมืองการปกครองยุคขยายแรงงาน(ไปชุกทองในต่างประเทศ)และการทำลายทรัพยากรป่าไม้

จากการศึกษาพัฒนาการของชุมชนในอดีตอย่างรอบด้านทั้งในแง่พัฒนาทางประวัติศาสตร์

วิถีการผลิตของชุมชนตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่มีอยู่เพื่อที่จะสามารถกำหนดทิศทางในการพัฒนาด้านต่างๆ ในอนาคตร่วมกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขที่มีอยู่อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่ดำรงอยู่ของชุมชน

แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของจังหวัดลำปางและอำเภอห้างฉัตร

รูปที่ ๑.๑ แผนที่ประเทศไทย

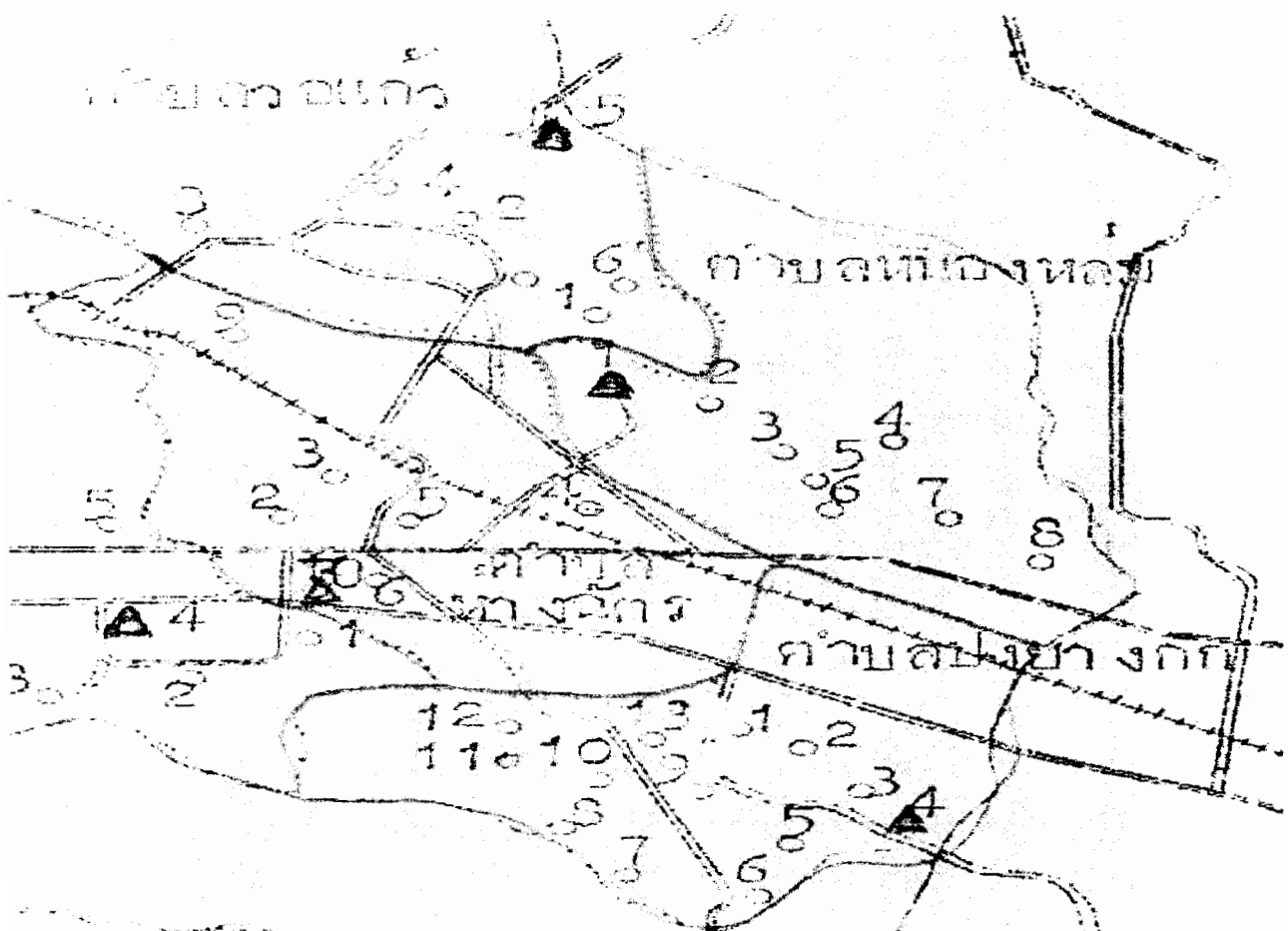
แผนที่แสดงที่ตั้งของอำเภอห้างฉัตร

อำเภอห้วยฉัตร

อำเภอห้วยฉัตรตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นหนึ่งใน 13 อำเภอของจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัดลำปาง ห่างจากตัวจังหวัด 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 680,718 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 7 ตำบล คือตำบลห้วยฉัตร ตำบลปงยางคก ตำบลเวียงตาล ตำบลหนองหล่ม ตำบลวอแก้ว ตำบลแม่สตัน ตำบลเมืองยาว มีหมู่บ้านทั้งหมด 62 หมู่บ้าน 12,337 หลังคาเรือน มีประชากรจดทะเบียนราษฎรทั้งหมด 53,477 คน เป็น หญิง 26,226 คนชาย 27,251 คน

สภาพภูมิประเทศ

- ทิศเหนือ จดอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
- ทิศใต้ จดอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันออก จดอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ทิศตะวันตก จดอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

แผนที่แสดงอาณาเขตและตำแหน่งของหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่ ของ อ.ห้วยฉัตร

ตำบลห้างฉัตร

เป็นตำบลที่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดลำปางซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอห้างฉัตร มีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดลำพูนซึ่งในอดีตตำบลห้างฉัตรเป็นพื้นที่เปิดมีการติดต่อกับภายนอกชุมชนได้หลากหลายโดยเฉพาะกับจังหวัดลำพูน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนตำบลห้างฉัตรอยู่ในเขตที่ลาดเอียงระหว่างหุบเขามีสาน้ำไหลสายซึ่งไหลผ่านทุกหมู่บ้าน เช่น ลำน้ำแม่ตาล ลำน้ำแม่สาว จากประวัติศาสตร์ในอดีตของชุมชนพบว่าบริเวณชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและเป็นศูนย์กลางการค้าขาย จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคนในชุมชนอื่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งในการประกอบอาชีพจนกลายเป็นที่มาของชุมชนตำบลห้างฉัตรในปัจจุบัน ถึงแม้ในขณะนี้ลำน้ำช่วยทุกสายไม่อาจให้ความสมบูรณ์ตลอดทั้งปีได้อีกต่อไป

ด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน พบว่าชุมชนตำบลห้างฉัตร หากมองในด้านพัฒนาการของชุมชนทางประวัติศาสตร์จะพบว่าเป็นชุมชนที่ก่อตั้งต่อเนื่องมายาวนาน มีคนจากหลายพื้นที่ และหลายชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัย แต่ความหลากหลายดังกล่าวได้ถูกผสมผสานกลมกลืนจนไม่อาจจะแยกเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมของตนได้อย่างชัดเจนซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันความรู้สึกของชาวตำบลห้างฉัตรกลายเป็นความรู้สึกในลักษณะใหม่ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความเป็น“คนเมือง”(ในความรู้สึกว่าตนเองเจริญแล้ว) อันจะเห็นได้จากชาวบ้านเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นคนเมืองทั้งหมู่บ้าน การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมมีลักษณะดังต่อไปนี้

สภาพสังคมชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ ของชุมชนตำบลห้างฉัตร พบว่ายังมีสภาพเป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่โดยดูผลผลิตทางการเกษตร เช่น การปลูกข้าวเพื่อบริโภคเป็นพื้นฐานในทุกหมู่บ้าน รูปแบบของการผลิตซึ่งเป็นการทำนา ทำไร่ ทำสวน เครื่องมือในการผลิตยังคงมีการใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลัก แต่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนมาเป็นเครื่องจักรเพิ่มขึ้น เช่น รถไถนาแบบเดินตาม และ แบบขับ(จ้างเหมา) เครื่องสูบน้ำ แต่ไม่ได้หมายความว่ามีการใช้เครื่องจักรเครื่องทุ่นแรงเหล่านี้อย่างเข้มข้นหากแต่ว่ามีเครื่องจักรก็เป็นเพียงไม่กี่รายที่เป็นเจ้าของ มีหลายครอบครัวอาศัยการจ้างแรงงานแทนการเป็นเจ้าของด้วยตนเองเพราะการซื้อเครื่องจักรเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มทุน นอกจากการที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่การเกษตรยังคงเท่าเดิมและมีแนวโน้มที่จะลดลงทำให้มีความจำเป็นที่คนในชุมชนจึงออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น โดยไปทำงานในโรงงานใกล้บ้าน รับจ้างทำงานในตัวจังหวัดแบบไปเช้าเย็นกลับ ในรูปของการเป็นคนงานก่อสร้าง ทำงานในโรงงาน และบางส่วนไปทำงานที่กรุงเทพฯ และต่างประเทศ

สรุปความเชื่อของชุมชนตามลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นได้ ดังนี้

จากการศึกษาโดยการสอบถามของคณะครูและนักเรียนและการศึกษาชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา เรื่อง “การจัดระดับชุมชนที่ศึกษายานแม่ฮาว”(ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , 2527หน้า8-21)มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อศึกษาเปรียบเทียบงานวิจัยที่คณะครูและนักวิจัยได้ศึกษาในชุมชนร่วมกันผสมผสานกับการจัดสนทนากลุ่มทั้งที่บ้านแม่ฮาวและหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านในตำบลห้างฉัตรรวมทั้งการจัด เวทีแลกเปลี่ยน (Focus Group) ได้ข้อสรุปดังนี้

หมู่บ้านภาคเหนือส่วนมากใช้ “ระบบหมวด” จัดระเบียบและหน้าที่ระหว่างคนในชุมชน หรือที่เรียกว่าการจัดองค์การ ประกอบด้วยหมวดบ้าน หมวดวัด และหมวดเหมืองฝาย ชาวบ้านพยายามอธิบายคำว่า “หมวด” ของเขาว่าหมายถึงกลุ่มที่ใกล้ชิดกัน ช่วยกันทำงาน รับผิดชอบหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย มีผลประโยชน์ร่วมกัน อาจประกอบด้วยชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มเรือนใกล้ ๆ กัน หรืออยู่ห่างไกลกัน กระทั่งอยู่ข้ามเขตหมู่บ้านก็ได้ เช่น หมวดเหมืองฝาย หมวดบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของชุมชน หมวดวัดเพื่อการศึกษา หมวดเหมืองฝายเพื่อจัดสรรน้ำ มักไม่ใช้หมวดบ้านปะปนกับหมวดเหมืองฝาย เพราะเส้นทางน้ำกับเส้นทางคนหมู่บ้านไม่ได้ทับกันพอดีเสมอไป

หมวดบ้าน : ตามกฎหมายของรัฐบาล ปัจจุบันหมู่บ้านปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน แต่ชาวบ้านยังคงเลือกแก่บ้านของตนเองขึ้นมา โดยชาวบ้านถือว่า แก่บ้าน ดำรงตำแหน่งเท่ากับผู้ใหญ่บ้านของทุกหมวดที่บางหมู่บ้านแก่บ้านกับผู้ใหญ่เป็นคน ๆ เดียวกัน แก่บ้านคนหนึ่งจะปกครองดูแลหมู่บ้าน โดยมีหัวหน้าหมวดเป็นผู้ช่วย หมู่บ้านเล็ก ๆ อาจมี 2-3 หมวด กรณีหมู่บ้านแม่ฮาวมี 7 หมวด แก่บ้านจะทำงานประสานกับหัวหน้าหมวด ซึ่งเป็นผู้ตั้งขึ้นมาเอง หมวดบ้านดูแลความสำคัญระหว่างสมาชิกชุมชน ดูแลความปลอดภัยของหมู่บ้าน จัดแบ่งหน้าที่ในงานพัฒนาและงานฉลองต่าง ๆ จัดเก็บเงินเพื่อประโยชน์ชุมชน เป็นต้น หัวหน้าหมวดซึ่งเป็นที่นับถือรู้จักคุ้นเคยกับลูกหมวดของตนช่วยให้ปัญหาของช่องว่างต่าง ๆ หดไป ในการรักษาความสงบเรียบร้อยอย่างเช่น กรณีป้องกันการขโมยควายชาวบ้านจัดเวรยามเฝ้าคืนละ 10 คนต่อหมวด แต่ละหมวดมีอาวุธของตนเอง

หมวดเหมืองฝาย : ระบบเหมืองฝายระบุไว้ในตำนานว่ามีมานานกว่า 1,400 ปี อย่างน้อยที่สุดที่สืบกันได้ว่าเหมืองฝายก็มีประวัติศาสตร์ชัดเจนสืบขึ้นไปได้ 5-6 ชั่วโมงคน ในแอ่งที่ราบเชียงใหม่ – ลำพูน พบว่ามีระบบเหมืองฝายมาแล้วประมาณ 300 ปี สัญญาเหมืองฝายเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ร่างขึ้นด้วยความสมัครใจแก่ฝาย ลำน้ำ และชาวนาผู้ใช้น้ำ เพื่อควบคุมการใช้น้ำในพื้นที่ส่งน้ำของระบบเหมืองฝายของตน เป็นสัญญาที่มีผลบังคับใช้จริงจังและมีประสิทธิภาพมาก ชาวบ้านได้จัดตั้งหมวดเหมืองฝายขึ้นบริหารระบบเหมืองฝายของชุมชน เหมืองฝายหนึ่ง ๆ ดูแลให้มีการปฏิบัติตามสัญญาจัดการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพ ชุมชนเหมืองฝายหนึ่ง ๆ มีขอบเขตต่างกันไป

ระบบหัววัด : สมุดข่อยรายชื่อวัดและนิกาชสงฆ์โบราณในเชียงใหม่บันทึกว่า ก่อนที่จะขึ้นกับคณะสงฆ์ส่วนกลาง คณะสงฆ์ในเชียงใหม่มีหัววัดจัดเป็นหมวดหมู่อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ มีการจัดองค์การเรียกว่า “หมวดอุโบสถ” แต่ละหมวดอุโบสถมี “เจ้าอุปัชฌาย์หมวด” เป็นหัวหน้าการปฏิบัติอุโบสถสังฆ

กรรม ภายในหมวด หมวดอุโบสถหนึ่ง ๆ อาจประกอบด้วยก็หัววัดก็แล้วแต่กรณี การร่วมเป็นหัววัด หมายความว่ามาจาก “เจ้าอุปฌาย์หัวหมวด” เดียวกัน คือสังกัดหมวดอุโบสถเดียวกัน ถ้าต่างอุโบสถก็ต้อง ต่างกลุ่มหัววัดต่อไป ทั้งจังหวัดเชียงใหม่รวมทุกอุโบสถมี 357 หัววัด แต่โบราณมานั้นเจ้าอุปฌาย์ หัวหมวดแต่ละหมวดจะมีการตีความศาสนาและมีวัดปฏิบัติต่างกัน ไม่เหมือนกันไปหมด เหมือนอยู่ได้ คณะสงฆ์กรุงเทพ ที่มีชื่อเสียงมากอาจมาจากสายพุทฺธาม เป็นต้น รากฐานของการจัดระบบหัววัดจึงมาจาก ความนับถือเลื่อมใสศรัทธาที่ชาวบ้านเป็นผู้เลือกทางเอง

ในประเพณีกินสลากซึ่งเป็นประเพณี ๑ สำคัญมากประเพณีหนึ่งของภาคเหนือ ชาวบ้านต่างถิ่น จะเดินทางกลับบ้านเกิด เพื่อ “ตานก๋วยสลาก” ให้แก่วัดซึ่งเป็นประเพณีอันใหญ่โต ระบบหมวด หมวดวัด หมวดเหมืองฝาย และระบบหัววัดยังคงใช้อยู่ในหมู่บ้าน โดยมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเล็กน้อยเท่านั้น เพราะชาวบ้านยังคงเห็นว่าเป็นระบบอันเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ แม้ว่ารัฐบาลต้องการ ให้หมู่บ้านใช้ระบบการปกครองสมัยใหม่ ชุมชนก็ตอบสนองเพียงเป็นวิธี โดยเลือกตั้งและแต่งตั้งบุคคล ต่าง ๆ ขึ้นบรรจุในตำแหน่งต่าง ๆ ตามความต้องการของทางการ แต่ทว่าไม่ใช่ทำงานจริงในทางปฏิบัติ เมื่อทางราชการออกตรวจการ ชาวบ้านก็มีทุกสิ่งให้ตรวจถูกต้องตามกฎหมาย พวกเขาบอกว่า“เราตั้ง ตำแหน่งเหล่านี้ไว้ สำหรับรายงานและให้มาตรวจ ไม่ได้มีไว้สำหรับทำงาน”

ระบบความเชื่อเรื่องผีในชุมชน ชาวล้านนาเชื่อว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของผีแถนมีตำแหน่งหน้าที่ สำหรับคนและผีในการอยู่ร่วมกัน คล้ายกับว่าในหมู่บ้านหนึ่ง ชุมชนนี้มีทั้งโลกของชาวบ้านที่เป็น มนุษย์ และโลกของผีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาซ่อนกันอยู่ วิธีการจัดตำแหน่งแห่งที่ของผีนั้นเป็นไปตาม ระบบหน้าที่มากกว่าจะเป็นลำดับขั้นตอน ผีที่สำคัญต่อชีวิตของเขา ได้แก่ ผีปู่ย่า ผีเสื่อบ้าน ผีปู่วัด ผีฝาย

ศาลเสื่อบ้าน(คุ้มบ้านคนอง)ที่บ้านเหมืองยาว

ผีขุนน้ำ ผีกะ และผีเจ้านาย ในระดับหมู่บ้านความเชื่อเหล่านี้ยังอยู่เกือบครบถ้วน ผีมี 4 ชนิดคือ

- 1) ผีบรรพบุรุษ คือ ผีปู่ย่า ผีเสื่อบ้าน และผีปู่วัด ฯลฯ 2) ผีแห่งธรรมชาติ คือ ผีฝาย ผีขุนน้ำ ฯลฯ)
 - 3) ผีเจ้านาย คือ ผีวีรบุรุษ 4) ผีกะ ผีอุปเป็นผีของผู้ที่ละเมิดระเบียบกฎเกณฑ์ของครอบครัวชุมชน
- หมายความว่า ชาวบ้านนับถือระบบเครือญาติของเขาเอง นับถือธรรมชาติใกล้ตัว ภูเขาลำน้ำ และ

นับถือวีรบุรุษแห่งท้องถิ่น รวมทั้งวีรบุรุษชาวลาวไทยผู้ละเมียด ทั้งหมดเป็นความเชื่อที่เกิดจากชุมชนเอง มีลักษณะเป็นพื้นถิ่นแท้จริง

ผีบรรพบุรุษ ในระดับครอบครัว ชาวบ้านล้านนาค้นพบผี ผีปู่ย่าดำ (หรือบางที่เรียกว่า ผีหม้อหนึ่ง ผีปูนางย่านาง หรือปู่เตาไฟย่าเตาไฟ) และผีปู่ย่า

ผีปู่ย่าดำเอาใจใส่ชีวิตของทารกและเด็ก ตัวอย่างเช่น เมื่อจะพาเด็กทารกออกจากบ้าน ผู้เป็นแม่จะกลั่นหาใจ ใช้นิ้วแตะเขม่าไฟที่หม้อข้าวปายหน้าผากของเด็ก เป็นการมอบให้เด็กอยู่ในความคุ้มครองของผีปู่ย่าดำเมื่อเด็กเจ็บป่วยไม่หนักหนา ชาวบ้านจะทำพิธีเรียกว่า “ส่งปู่ย่าดำ” เพื่อหาสาเหตุที่เด็กเจ็บป่วยแล้วถามว่าปู่ย่าดำต้องการอะไรเพื่อจะส่งของสิ่งนั้นไปให้

ผีปู่ย่ารักษาความสัมพันธ์และความสงบสุขของเครือญาติ ระบบเครือญาตินับตามสายญาติผู้หญิง คือ ทั้งลูกชายและลูกสาวต่างก็นับถือผีทางแม่ ฝ่ายชายที่แต่งงานเข้ามาในตระกูลจะต้องหิวผีปู่ย่าเดิมของตนมานับถือผีปู่ย่าของฝ่ายหญิงถึงแม้ว่าระบบนามสกุลในกลุ่มเครือญาติให้รักษาประเพณีปฏิบัติและเคารพข้อห้ามของครอบครัวและต้นตระกูล ตั้งแต่สมัยโบราณ

ศาลผีปู่ย่า คือ ศาลผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง ต้องอยู่ที่บ้านเก่า คือบ้านต้นตระกูล บนบ้านเก่าผีมี

ศาลผีปู่ย่า(เขมร)ที่บ้านหนองขี้เหล็ก

หิ้งผีปู่ย่าในห้องนอนของลูกชายคนแรก นอกจากนั้นในรั้วบ้านจะมีศาลผีปู่ย่าอีก 1 ศาล ถ้าสมาชิกในครอบครัวที่เป็นหญิง แต่งงานแล้วย้ายครอบครัวออกไป อาจทำพิธีขอแบ่งวิญญาณผีปู่ย่าไปอยู่กับคนที่บ้านหลังใหม่ก็ได้ ในความหมายของชาวล้านนาค้นพบผีเปรียบเหมือนต้นกล้วยที่เริ่มต้นด้วยลำต้นเดียว ต่อจากนั้นก็ค่อย ๆ มีหน่องอกขึ้นมารอบ ๆ ต้น แม้ว่าแม่ของมันจะตายไปพวกที่ขึ้นอยู่รอบ ๆ ก็ยังคงอยู่

ผู้นับถือผีปู่ย่าจะร่วมกันเลี้ยงผีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อแสดงความระลึกถึง แสดงความเคารพ นอกจากนี้มีการเลี้ยงผีปู่ย่าของมาเมื่อผิผี หรือละเมียดมาตรฐานการปฏิบัติคนที่ระบบครอบครัวกำหนดไว้ เลี้ยงผีปู่ย่าในโอกาสแต่งงานย้ายเข้าย้ายออก บนบานขอความช่วยเหลือ เช่นการสอบการคัดเลือกทหารการคุ้มครองเมื่อไปทำงานที่ห่างไกล พิธีเลี้ยงผีปู่ย่านี้ทำกันที่บ้านเก่าผี หรือบ้านสมาชิกของตระกูล

ที่กระจายออกไปจะมาพบกัน เชื่อกันว่าถ้าบ้านใดไม่มาร่วมเลี้ยงผีปู่ย่าของตระกูลจะมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น สมาชิกของตระกูลทุกคนต้องกินอาหารที่เป็นของไหว้ผีปู่ย่า ถ้าใครไม่กินเชื่อว่าจะต้องเจ็บป่วยส่วนการไหว้ผีปู่ย่าของบ้านที่ไม่ใช่บ้านเจ้าต้องแบ่งอาหารกลับมาให้บ้านเจ้าเสมอจารีตมีอยู่ว่าถือว่าถ้าผีเดียวกันต้องแบ่งปันกันกิน

ความสำคัญของระบบผีปู่ย่าแสดงว่าสังคมหมู่บ้านด้านนามีลักษณะเด่นเป็นสังคมเครือญาติหลายตระกูลรวมเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านมีผีคุ้มครองดูแลให้หมู่บ้านสงบสุขอุดมสมบูรณ์ชุ่มเย็น เรียกว่าศาลเสื่อบ้าน ศาลเจ้าบ้าน หรือศาลเจ้าพ่อบ้าน เป็นต้น โดยทั่วไปเข้าใจกันว่าหมู่บ้านหนึ่งมีศาลเสื่อบ้านเพียง 1 ศาล แต่ที่จริงอาจมีศาลเสื่อบ้านของกลุ่มบ้านเล็ก ๆ ในหมู่บ้านใหญ่ เช่นหมู่บ้านแม่สาวมีศาลเสื่อบ้านถึง 4 ศาล ได้แก่เสื่อบ้านบ้านหนอง บ้านโบสถ์ บ้านแก้มแพนและบ้านหน้าวัด ที่ตั้งศาลเสื่อบ้านมักเป็นต้นไม้ใหญ่หรือจอมปลวก เชื่อกันว่าผีเสื่อบ้านอาจมีพาหนะขี่ในการออกตรวจหมู่บ้าน เช่น ชาวบ้านแม่สาวเชื่อกันว่า เสื่อบ้านหนองขี่ม้าขาว เสื่อบ้านแก้มแพนขี่หมู

การนับถือศาลเสื่อบ้านมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลและเครือญาติให้ยอมรับกฎการอยู่ร่วมกันของชุมชน กฎ (ระเบียบ) ของศาลเสื่อบ้านในหมู่บ้านนั้นไม่ตายตัวเหมือนผีปู่ย่าส่วนมากจะเป็นเรื่องเล่าถึงสิ่งที่เคยทำได้และไม่ได้ในอดีตและระบุว่าหากทำสิ่งไม่ดีต่อหมู่บ้านแล้วจะเกิดอะไรขึ้นแก่ตนเอง เรื่องเล่าขานของศาลเสื่อบ้านมีอยู่มากมาย ล้วนแต่เพื่อชี้ให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่างเช่น ในบ้านแม่สาวมีเรื่องเล่าว่า ชาวนาคนหนึ่งไปขุดหลุมเผ่าถ่านข้าง ๆ ศาลเสื่อบ้านของบ้านหนอง ต่อมาชาวนาคนนี้ก็หันหน้าบวมดำ รักษาไม่หาย จนกระทั่งเมื่อเขาไปขอขมาต่อศาลเสื่อบ้าน แล้วกลบหลุมเผ่าถ่านจึงหาย ส่วนศาลเสื่อบ้านของบ้านโบสถ์เจ้าพ่อก้ามกอกอกเดินเที่ยวสำรวจหมู่บ้าน ใครทำไม่ดีทำนจะทัก การทักจะทำให้ผู้นั้นเจ็บไข้ไม่สบายเมื่อขอขมาแล้วจึงจะหาย

การเลี้ยงผีที่ศาลเสื่อบ้านโดยทั่วไปจัดขึ้นปีละ 4 ครั้ง คือวันปีใหม่เมือง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันกินข้าวใหม่ เป็นการเลี้ยงตอบแทนผี ที่คุ้มครอง ให้อยู่สงบสุข และทำให้หมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ เชื่อกันว่าครอบครัวใดไม่มาร่วมงานเลี้ยงผี จะประสบภัยอันตรายหรือเจ็บป่วย นอกจากนี้ก็เลี้ยงผีเสื่อบ้านในโอกาสต่างๆ เช่น การขนานศาลกล่าวและการแก้บน ทุกครั้งที่การเลี้ยงผีเสื่อบ้าน ก็จะมีการเข้าทรงผีเสื่อบ้านด้วยเสมอ ทุกครั้งคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านแม่สาว หรือคนบ้านแม่สาวย้ายออกไปอยู่บ้านอื่นหรือออกไปทำงานถิ่นอื่นต้องบอกกล่าวกับศาลเสื่อบ้านโดยการนำข้าวตอกดอกไม้ไปเช่น ไหว้สำหรับผู้ที่ไปทำงานถิ่นอื่นเมื่อปลอดภัยกลับมาต้องทำพิธีเลี้ยงแก้บน ส่วนผู้ที่มีเรื่องเดือดร้อน หรือผู้ที่ไปสอบสมัครงาน หรือถูกเกณฑ์ทหารจะมาบนบานให้ศาลเสื่อบ้านช่วยเหลือ ใครจะบนอะไรก็ได้ แต่เมื่อประสบความสำเร็จตามความประสงค์แล้ว จะต้องมาเลี้ยงผีเสื่อบ้านตามที่บนบานไว้

พิธีกรรมสำคัญของหมู่บ้าน ที่แสดงออกถึงจิตสำนึกร่วมแห่งการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันคือการส่งเคราะห์หมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้เดือนแรกของปีซึ่งนับแบบพื้นเมือง คือเดือนเมษายน โดยชาวบ้านทุกคนจะร่วมบริจาคเงินเพื่อประกอบพิธีกรรม โดยนำดอกไม้ ธูปเทียนข้าวปลาอาหาร มาช่วยกันลงมือประกอบขึ้นเป็นเครื่องทำพิธีกรรมในพิธีส่งเคราะห์ มุ่งจะเช่นตั้งเวรแก้ผีและปักเคราะห์ให้พ้นจากทิศทั้ง

4 ของหมู่บ้าน ค้ายสายสัญญาณที่ใช้ประกอบพิธีนี้ทุกคนจะนำไปชิงไว้หน้าประตูบ้านเพื่อป้องกันเคราะห์และผีร้าย พิธีนี้เป็นการประสานความเชื่อผีเข้ากับพุทธศาสนา เพราะพิธีทำขึ้นในวัด ไม่มีชาวบ้านครัวเรือนใดเลยที่จะไม่มาร่วมประเพณีการส่งเคราะห์หมู่บ้านในกรณีสุดท้ายไม่สามารถมาได้ครัวเรือนนั้นจะต้องฝากข้าวของมาร่วมทำพิธีด้วยการส่งเคราะห์นั้นแสดงออกอย่างเต็มที่ถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของหมู่บ้านของ ชาวบ้าน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ตามครัวเรือนของตน

ผีปู่วัด หรือศาลปู่วัด เป็นผีรักษาวัด และศาสนสถาน ศาสนวัตถุ เมื่อมีใครทำไม่ดีต่อศาสนสถานก็จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นเสมอ ชาวบ้านกล่าวว่าศาลปู่วัดก็คล้ายกับศาลพระภูมิของวัดนั่นเอง ศาลปู่วัดจะตั้งอยู่นอกวัดผู้ที่ทำหน้าที่ถวายเครื่องเช่นแก่ผีปู่วัดจะแบ่งอาหารที่ชาวบ้านนำมาถวายพระในแต่ละวัดไปถวายแก่ผีปู่วัดเสมอ เมื่อมีงานบุญต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัดจะต้องมีการนำอาหารมาถวายแสดงความนับถือผีปู่วัด ชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่วัดจะดูแลคุ้มครองไม่ให้พระเณรแตกแยกกันและไม่ให้ศรัทธาแตกความสามัคคีกัน ผู้ที่เข้าพิธีบวชจะต้องมาบอกกล่าวให้ผีปู่วัดได้รับรู้ มิฉะนั้นจะบวชอยู่ไม่เป็นสุขเรียกว่าร้อนผ้าเหลือง และมักจะสึกก่อนกำหนด เมื่อมีงานรื่นเริงในหมู่บ้านก็ต้องบอกกล่าวให้ผีปู่วัดรับรู้ขอให้ท่านรักษา ไม่ให้มีเรื่องราวไม่ดีเกิดขึ้น ชาวบ้านเชื่อว่าไม่บอกจะเกิดเหตุร้ายแรงขณะมีงาน ปู่วัดอาจคลบันดาลให้ทะเลาะวิวาทกัน ฯลฯ

ผีแห่งธรรมชาติ ผีเหมือง ผีฝาย ผีห้วย หรือผีขุนน้ำ เป็นผีที่ดูแลให้น้ำแก่ไร่นา เนื่องจากภาคเหนืออาศัยน้ำจากต้นน้ำบนภูเขามาใช้ในหมู่บ้านดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญโดยเลี้ยงผีขุนน้ำที่ต้นฝายแรกเชิงคอย การเลี้ยงผีขุนน้ำจะเริ่มต้นจากการร่วมเลี้ยงของหมู่บ้านหลายแห่งที่กินและใช้น้ำแม่เดียวกัน

ชุมชนหมู่บ้านที่ใช้และกินน้ำแม่ตาลทั้งหมด นับแต่หมู่บ้านต้นน้ำที่บ้านแม่ตาลน้อยตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง นับร้อยหมู่บ้านจะพากันทะยอยไปทำพิธีไขประตูคอยเปิดน้ำ หรือพิธีเปิดประตูคอยขอฝนในเดือนเก้าที่ฝายห้าร้อยเชิงคอยปางม่วง (คอยหลวง) ทำพิธีที่ต้นฝายแรกเชิงคอยได้ต้นไม้เค็มไม่มีศาลแต่ปัจจุบัน ได้มีการตั้งศาลเจ้าพ่อขุนตาลขึ้นถือว่าเจ้าพ่อขุนตาลเป็นผีขุนน้ำของคอยนี้ เพราะเจ้าพ่อขุนตาลเป็นใหญ่อยู่บนคอย

การนำเอาผีบรรพบุรุษ หรือผีเจ้านายมาผสานกลายเป็นผู้ให้น้ำนี้พบในหลายหมู่บ้านในภาคเหนือ การเปิดประตูคอยขอฝนมิให้ทำพร้อมกันหมดทุกหมู่บ้าน พิธีเปิดประตูคอยเคยมีคนทรงของเจ้าพ่อขุนตาลเป็นผู้ทำพิธีโดยใช้ข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อยในการประกอบพิธี ปัจจุบันนี้แก่เหมืองฝายหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นผู้ทำพิธีการที่หมู่บ้านที่ใช้น้ำร่วมกันมาประกอบพิธีไขประตูคอยร่วมกันเป็นการเตือนให้ชาวบ้านนึกถึงและประสานผลประโยชน์การใช้น้ำและทำให้ชุมชนตระหนักในการร่วมมือกันรักษาระบบนิเวศน์ของคนไว้ให้ได้

น่าสังเกตว่าในพิธี ไขประตูคอยเปิดประตูน้ำซึ่งเป็นพิธีที่สำคัญที่สุดสำหรับชุมชน ชาวบ้านเลือกที่จะบูชาผีเจ้าพ่อขุนตาลที่ต้นฝายแรกเชิงคอยปางม่วง แต่พระธาตุที่สถิตย์บนคอยนั้นเป็นสิ่งกราบไหว้สักการบูชา ไม่ใช่ให้น้ำ เป็นคนละหน้าที่กัน ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์สองอย่างบนคอยนี้

ถัดจากการเลี้ยงฝิขุนน้ำแก่มืองและชาวบ้านร่วมกันทำพิธีเลี้ยงฝิฝายในหมู่บ้านแสดงความนับถือและขอบคุณที่ฝิฝายให้น้ำ รวมทั้งขอขมาหากว่าได้ล่วงเกินต่อฝิ โดยวันแรกของปีที่จะเริ่มลงมือทำนาคือก่อนเข้าพรรษา เมื่อเลี้ยงฝิเสร็จแก่มืองก็จะนำชาวบ้านไปทำการล้อมแก่มืองซ่อมฝายประจำปี พิธีทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจทำงานล้อมแก่มือง(ขุดลอกแก่มือง) ฝิฝาย ถ้าฝนไม่ตกชาวบ้านก็จะไปบนบานศาลกล่าวขอฝนกับฝิแก่มืองฝายด้วยอีกทางหนึ่ง

ความเชื่อในฝิขุนน้ำและฝิฝาย เป็นผลให้ชาวบ้านต้องละเว้นการรุกเข้าไปทำลายต้นไม้และสิ่งแวดลอมในป่าและบริเวณแก่มืองฝายซึ่งนับรวมว่าเป็นสมบัติของฝายซึ่งเป็นดินแดนของฝิขุนน้ำรวมทั้งเคารพในระเบียบหลักเกณฑ์ของระบบแก่มืองฝาย และรักษาเส้นทางน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านของตน

ปัจจุบันชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งอยู่ห่างจากคอยขุนตาลออกไป ไปร่วมพิธีเปิดคอยกันน้อยลง และยังมีหมู่บ้านใกล้เคียงที่ยังไปร่วมพิธีกันมาก ได้แก่ตำบลปางกอก ตำบลห้างฉัตรและตำบลเวียงตาลที่ฝายห้าร้อยมีการก่อสร้างฝายคอนกรีตถาวรแทนฝายโบราณ หมู่บ้านที่ใช้ฝายห้าร้อยปัจจุบันเลิกเลี้ยงฝิฝายแล้วเพราะชาวบ้านเห็นว่าน้ำที่มาจากฝายนี้ไม่ได้อยู่ในอำนาจของฝิขุนน้ำอีกแล้ว

ฝิวีรบุรุษ: ในแต่ละท้องถิ่นมีฝิของท้องถิ่น ผู้นับถือประกอบด้วยชุมชนในละแวกนั้นทั้งหมดเรียกว่า “ฝิเจ้านาย” หรือฝิบรรพบุรุษในพื้นที่หนึ่ง ๆ มีฝิวีรบุรุษหนึ่งหรือหลายคน หอฝิ (ศาล) วีรบุรุษมีกระจายอยู่หลายหมู่บ้านในเขตอิทธิพลของเขา ในบางแห่งพบว่าศาลตั้งอยู่คู่กับศาลเสื่อบ้าน

ในกรณีของชุมชนแถบคอยขุนตาล (รวมคอยน้อยและคอยหลวง) จังหวัดลำปางมีเจ้าพ่อขุนตาลเป็นใหญ่ ฝิวีรบุรุษระดับรองจากเจ้าพ่อขุนตาล ได้แก่ฝิปู่ยักษ์ ฝิเจ้านายฮ้อย ฝิเจ้านายหล้า ฝิเหล่านี้เป็นทหารคู่ใจของเจ้าพ่อขุนตาลและตายในสนามรบบนคอยนี้ ฝิปู่ยักษ์อยู่รักษาโบสถ์ท้ายบ้านของบ้านแม่สาว ฝิเจ้านายฮ้อยเคยอยู่คู่กับศาลเจ้าพ่อขุนตาลที่บ้านห้างฉัตรเหนือ ต่อมาผุพังลงและย้ายไปตั้งที่ใหม่ ส่วนฝิเจ้าหล้า สถิตอยู่บริเวณฝายห้าดั่งเชิงคอยปางม่วง (คอยหลวง) ในพื้นที่กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูนมีเจ้าภูเหลือองปกครองฝั่งตะวันตกของแม่น้ำลี้ ฝิเจ้าปิ่นมะหาดดูแลปกครองฝั่งตะวันออกของแม่น้ำลี้ เจ้าฝิภูเหลือองอดีตเป็นคนเก่งกล้าสามารถชอบล่าช้างป่า ส่วนเจ้าปิ่นมะหาดเป็นทหารเอกหรืออาจเป็นพระสวามีของเจ้าเมืองศรีสัตนาถลัน ซึ่งหนีจากการคุกคามของขอมมาทางฝางเชียงดาวเชียงใหม่ แล้วเลยมาถึงลำพูน ที่บ้านเมืองก๊ะ ตำบลสะลอง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อฝิขุนหลวงบะลังก๊ะเป็นใหญ่อยู่ในแถบนี้ทั้งหมด ชาวบ้านเชื่อว่าขุนหลวงบะลังก๊ะ เป็นบรรพบุรุษของตน พวกเขาสร้างศาลให้เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณของขุนหลวงบะลังก๊ะที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดเมืองก๊ะและมีการบูชาขุนหลวงบะลังก๊ะ ทุกปี

ฝิเจ้านายหรือฝิบรรพบุรุษหรือการลงฝิเจ้านายเป็นพิธีกรรมอันสำคัญที่กระจายไปทั่วหมู่บ้าน เช่น การเข้าทรงฝิเจ้าพ่อขุนตาล ในเดือนเจ็ดและเดือนเก้า ชาวบ้านนับร้อยหมู่บ้านที่นับถือเจ้าพ่อขุนตาล ก็มักจะถามฝิเจ้านายเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านเรื่องน้ำในปีต่อไป บางคนมีเคราะห์โศกอาจถามเรื่องส่วนตัวก็ได้ ที่หมู่บ้านแพะคอนสักติดกับบ้านแม่สาวมีการเข้าทรงเจ้าพ่อคาลหลวงเจ้าเปี้ยว

ป่องฟ้าเจ้าหลวงเมืองแก้ว ชาวบ้านจะพากันถามเจ้าพ่อเรื่องครอบครัววงศ์ตระกูลและเรื่องในหมู่บ้านของตน

การลงผีโดยเฉพาะผีเจ้านาย มีด้านที่สะท้อนให้เห็นสำนึกประวัติศาสตร์อันเข้มแข็งของชาวบ้านล้านนา พวกเขาให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นมาของสังคม การที่ผีเจ้านายหรือผีวีรบุรุษต่างไปในแต่ละพื้นที่แสดงความเป็นอิสรภาพของความคิดของชุมชนต่อศูนย์กลางระดับหนึ่ง การลงผีก็เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านกับผีของพวกเขาใช้ในการติดต่อสื่อสารถึงกัน เป็นการสืบทอดแนวความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับประวัติศาสตร์ และคนกับชุมชนสิ่งแวดล้อม

ความเชื่อเรื่องผีในหมู่บ้านภาคเหนือ แสดงว่าการเข้ามาของศาสนาพุทธในระดับชุมชน มิได้แทนที่ที่เป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อทางศีลธรรมแทนผีของชุมชนแห่งหมู่บ้านชีวิตประจำวันของชุมชนชาวบ้านในล้านนาซึ่งเข้าสู่ในสมัยใหม่แล้วยังไม่คงเป็นสังคมแบบเครือญาติที่ผีของวงศ์ตระกูล ของหมู่บ้านท้องถิ่น ยังมีบทบาทสำคัญในการปกป้องพิทักษ์รักษาโคตรวงศ์และชุมชน แม้ว่าวัดอันเป็นศูนย์กลางที่พุทธศาสนาได้ประดิษฐานลงไว้ ชาวบ้านก็ยังได้นำผีแห่งชุมชนของตนคือ ผีปู่หรือผีเจ้าวัด ไปพิทักษ์รักษาไว้อีกทอดหนึ่ง

ตัวอย่าง การประสานผีท้องถิ่นกับพุทธอำนาจได้ดีมากคือพิธีสวดคาถาปลาช่อน ที่บ้านแม่ฮาว ชาวบ้านทำพิธีสวดขอฝนตามคาถาปลาช่อนแบบศาสนาพุทธกับผีที่คอยหลวง เพราะเชื่อว่าเจ้าขุนตาลอยู่ที่นั่น หรือในงานกินสลากที่วัดพระธาตุปางม่วง (คอยหลวง) ทุกครั้งชาวบ้านนำเอา“ก้วยสลาก” ถวายพระธาตุสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา 1 ก้วยแล้วต้องมี 1 ก้วยถวายผีขุนตาลเจ้าพ่อขุนตาลเสมอ

การที่ผีโคตรวงศ์และชุมชนยังคงมีบทบาทสูงแทนที่จะหมดความหมายไปพร้อมกับยุคสมัย เพราะมีผีเหล่านี้เกิดขึ้นมาบนรากฐานของสภาพแวดล้อมการสะสมภูมิความรู้และโลกทัศน์ของสังคมชาวนาแต่ละถิ่น ส่วนความคิดและระบบเหตุผลสมัยใหม่นั้นถูกนำมาเพื่อใช้ในหมู่บ้านเฉพาะเรื่องราวที่ชาวบ้านเห็นว่าจำเป็นแก่เขา สรุปได้ว่าสังคมชาวนาในห้วงฉัตรพัฒนาศาสนาและความเชื่อขึ้นเองอย่างอิสระและโดยการวินิจฉัยของตนเอง

งานศึกษาชุมชนของ ฉัตรทิพย์ (ฉัตรทิพย์ นาดสุภา , 2540 หน้า 70-75) เป็นงานวิจัยที่เน้นตัวของชาวบ้านเป็นหลักที่มีความแตกต่างจากการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารที่เน้นการเปลี่ยนแปลงเกิดจากอำนาจและอิทธิพลของชนชั้นผู้ปกครองเป็นหลัก กรณีศึกษาของบ้านแม่ฮาวในด้านการศึกษาคณะวิจัยพบว่าบ้านแม่ฮาว บ้านห้างฉัตร และบ้านแพะคอนสัก เป็นที่ตั้งของคนที่มีการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน สถานที่เหล่านี้ สามารถนำไปเชื่อมโยงกับ ชุมชนโบราณเวียงตาล พระธาตุคอยปางม่วง โดยมีเส้นทางโบราณที่ชาวบ้านเรียกว่าเป็น“สันคือ”(เส้นทางโบราณ)ที่มีหลักฐานหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันโดยแนวสันคือจะเป็นเส้นทางจากเวียงโบราณ มุ่งสู่บ้านแม่ฮาว ที่มีอุโบสถโบราณตั้งอยู่ ที่คุ้มบ้านโบสถ์ และใกล้ๆกับโบสถ์จะมีศาลปู่ยักษ์อยู่

ผลจากการศึกษาโดยคณะครูและนักเรียนในการสืบค้นในด้านความเชื่อสรุปได้เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องผีต่างๆชุมชนตำบลห้างฉัตรอาศัยอยู่ตามธรรมชาติอย่างเข้มขึ้นมาแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้งชุมชนมาที่มีมาช้านานเพราะเห็นว่าที่นี่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็มีตำนานเกี่ยวกับการก่อตั้งชุมชน ที่พูดถึงชนพื้นเมืองที่เป็นยักษ์หรือเป็นยักษ์และการเข้ามาของพุทธศาสนาดังนั้นความเชื่อต่างๆในอดีตจึงเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติที่สัมพันธ์กับความสมบูรณ์ของธรรมชาติว่าเป็นผู้พิทักษ์รักษา ในลักษณะของ “ผี” “เทวดา” ซึ่งเป็นไปในรูปแบบต่างๆ เช่น ผีป่า ผีคอก ผีขุนห้วย ผีเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ(เจ้าบ้าน) ผีปู่ย่า เป็นต้น

2. ความเชื่อ ในสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในการรักษา สืบทอด โดยมีพิธีกรรมรองรับเพื่อผลิตซ้ำคุณค่าที่ดีดั้งเดิมของอุดมคติชุมชนในแต่ละหมู่บ้านเช่น การเลี้ยงผี การทรงเจ้า การบรวงสรวง การบนบานศาลกล่าว ซึ่งมีผู้ดำเนินพิธีกรรมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันเช่น “แก้ผี” หรือ “หมอหนาน” หรือ อาจารย์วัด โดยมีกำหนดเวลากระทำพิธีกรรมต่างๆ เป็นประจำในแต่ละปี อย่างชัดเจน เช่น เดือน 9 เลี้ยงผีปู่ย่า ผีเจ้าบ้าน ผีเจ้าที่ ในการเลี้ยงผีหรือบรวงสรวงจะมีการระดมความร่วมมือหาสิ่งสังเวย เช่น หมู และไก่ ซึ่งเป็นความร่วมมือในความเชื่อของชาวบ้านที่มีมาช้านานแล้วและยังคงกระทำสืบต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติของชุมชนตำบลห้างฉัตรที่เกี่ยวกับบุคคล และการผลิตอีกด้านหนึ่ง เช่น การเลี้ยงแม่ธรณี คือคุณค่าของแผ่นดินที่ให้ผลิตผลดีในการทำนาได้ข้าวที่ที่อุดมสมบูรณ์ การขอขมาข้าวก่อนขึ้นยุ้งฉาง หรือ การทำขวัญข้าว และพิธีสู่ขวัญควาย หลังเสร็จฤดูทำนา

3. พิธีกรรมเกี่ยวกับคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการรักษาพยาบาลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เช่นการชั่งขวัญ(เรียกขวัญ)การส่งเคราะห์- ส่งแทนโดยมีความเชื่อว่า “คน” มี “ขวัญ” เป็นศูนย์กลางของร่างกาย และจะมีอิทธิพลต่อความแข็งแรงของร่างกายและจิตใจ เมื่อใดที่จิตเกิดความอ่อนแอ แสดงว่า “ขวัญ” ถูกกระทบ โดยอุบัติเหตุหรือกระทบจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น “ผีทัก” ก็จะดำเนินการแก้ไขโดยพิธีกรรมดังกล่าวข้างต้น

4. ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา นอกเหนือการถือผี หรือสิ่งเหนือธรรมชาติแล้ว ชุมชนตำบลห้างฉัตรยังนับถือศาสนาพุทธ โดยมีหลักฐานของการสร้างวัดเกือบทุกหมู่บ้านเมื่อมีตั้งถิ่นในอดีต วัดจึงเป็นทั้งสถาบันการศึกษาสำหรับลูกหลานชาวบ้านที่จะได้เข้าไปเรียนอักษรพื้นเมือง เพื่อจะนำไปสู่การสวดมนต์อ่อนวอนหรือแสวงหาความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งใช้ใบลานจาร(เขียน)ด้วยอักษรด้วยพื้นเมืองหรืออักษรล้านนา ค่านิยมของชาวบ้านในอดีตจึงนิยมผู้ที่บวชเรียนจากวัดว่าเป็น “คนสุก” คนที่ยังไม่ได้บวชเรียนเรียกว่า “คนดิบ” เมื่อผู้ผ่านกระบวนการขัดเกลาจากระบบวัดเมื่อสึกออกมาจะได้รับการเรียกว่า “หนาน” การเชื่อถือในระบบคุณค่าดังกล่าวทำให้ “หนาน” กลายเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านหลายประการ ทั้งพิธีเกี่ยวกับศาสนา และพิธีเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ วัดทุกวัดในปัจจุบันได้ลดบทบาททางการศึกษาลงไป เมื่อมีโรงเรียนเกิดขึ้น

5. ความเชื่อในวิถีการผลิตหรือทางเศรษฐกิจของชุมชนจากการที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ชุมชนตำบลห้างฉัตรอยู่ในพื้นที่ราบขนาดเล็กกระหว่างหุบเขาที่มีลำห้วยผ่านหลายสาย เมื่อการเปลี่ยนแปลงด้านระบบความเชื่อยังไม่เปลี่ยนทำให้วิถีคิดต่อการผลิต จึงไม่เปลี่ยนไปสู่ระบบการผลิตที่ก้าวหน้า ยังเป็นการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นด้านหลักการผลิตทางด้านต่างๆของชุมชนตำบลห้างฉัตร ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. การผลิตข้าว การทำนาจะเป็นอาชีพพื้นฐานทั้งนี้เป็นการผลิตเพื่อบริโภคในพื้นที่ขนาดเล็ก พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์ กข.6 การถือครองที่ดินจะถือครองประมาณ 2-4 ไร่ ผลผลิตซึ่งเพียงพอต่อการบริโภคซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวต่อการดำรงชีวิตที่สำคัญ จนมีความเชื่อว่า “หากมีข้าวพอกินตลอดปีแล้วอย่างอื่นก็หาเอาเองได้”ซึ่งหมายความว่า กับข้าวอื่นๆสามารถหาได้ทั้งเห็ด หน่อไม้ และอาหารอื่นที่ผลิตเป็นพืชไร่ พืชสวน

2. พืชไร่หมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนตำบลห้างฉัตร นอกจากผลิตข้าวแล้วจะปลูกพืชสวนครัว ประเภทอาหารควบคู่ไปด้วยซึ่งมักจะปลูกพืชระยะสั้น เช่น พริกมะเขือ ผักกาด ฟักทอง แดงชนิดต่างๆ ไร่บริโภค ที่เหลือนำไปแลกเปลี่ยนและขายแต่พ่อค้าแม่ค้าที่มารับซื้อดังที่จากบ้านอื่น

3. พืชเศรษฐกิจ พืชเศรษฐกิจที่ชาวบ้านในทุกหมู่บ้านของชุมชนตำบลห้างฉัตร ปลูกเพื่อเป็นอาชีพเสริมรายได้คือถั่วลิสงและถั่วเหลืองบางหมู่บ้านมีการปลูกอ้อย ซึ่งพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ ปลูกได้ในพื้นที่จำกัด เพราะต้องอาศัยน้ำในการผลิตจำนวนมากต้องใช้เครื่องสูบน้ำมาช่วย ทำให้ปัจจุบันมีการผลิตน้อยลงเพราะเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตไม่คุ้มการลงทุนจึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการลงทุนในพืชเศรษฐกิจดังกล่าว ดังนั้นการผลิตพืชทางเศรษฐกิจจึงไม่ได้เป็นการผลิตหลักหากแต่เป็นรายได้เสริมพิเศษหรือรายได้สำรองเท่านั้น

4. การใช้แรงงาน การเน้นทำงานนอกภาคการผลิตการเกษตร คนในหมู่บ้านของชุมชนตำบลห้างฉัตร ส่วนหนึ่งที่ไม่อาจหารายได้ในหมู่บ้านจึงออกไปแสวงหางานทำนอกพื้นที่ซึ่งมีลักษณะหลากหลายดังนี้

1) การทำงานรับจ้างในโรงงานไม้อย่างพาราและโรงงานเซรามิกที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนและในเมือง

2) การทำงานรับจ้างในตัวจังหวัด โดยมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจะไปทำงานในเมืองแบบไปเช้าเย็นกลับ เป็นการรับจ้างเหมา บางส่วนไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมและเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ บางส่วนไปทำงานต่างประเทศได้แก่ ไต้หวัน บรูไน เป็นต้น

3) การรับจ้างภายในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนน้อย เพราะในชุมชนมีการรับจ้างแรงงานน้อยมาก การเลี้ยงสัตว์ นอกจากจะเลี้ยงสัตว์ใช้งาน เช่น วัวพันธุ์พื้นเมืองแล้ว ชาวบ้านยังเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ เกือบทุกบ้าน นอกจากเลี้ยงเพื่อการบริโภคแล้ว หมู ไก่ ยังเป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอีกด้วย

4) การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรืองานฝีมือ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดรายได้ เช่น การทำไม้กวาด เครื่องจักรสานจากไม้ไผ่ การกลึงไม้ และหัตถกรรมที่ทำจากกะลามะพร้าว

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญาชุมชนชุมชนตำบลห้างฉัตร ได้ตั้งสมองค์ความรู้ วิชิต วิธิการในการพึ่งตนเองด้วยการประดิษฐ์คิดค้นกิจกรรม ความเชื่อ เครื่องไม้ เครื่องมือ อันเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม และรับใช้ชุมชนอย่างมีคุณประโยชน์และมีคุณภาพ ภูมิปัญญาที่ชุมชนตำบลห้างฉัตร มีหลายด้านดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมคนตรี ในอดีตจะพบว่าทุกหมู่บ้านจะมีบทกวีบทประพันธ์ที่มีฉันทลักษณ์เป็นของภาคเหนือเช่นคำว จ้อย และซอ เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคำสอนความรู้เรื่องคุณค่า วัฒนธรรมประเพณีและเป็นการบันเทิงใจ โดยใช้แสดงในงานมงคล หรืองานอื่นใดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านระบบคุณค่าดังกล่าว ปัจจุบันขาดการถ่ายทอด จึงมีผู้ที่รู้เรื่องราวเหล่านี้ลดน้อยลง
2. ภูมิปัญญาด้าน การละเล่นของเด็กมีการละเล่นพื้นบ้านเช่น ตีจับ เตย สะบ้า พัดวงล้อ โกงเกง ซ่อนหา ไข่เต่าภาษาวรรณกรรม การละเล่นภาษาใช้ภาษาพื้นเมืองของท้องถิ่นภาคเหนือ การละเล่นสมัยนั้น เด็ก ๆ มักจะเล่น สะบ้า ซ่อนหา หมาเก็บ ตีจับ ขี่ไม้โกงเกง คีวงล้อ กระโดดเชือก ตักเม็ดมะขาม ทอยหลุม
3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานช่างงานหัตถกรรมชุมชนตำบลห้างฉัตรจะตั้งสมภูมิปัญญาด้านนี้มาก เช่นการจักสานวัสดุจากไม้ไผ่เช่น ตะกร้า ไซ ผักมิด สุ่มไก่ ไม้กวาด นอกจากนี้ยังมีสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ของชุมชนที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิตในภาคการเกษตร เช่น มีด หอก คันไถ คราด เป็นต้น
4. ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมประเพณีซึ่งเป็นอุบายแก่การอยู่ร่วมกันและการสร้างวิถีชุมชน เช่น การทำบุญสลากภัต การเลี้ยงผี การสะเดาะเคราะห์ส่งแถน การสืบชะตา พิธีเลี้ยงขวัญ ฮ้องขวัญนอกจากจะสร้างขวัญและกำลังใจและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนแล้วยังเป็นการป้องกันรักษาระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติดำรงอยู่ตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ส่วนความเชื่อและพิธีกรรมมีการนับถือผีปู่ย่า คำหว่าปีใหม่เมือง ขึ้นท้าวทั้งสี่ เพื่อเป็นสิริมงคล ในการสร้างบ้านใหม่สืบชะตา ตานข้าวถั่วอายุเป็นการทำพิธีต่ออายุ เพื่อสะเดาะเคราะห์ เพื่อต่ออายุ ทำบุญตานขันข้าว (ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนตาย) การบนิเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยการเลี้ยงผีเพื่อเจ็บไข้ได้ป่วย การเลี้ยงผีเมื่อทำผิดต้องไปขอขมา ผีปู่ย่าเลี้ยงผีปู่ย่าสืบทอดประเพณีดั้งเดิมสะเดาะเคราะห์วิธีจุดเทียนส่งเคราะห์บูชาเทียน เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ สืบชะตาเป็นพิธีทำสะดวกเพื่อส่งเคราะห์ส่งแถนจุดผีพ่อเกิดแม่เกิดเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย การทรงเจ้าใช้ถามหาวิญญูณคนตาย ถามหาความเจ็บป่วยผีย่า-หม้อหนึ่ง คุณนาคต สื่อสารกับบรรพบุรุษ การพ่อนผีการทำบุญเพื่อบรรพบุรุษ ผีเต่าไฟ เป็นผีที่อยู่ก่อนเต่าเต่าไฟผีย่าหม้อหนึ่งใช้ถามเมื่อเด็กเกิด ถามหาใครมาเกิด ผีเปรตคนที่ตายไปถ้าทำบาปไว้จะตายเป็นเปรต ผีกะเป็นผีของคนพวกหนึ่งที่ชอบไปอยู่ในตัวบุคคล(สิง) ผีตือ เป็นผีที่มีคนเห็นร่าง กินของดิบผิงเป็นผีที่มีคนเห็นร่าง ชอบแอบดูของผู้อื่น ผีป่าคำวอดเป็นผีที่ใหญ่ใช้หลอกเด็กที่ชน

ความเชื่อ ประเพณีสู่ขอ(แต่งงาน)การแ้วสาวเป็นการไปเกี่ยวสาวในสมัยก่อน หลังจากตกลงแต่งงานกัน จะมีการไปแ้วแม่เฒ่าซึ่งถือว่าเป็นการแต่งงานในสมัยโบราณ หมู่สาวที่ชอบพอกันจะมีการมาแ้ว มาเค็ง(ถึง) ตอนเวลากลางคืน ถ้าช่วงเดือนหงาย หมู่คนรักก็จะมาช่วยคำข้าว ซอยใบยาสูบ

เมื่อถึงเวลาที่จะให้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายมาสู่ขอ (มาตอง) การเจรจาฝ่ายชายก็จะบอกเล่าถึงหลักฐานเช่น เรือกสวน ไร่นา วัว ควาย เป็นการบ่งบอกถึงฐานะ ถ้าฝ่ายหญิงตกลงก็จะนัดวัน เวลา ที่ฝ่ายชายจะมาอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน ต่อจากนั้นทั้งคู่ก็จะนำของไหว้ ญาติผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อขอรับศีลรับพรจากญาติผู้ใหญ่ที่นับถือของที่นำไปไหว้ ได้แก่ ปลาแห้ง ปลาบั้ง วุ้นเส้น ฯลฯ ฝ่ายรับไหว้ก็จะผูกข้อมือ บางคนก็จะให้เงินขวัญถุงเพื่อเป็นทุนต่อไป

दानพระอุปคุตเป็นการนำก้อนหินจากแม่น้ำมาสมมุติเป็นพระอุปคุต คร่ำทวนเป็นการถวายทานไทยมีข้าวของเครื่องใช้

ประเพณีงานศพงานศพสมัยนั้นมีการทำบุญ 1 คีน ก็จะนำไปฝังไม่มีการแห่ ไม่มีการประดับประดาศพ โดยศพจะห่อด้วยฟากไม้ไผ่ใช้คนหาม 4 คน ไปฝังนิมนต์พระ 4 รูป ไปสวดแล้วเป็นการเสร็จพิธี

ประเพณีไหว้ผีปู่ย่าผิย่า คือ บรรพบุรุษต้นตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนมากจะสร้างหอผีปู่ย่าขึ้นที่บ้านของต้นตระกูลเมื่อถึงเทศกาลไหว้ผีปู่ย่าสู้อาวุโสแห่งต้นตระกูลที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะนัดหมายวงศาคนญาติ มาพร้อมหน้าพร้อมตากันมาร่วมพิธีไหว้ของเช่น ไหว้แล้วแต่จะตกลงกันว่าปีไหนจะเช่น ไหว้ ด้วยอาหารชนิดใด เช่น ไข่ หมูผลไม้ ที่มีตามท้องถิ่น

ประเพณีส่งเคราะห์ ส่งสะตวงคนป่วยด้วยโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ มีความเชื่อว่าถ้าได้ทำพิธีส่งเคราะห์ ส่งสะตวงแล้วจะให้หายจากโรคร้ายต่าง ๆ ได้ ก่อนจะทำพิธีก็จะเตรียมสิ่งของ ดังนี้ สะตวงทำด้วยกาบกล้วยเป็นรูปสี่เหลี่ยม นำแกงส้ม แกงหวาน ผลไม้ในท้องถิ่น รูปปั้นของคนป่วย รูปปั้นประจำปีเกิด เช่น ปีนักษัตร 12 ราศี ตุ๊กตา ตุ๊กแดง ปีกกรอบ ๆ สะตวง แล้วเชิญอาจารย์วัด (มักทายก) มาทำพิธีปิดเป่ารังควานเวลาใดก็ได้ แล้วแต่ความสะดวกของผู้ทำ

ประเพณีพิธีกรรมพิธีสู่ขวัญควายการสู่ขวัญควาย หรือฮ้องขวัญควาย เป็นประเพณีเพื่อตอบแทนบุญคุณควาย ยามเมื่อเสร็จจากการใช้ไถนาแล้ว ถ้าไม่ทำก็จะเป็นหนี้บุญคุณควายประเพณีก่อเจดีย์ทรายนำทรายมาก่อเป็นทรงเจดีย์แล้วนำธูปธูปสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ปักยอดเจดีย์ทราย แล้วอธิษฐานตามความประสงค์ มักจะนิยมทำกันช่วงเทศกาลสงกรานต์ และหลังวันออกพรรษา 1 วันประเพณีผ้าป่าสามัคคีเดิมสมัยก่อนหาผ้าถุงยากมากจะไปเก็บเศษผ้าตามป่าช้ามาเย็บปะติดปะต่อกัน เพื่อใช้ถุงเรียกว่า สบงจิ๋ว พอชาวบ้านมาเห็นพระเที๋ยวเก็บเศษผ้าก็เกิดความสงสาร จึงหาวิธีเอาผ้าไปพาดไว้ตามกิ่งไม้ในป่าที่เห็นว่าพระจะเดินทางผ่านแคว้นนั้นประเพณีงานศพสมัยโบราณ มีการทำบุญ 1 คีน ก็นำไปฝัง ไม่มีการแห่ ไม่มีการประดับศพห่อด้วยฟากไม้ไผ่ใช้คนหาม 4 คน ไปฝังนิมนต์พระ 4 รูป ไปสวดแล้วเป็นการเสร็จพิธี

5. ภูมิปัญญาการรักษาพยาบาล จะพบว่าชาวบ้านในชุมชนตำบลห้างฉัตร หาทางออกจากปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยเฉพาะหน้าและพึ่งตนเองในการดูแลสุขภาพโดยการแสวงหาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรหลายชนิด รวมถึงการใช้คาถาอาคมเช่น “แหก” และ “เป่า”

ปัจจัยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู-นักเรียนและชุมชนในการสืบค้น
ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบล ห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

กระบวนการแสวงหาความรู้ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ มีปัจจัยสนับสนุนเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จคือ ประการสำคัญขึ้นอยู่กับ การสื่อสารในลักษณะแนวราบ

คือครูและนักวิจัยต้องเข้าไปพูดคุยและเสาะแสวงหาข้อมูลในระดับเดียวกับชาวบ้าน ส่วนอุปสรรคที่พบเห็นคือครูส่วนใหญ่มักไม่ค่อยมีเวลาให้กับการเข้าไปหาชุมชนหลังจากหมดชั่วโมงสอนในตอนเย็นกับชาวบ้าน โดยเฉพาะกับการเข้าไปพบปะกับผู้รู้ในท้องถิ่นส่วนการสนทนากลุ่มย่อยที่เจาะลึกในหัวข้อที่ต้องการคำตอบที่ลึกซึ้งครูจะต้องเตรียมคำถามเพื่อระบุดูประสังค์ของการวิจัยเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจอย่างชัดเจน และในอนาคตเมื่อกำหนดแผนการสอนที่ได้ชี้แนะแนวทางเชื่อว่าปัญหาดังกล่าวจะหมดไป

ดังนั้นเมื่อครู นักเรียนและชุมชนได้มีโอกาส เรียนรู้ บันทึกภาพชีวิตของชาวห้างฉัตรโดยการแสวงหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจึงเป็นการค้นหา "อัตลักษณ์" ของตน(ดูรายละเอียดในแผนการสอนในภาคผนวก) จะทำให้เกิดจิตสำนึกและมีความห่วงใยในมาตุภูมิของตนมากยิ่งขึ้น

ข้อสรุปทั้งเหตุการณ์ที่เป็นความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษทั้งของตระกูลและหมู่บ้าน ที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนพบว่ามีความสอดคล้องกันใน

ทุกหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านของตำบลห้างฉัตร เมื่อจัดเวทีสนทนากลุ่มได้มีการวิเคราะห์ร่วมกันอีกจนแน่ใจได้ว่าแนวคิดเรื่องความเชื่อเรื่องผีต่างๆในชุมชนมีความหมายในเชิง “สัญลักษณ์” ในการบอกเล่าความเป็นมาของคนที่ความเป็นมาของคนในตระกูลเดียวกัน(ผีปู่ย่า)และกลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแม้ว่าจะมีความหลากหลายของผีผู้นำกลุ่ม(ผีเสื้อบ้าน)ในหมู่บ้านหนึ่งๆเช่นบ้านแม่สาวมีศาลเสื้อบ้าน 4 แห่ง บ้านปิ่นจ้าวมี 3 แห่งและทุกหมู่บ้านจะมีศาลเสื้อบ้านและหอผีปู่ย่าทุกหมู่บ้านเหมือนกันอย่างน้อย 1 แห่ง จะสังเกตว่าโดยมากต้นตระกูลแรกๆจะมีศาลเสื้อบ้านอยู่ใกล้ๆวัด(โดยเฉพาะวัดที่เก่าแก่ที่สุดของหมู่บ้าน)

ข้อสรุปที่ได้นำมาเป็นแนวทางในการสืบค้นความเป็นมาของผู้มาและประวัติศาสตร์ชุมชนในการสืบทายาทและแม้ว่านามสกุลจะมีที่หลังแต่ก็ทำให้ทราบว่าหมู่บ้านไหนนามสกุลเก่าแก่ที่สุดและสอดคล้องกับชื่อหมู่บ้านหรือไม่เช่น บ้านแม่สาวจะมีนามสกุลว่าสาวปิ่นใจ, สาวคำฟู, สาวบุญปิ่น(ครอบครัวนี้มีมากที่บ้านขามแดง เกิดจากการย้ายถิ่นฐานจากการแต่งงาน) บ้านหัวหนอง จะมีนามสกุล หนองปิงคำ บ้านปิ่นจ้าว จะมีนามสกุล จ้าวกาเขียว จ้าวทาสม จ้าวปัญญา บ้านห้างฉัตรจะมีนามสกุลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ฉัตร” ข้อค้นพบในเรื่องการถือผีบรรพบุรุษที่ถือผีตามสายผู้หญิงจะมีความขัดแย้งกับการเปลี่ยนนามสกุลตามฝ่ายสามีดังนั้นถ้าต้องการศึกษาให้ค้นพบต้นตอของวงศ์ตระกูลจนค้นพบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนใน 3 ช่วงอายุคนจะต้องดูจากการสืบทอดผีตามสายแม่เป็นหลัก บทเรียนเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการสืบค้นในรายละเอียดต่อไปและปรับใช้เพื่อเสาะแสวงหาความเป็นมาของชุมชนในแผนการเรียนรู้ทั้งของโรงเรียนและชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ผลที่ได้จากการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ ซึ่งเป็น โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง มุ่งหวังให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ครู นักเรียนและชุมชน เกิดการเรียนรู้ ร่วมกันมีประสบการณ์เกี่ยวกับแนวทางการศึกษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างสำนึกร่วมต่อประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ท้องถิ่นของตนเอง โดยมีระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2544 ถึง เดือน กันยายน 2545 ขึ้นตอน และกระบวนการศึกษา ทั้งจากการศึกษาเอกสารวิชาการ การค้นคว้าเอกสารท้องถิ่น สอดถามกับผู้รู้ในชุมชน อีกทั้งกระบวนการฝึกอบรม โดยเชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมพูดคุยเสวนา การออกไปเก็บข้อมูล โดยคณะครูและนักเรียน เพื่อหาข้อเท็จจริง จนกระทั่งสุดท้ายสรุปออกมาได้ เป็นองค์ความรู้เพื่อเป็นบริบท หรือเป็นแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองต่อไปในอนาคต ได้ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า การเกิดชุมชนที่ตำบลห้างฉัตรเกิดขึ้นเมื่อชุมชนเรียนรู้การปลูกข้าว โดยมีทั้งข้าวนาดอนและนาลุ่ม และการเรียนรู้นี้ทำให้คนในชุมชนอยู่กับที่ ไม่เคลื่อนย้ายหรือร่อน เมื่อมีหลายชุมชนรวมตัวกันในพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งโดยมากเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ จะเกิดเป็น เมืองหรือชุมชนโบราณ (ดังเช่นกรณีของเวียงจันทน์ เวียงจันทน์) เมื่อมีเวียงก็จะเกิดผู้นำ ที่ปกครองเวียง โดยพัฒนามาจากหัวหน้าของชนเผ่าที่มีอำนาจเหนือเผ่าอื่นๆ ชุมชนในสมัยโบราณอำนาจของผู้ปกครองมาจากอำนาจในการควบคุมน้ำหรือ “อำนาจเหนือระบบเหมืองฝาย” และใช้ความเชื่อทางศาสนา(พุทธ -พราหมณ์)เป็นเครื่องมือในการปกครองหรือทำให้เกิดบูรณาการทางสังคม เพราะชนเผ่ามีความหลากหลายทางด้านความเชื่อในเรื่องผี ดังนั้นความเชื่อทางศาสนาพุทธ พราหมณ์ จึงเป็นจุดร่วมหรือศูนย์รวมทางด้านจิตใจ กรณีของการสร้างคอกหลวง“คอกปางม่วง”และพระธาตุคอกน้อย(ที่บ้านสันทราย) ส่วนระบบเหมืองฝายเป็นเรื่องของกิจกรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและของส่วนกลางและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในชุมชนที่ทำเกษตรกรรมเช่น ฝาย500ที่คอกปางม่วง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา และ เป็นภูเขาที่ลาดจากที่สูงมาที่ต่ำทำให้ชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระบบเหมืองฝายเพื่อกักเก็บน้ำใช้ในการทำเกษตรดังนั้นระบบเหมืองฝายจึงนำไปสู่การจัดองค์กรทางสังคม

รัฐในลำปางร่วมสมัยกับรัฐในลำพูนและมีชุมชนในเขตในเขตตำบลห้างฉัตรคั่นอยู่ระหว่างกลาง ในสมัยอาณาจักรหริภุญไชย อาจจะเป็นเมืองหน้าด่านในสมัยต่อมา(สงครามกับอยุธยา) ซึ่งมี ชนเผ่าพื้นเมือง ต่างๆ มาอยู่ร่วมกัน หน่วยขององค์กรขั้นพื้นฐานของรัฐ คือชุมชนซึ่งในชุมชนจะประกอบด้วย

ครอบครัว ซึ่งจะมีลักษณะอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกัน โดยที่ลูกๆ จะปลูกบ้านอยู่รอบ ๆ บ้านพ่อแม่ ทำนาร่วมกับพ่อแม่ เก็บเกี่ยวข้าวที่ได้ไปไว้ในยุ้งฉางร่วมกัน และลูกๆ จะได้รับส่วนแบ่งจากการขายข้าวไป การนับสายเครือญาตินั้นก็นับตามสายแม่ การเป็นเครือญาติกันนั้น นอกจากจะมีพันธะที่จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันแล้วยังต้องมีการทำพิธีกรรมไหว้ผีปู่ย่า (ผีบรรพบุรุษ) ร่วมกัน ผีปู่ย่านี้จะทำหน้าที่ในการควบคุมเฉพาะพฤติกรรมด้านเพศ แต่จะไม่เกี่ยวข้องไปถึงการครอบครองที่ดินทำกินหรือทรัพย์สินอื่นๆ สำหรับเพื่อนบ้านนั้นก็จัดเป็นกึ่งญาติ ที่คอยช่วยเหลือกันยามเจ็บไข้ได้ป่วย งานแต่งงาน เสาศพ แต่ไม่มีชื่อเรียกเครื่องเคราครัดเท่าเครือญาติจริงๆ

นอกจากนั้นในระดับหมู่บ้าน จะมีการจัดแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มดูแลวัด กลุ่มถวายข้าวพระ กลุ่มช่วยงานพิธีทางศาสนา ฯลฯ ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องทำพิธีต่าง ๆ เฉพาะในวัดของหมู่บ้านคนเท่านั้น แต่อาจจะทำบุญที่วัดของหมู่บ้านใกล้เคียง และดูเหมือนประเพณีของพุทธศาสนาจะมีส่วนสนับสนุนให้มีการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านด้วย เช่น มักจะไม่ค่อยมีการจัดงานวัดพร้อม ๆ กัน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการหมุนเวียน กันไปทำบุญตามวัดในต่างหมู่บ้าน(ปัจจุบันพบว่ามีน้อยลง)

รูปแบบการจัดกลุ่มที่ใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน คือชุมชนที่ใช้น้ำจากเหมืองฝายร่วมกัน สำหรับเหมืองฝายตามประเพณีนั้นจะสร้างขึ้นโดยใช้เทคนิคง่ายๆ และใช้วัสดุพื้นบ้าน เช่น ไม้ไผ่ ทราย หิน ดังนั้นจึงไม่คงทนถาวร เมื่อถูกน้ำพัดพาจะเสียหายและต้องซ่อมแซมทุกปี จึงต้องมีการจัดระบบว่าตลอดความยาวของลำเหมืองแต่ละหมู่บ้านจะต้องรับผิดชอบการซ่อมแซม ซึ่งจะอยู่ภายใต้การควบคุมของแก่เหมือง (หัวหน้า) ในแต่ละท้องที่

ในสมัยต่อมาเมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้นก่อให้เกิดรูปแบบการจัดองค์กรสังคมขนาดใหญ่ที่เป็นแบบระบบการปกครองที่มีรูปแบบดังนี้คือ ระบบการเกณฑ์ไพร่ เกณฑ์แรงงาน เกณฑ์ด้วย (เช่น ข้าว พืชผลอื่นๆ และของป่า) ให้แก่เจ้าเมือง และมีการแต่งตั้งขุนนางข้าราชการเป็นลำดับชั้นต่าง ๆ (พระยา ท้าว แสน หมื่น) เพื่อควบคุมไพร่ ซึ่งเป็นลักษณะของระบบมูลนายและไม่มีการจำกัดการสิ้นสุดชั้นของการเป็นเจ้านาย ดังนั้นจึงมีเจ้าเล็กเจ้าน้อยจำนวนมากมาย บรรดาเจ้าเมืองเหล่านี้จะทำภารกิจข้าง"ข้าที่ดิน" เพื่อครอบครองเป็นนาหลวงและเก็บค่าเช่าจากชาวนา ในลำปางจะมีเจ้าเมืองปกครองกันเอง และ ขุนนางในระดับรองลงไปทำหน้าที่ดูแลในเรื่องการเก็บภาษี ทั้งในยามสงบและเวลาเกิดสงครามหรือการเกณฑ์แรงงานในระดับชุมชน ดังปรากฏว่าขุนนางเหล่านี้จะมีลูกหลานเป็นผู้นำชุมชนในระยะต่อมา

ต่อมาเมืองมีการก่อสร้างคมนาคมเส้นทางต่างๆ ให้สะดวกต่อการที่จะมีผลต่อทางด้านการเมือง และการปกครองอำนาจจากส่วนกลางจะเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในชุมชนชนบท ภาพของชุมชนห่างฉัตรเป็นตัวแทนแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนในจังหวัดลำปางและหมู่บ้านภาคเหนืออื่นๆ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนห่างฉัตรและในภาคเหนือในช่วงปี พ.ศ.2443-2464 นอกจากจะเป็นผลกระทบมาจากการเข้ามาจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลของรัฐกรุงเทพฯแล้ว ยังมีสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีการเริ่มดำเนินการก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายเหนือ

จากกรุงเทพ ฯ มายังลำปางและมีการขุดอุโมงค์ที่ถ้ำขุนตาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 และแม้ว่าเส้นทางรถไฟจะยังไม่แล้วเสร็จจนถึง พ.ศ. 2464 ก็ตาม แต่ในระหว่างนี้ กรมรถไฟหลวงได้เปิดใช้เส้นทางรถไฟสายเหนือในตอนที่ยังก่อสร้างแล้วเสร็จเป็นตอนๆ ไป ดังนั้นปลายทางรถไฟจึงค่อยๆ เข้ามาในบริเวณมณฑลพายัพและส่งผลกระทบต่อผู้คนที่นี่(ห้างฉัตร)มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา

จนกระทั่งในปัจจุบันอุปสรรคด้านการคมนาคมหมดไปทำให้ไม่เป็นที่ปัญหาในการปกครองของรัฐบาลจากส่วนกลางแต่จะเป็นปัญหาของท้องถิ่นที่ขาดความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียที่ตามมา ซึ่งชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลห้างฉัตรที่ได้ก่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการขึ้นนั้นชาวบ้านสูงอายุ(50-60ปีขึ้นไป)สามารถ โยงถึงผู้นำชุมชนของพวกเขาที่ถูกส่งมาเก็บภาษีหรือได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดังกล่าว จนปัจจุบันมีลูกหลานสืบมาหลายชั่วอายุคน

ก่อนการสร้างทางรถไฟในห้างฉัตรมีสภาพเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง ซึ่งราษฎรจะปลูกพืชต่างๆ เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนทำหัตถกรรมบางอย่างเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัวและท้องถิ่นการค้าขายและแลกเปลี่ยนสิ่งของมีจำกัดอยู่เพียงสินค้าไม่กี่ชนิดที่หาได้ยากและไม่สามารถผลิตได้เองเท่านั้นแม้ว่าห้างฉัตรจะมีทรัพยากรป่าไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจจำนวนมากและดึงดูดให้มีการดำเนินกิจการ โดยเฉพาะป่าไม้ แต่ผลประโยชน์จากกรรมป่าไม้ตกเป็นของคนกลุ่มเดียว คือบรรดาเจ้านายของเมืองลำปาง ส่วนราษฎรทั่วไปมิได้รับประโยชน์จากจากป่าไม้อะไรเลย

เศรษฐกิจของห้างฉัตรและเศรษฐกิจส่วนกลางผูกพันแนบแน่นมากขึ้นเมื่อมีการสร้างทางรถไฟสายเหนือระหว่างเชียงใหม่-กรุงเทพฯ(ปี พ.ศ.2464)ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายจะขยายตลาดการค้าข้าวกับต่างประเทศ ผลจากการขยายตลาดข้าวทำให้เกิดการแข่งขันขยายพื้นที่ดินเพราะปลูกและขุดคลองสร้างเขื่อนและมีการสร้างระบบชลประทาน มีการนำ“การชลประทานส่วนราษฎร” มาใช้ในช่วงปี 2463 ทำให้บรรดาพ่อค้าและขุนนาง(เจ้า)ต่างมาลงทุนด้วยการกว้านซื้อที่ดินในเขตชลประทานด้วยการรับจ้างหรือกู้ยืมให้กู้ยืมเงินการกระจุกตัวของที่ดินอยู่ในมือของคนไม่กี่คน ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ปัญหา

ชาวนาไร้ที่ดินมีเพิ่มมากขึ้น และเกิดการอพยพไปบุกเบิกที่ดินใหม่ๆ ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป สำหรับทางด้านการค้านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2463 เป็นต้นมา พ่อค้าชาวจีนเริ่มมาแทนที่พ่อค้าชาวฉาน(ไทยใหญ่) และพ่อค้าชาวพม่าที่เคยมีอยู่มาก่อน ทั้งนี้เพราะลักษณะของคนจีนที่ยึดมั่นแข็งแรง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะการคมนาคมจากใช้ม้ามาเป็นการใช้รถ ความสำคัญกับพม่าเริ่มลดลงเมื่อระบบการค้าภาคเหนือหันมาบุกเบิกกับกรุงเทพฯมากขึ้น ปริมาณของสินค้าเพิ่มมากขึ้นในระยะนี้ ในพุทธศักราช 2473 ความเจริญของตลาดข้าวเริ่มลดน้อยลงแต่ก็มีพืชเศรษฐกิจอย่างอื่น เช่น ถั่ว ยาสูบ มาชคเชย ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 นั้น ถึงแม้ว่าฐานะทางกฎหมายของการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินของบรรดาเจ้านายภาคเหนือจะเปลี่ยนแปลงไปแต่บรรดาเจ้านายเหล่านั้นก็ยังสามารถดำรงรักษาฐานะความมั่งคั่งของตนไว้ได้เนื่องจากได้รับการทดแทนในด้านอื่นๆ เช่น การได้สัมปทานป่าไม้ การถือครองที่ดินที่อยู่ในเขตของชลประทาน การค้าข้าว และการตั้งโรงพยาบาลเป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการต่างๆจากการค้นคว้าจากเอกสารเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการศึกษาในกระบวนการร่วมมือระหว่างครู-นักเรียนและและชุมชนที่เกิดจากการสัมภาษณ์และจัดกลุ่มสนทนาต่างมีความสอดคล้องกันและเห็นผลกระทบที่เกิดจากเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ทางด้านสังคม กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สามารถมองเห็นภาพในอดีตของชุมชนห่างฉัตรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่งผลสะท้อนเป็นภาพ ดังที่เราพบเห็นในปัจจุบัน การฉายภาพในอดีตเป็นการย้ำเตือนเพื่อให้เราเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบางอย่างอาจดูซับซ้อนแต่ถึงเวลานั้นคือความจริงในประวัติศาสตร์ คือความเป็น “อัตลักษณ์” ที่แท้จริงของเรา ปัจจุบันผู้คนในสังคมต่างแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอดของตนเองและของกลุ่มคนในสังคม โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำ และส่งผลกระทบต่อปัญหาทางสังคมมากมาย

ปัจจุบันมีปัญหา คนว่างงาน ปัญหาหยาสาเหตุดิด และแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ยังไม่บรรลุนิติภาพเท่าใดนัก สาเหตุหนึ่งเกิดจากการขาดความร่วมมือกันทั้งจากภาครัฐและความร่วมมือจากมวลชน การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์กระตุ้นจิตสำนึก จะช่วยให้เรามองเห็นว่าหากเราไม่ร่วมมือกันสิ่งที่จะตามมาคือเราจะต้องตกเป็นเมืองขึ้นของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ความสำนึกทางประวัติศาสตร์ จะไปสร้างกระแส “ชุมชนนิยม” เมื่อชุมชนเข้มแข็งปัญหาต่างๆจะได้รับการแก้ไขตามลำดับ

ส่วนในด้านความเชื่อเรื่องผีในชุมชนชาวห่างฉัตรเชื่อว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของผีแดนมีตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนและผีในการอยู่ร่วมกัน คล้ายกับว่าในหมู่บ้านหนึ่ง ชุมชนนี้มีทั้งโลกของชาวบ้านที่เป็นมนุษย์ และโลกของผีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาซ่อนกันอยู่ วิธีการจัดตำแหน่งแห่งที่ของผีนั้นเป็นไปตามระบบหน้าที่มากกว่าจะเป็นลำดับขั้นตอน ผีที่สำคัญต่อชีวิต ได้แก่ ผีปู่ย่า ผีเสื่อบ้าน ผีปู่วัด ผีฝ่าย ผีขุนน้ำ ผีกะ และผีเจ้านาย ในระดับหมู่บ้านความเชื่อเหล่านี้ยังอยู่เกือบครบถ้วน จะมีการทำพิธีอยู่ในปัจจุบัน อาจจะลดความสำคัญในบางประเพณี เพราะชุมชนได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของตนจากการเกษตรดั้งเดิมมาเป็นการขายแรงงานและทำการค้าขาย พิธีกรรมที่สำคัญของหมู่บ้านยังคงมีอยู่ การแสวงหาวันสำคัญที่เป็นมงคลยังคงมีอยู่ ซึ่งเป็นความเชื่อของปัจเจกบุคคล

อภิปรายผล

ถึงแม้ว่าคำถามสำหรับการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ ตำบลห่างฉัตร อำเภอห่างฉัตร จังหวัดลำปาง จะมีคำถามในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีประวัติศาสตร์การก่อตั้งถิ่นฐานของคนอย่างไรมีวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การดูแลสุขภาพอย่างไร มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรบ้างในตำบลห่างฉัตร อำเภอห่างฉัตรตลอดจนมีความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมรวมทั้งกิจกรรมยาท ข้อห้ามและข้อควรกระทำอย่างไร มีภาษาวรรณกรรมการเล่น และศิลปะอย่างไรมีแหล่งเรียนรู้ที่แห่ง และเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทไหน และมีวิธีการถ่ายทอดอย่างไรมีวิถีการดำเนินชีวิต มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอย่างไรเพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และกระแสการพัฒนาของตะวันตก กระบวนการเรียนรู้

ร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และสุดท้ายในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีปัจจัยอะไรมาสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งเป็นคำถามที่จะต้องหาคำตอบให้ได้

แต่หลังจากการสรุปผลการวิจัย ทางคณะผู้วิจัยได้ค้นพบคำตอบที่สำคัญเกือบทั้งหมดแม้ว่ายังมีความไม่สมบูรณ์เพียงพอเนื่องจากข้อจำกัด ของระยะเวลา แต่ทั้งนี้จะต้องมีการสืบค้นต่อไปหลังจากจบโครงการวิจัยในครั้งนี้ แต่สิ่งหนึ่งที่เหนือความคาดหมายคือการค้นพบเวียงโบราณ โดยกลุ่มของคณะครู และชาวบ้าน ทำให้มีการตื่นตัวกันอย่างมากและนำมาสู่กิจกรรมอื่นๆตามมาทั้งในเรื่องของศูนย์รวมจิตใจในเรื่องความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน สร้างกระแสในการรักท้องถิ่น ตลอดจนต้องการอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งศึกษาทางธรรมชาติ และสร้างเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป ส่วนทางโรงเรียนได้แหล่งเรียนรู้และข้อมูลเพื่อใช้ในหลักสูตรท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษา และโครงการนี้มีส่วนสร้างเครือข่ายนักวิจัยของชุมชนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นในอนาคตในทุกระดับ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการทำงานภาคสนามได้ข้อค้นพบว่า เราคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการสืบค้นหาความจริงเกี่ยวกับอดีตและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมของชาวห้างฉัตรในอดีต จนถึงปัจจุบัน ที่มีทั้งเขียนแบบดั้งเดิมเช่นการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารและใช้สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจเพื่อใช้อธิบายความเป็นมาของชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผลักดันให้มนุษย์กระทำพฤติกรรมต่างๆทางสังคม

นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องของการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดสรรอำนาจของสังคมและวัฒนธรรม โดยมาจะปรากฏผลอยู่ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะ ระบบอุปถัมภ์ ที่ยังคงเป็นปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้ ปัจจัยทางด้านศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของด้านสังคมและวัฒนธรรมความเชื่อทางด้านศาสนามีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์เช่นกันซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องนี้อย่างละเอียดและรอบด้านส่งผลให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ เป็น นามธรรม ที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมต่างๆ เราพยายามแปลความหมายของสิ่งเหล่านี้โดยยึดหลักความเป็นเหตุเป็นผลในทางวิทยาศาสตร์มาตัดสิน

และเชื่อว่าวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเช่นนี้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพราะทางคณะผู้วิจัยได้สะท้อนความเห็นว่าการศึกษาที่พยายามค้นหาอุดมการณ์ แกนหลัก ของชุมชน นำไปสู่การค้นคว้าเรื่องสังคมและวัฒนธรรม และได้พบว่าเครือข่ายความช่วยเหลือกันระหว่างชุมชนกับชุมชนมิใช่ระบบตลาด แต่เป็นความช่วยเหลือ ซึ่งมีการเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน

ชาวห้างฉัตรเมื่อมีโอกาสบันทึกประเพณีหรือพิธีกรรมของตนและยังบรรยายความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ยิ่งรู้ประวัติศาสตร์ของเขาไปยาวนานเท่าใด ย่อมเป็นการเพิ่มพลังให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสร้างความเข้มแข็งและมีจิตสำนึกที่จะรักษาชุมชนมีจิตสำนึกในเอกลักษณ์ร่วมกันสูงขึ้นมันคือการฟื้นฟูเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมของชาวบ้าน ก่อให้เกิดผลทาง

ด้านความเข้าใจระหว่างปัญญาชนกับชาวบ้านทำให้มีสัมพันธภาพแน่นแฟ้นขึ้นและช่วยให้ท้องถิ่นตอบโต้ภายนอก โดยเฉพาะกระแสทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจโดยรัฐจากส่วนกลาง ในรูปของการปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนนี้คือการทำกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ตระหนักในคุณค่าโบราณวัตถุสถาน การอนุรักษ์จะต้องมองภาพรวม คือ ธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นชุมชน คุณค่าของคน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การอนุรักษ์ไม่มองเพียงทางด้านกายภาพเท่านั้นแต่ต้องมองชุมชน ถ้าชุมชนเข้มแข็งชุมชนก็จะช่วยกันดูแลมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ได้ ดังนั้นการอนุรักษ์ที่ได้ผลควรเป็นการอนุรักษ์โดยคนในชุมชน องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มนักวิชาการร่วมมือกัน อาจจะเริ่มจากการสร้างภูมิทัศน์รอบบริเวณเมืองโบราณเวียงตาล เวียงรมณีย์โดยเชื่อมโยงเส้นทางโบราณสู่หมู่บ้าน โดยรอบ บูรณะ โบราณสถานร้าง ต่างๆ

เมื่อดำเนินการรื้อฟื้นโบราณวัตถุสถานเราต้องทำความเข้าใจกับผู้คนในชุมชนว่าผลที่ได้รับหากไม่มีการอนุรักษ์ จะมีผลเสียอย่างไร และในทางกลับกันหากอนุรักษ์สิ่งที่จะได้รับไม่ใช่ตัวรูปแบบสถาปัตยกรรมหรือโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวแต่ เป็นการ ได้แหล่งศึกษาโบราณวัตถุในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นและในฐานะที่โบราณวัตถุสถานแห่งนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชุมชน สังคม ได้แก่ การเป็นที่พึ่งทางใจ และการเป็นแหล่งรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาสักการะบูชาโบราณวัตถุสถาน

การสร้างจิตสำนึกในมิตินี้เชื่อว่าเป็นผลดีต่อการสร้างจิตสำนึกเร่งเร้าให้มีการอนุรักษ์ได้แก่การทำกิจกรรมเหล่านี้โดยใช้วิธีการในทางปฏิบัติคือ

1. การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของกลุ่ม อาชีพ และวัยของคนในชุมชน
2. การทัศนศึกษาและการดูงานแหล่งความรู้ที่มีการจัดการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานที่เหมาะสม
3. การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ แผ่นพับ วิทยู โทรทัศน์ กระตุ้นให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์หรือผลเสียของการขาดการอนุรักษ์
4. ตั้งกลุ่มหรือชมรมผู้สนใจศึกษาและอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานในชุมชน
5. การเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ เรื่องราวของภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำนาน นิทาน วรรณกรรม ตำรา ฯลฯ เป็นหลักฐานในการค้นคว้า การชื่นชมและนำไปปรับใช้ให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนต่อไป

ในส่วนสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเหล่านี้คือ

1. การจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านและเยาวชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เป็นการสร้างเงื่อนไขโดยใช้การทำงานเป็นสื่อการเรียนรู้ บ่มเพาะ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ เช่น การเข้าค่ายพัฒนา การเข้าค่ายอนุรักษ์ เป็นต้น

2. การส่งเสริมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ โบราณวัตถุสถานและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. การเชิญชวนให้ร่วมทำบุญในงานประเพณีต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมที่กระทำต่อศาสนาและ โบราณวัตถุสถาน เป็นการรวมพลังเพื่อจัดกิจกรรมทางประเพณีที่ส่งผลกระทบต่ออนุรักษ์
4. การนำเอาองค์ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมมาอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ในบริบททางวัฒนธรรมและสังคมปัจจุบันว่ามีคุณค่าและสามารถปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้ชุมชน โดยอาศัยปัจจัยขององค์ความรู้เดิมมาเป็นแนวทางในการสร้างค่านิยมอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อสืบทอดคุณค่าโบราณวัตถุสถานเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป
5. การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเข้าใจคุณค่าของการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน เพื่อรักษาคุณค่าโบราณวัตถุสถานนั้น การประชาสัมพันธ์จะต้องคำนึงถึงสื่อและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เข้าใจและเป็นแนวร่วมในการรณรงค์โดยจะต้องมีการประชาสัมพันธ์เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง และถ้าหากทำได้จนเห็นเป็นรูปธรรม คือการสร้างพิพิธภัณฑ์ของท้องถิ่น ที่รวบรวมเรื่องราวต่างๆ ในวิถีของชุมชน

นอกจากนั้นสิ่งที่จะต้องมีส่วนในหลักสูตรสถานศึกษาคือ

หลักการแรก คือ จะต้องเป็นการเรียนจากสภาพจริงที่เรียกว่า “Inductive Method” ความรู้ของเด็กจะต้องเริ่มจากสภาพที่เป็นจริงของตัวเอง ต้องเรียนรู้ ต้องรู้จักตัวเองให้ดีกว่าก่อนแล้วค่อยๆ ขยายไปสู่พ่อแม่ ครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน

หลักการที่สอง คือ เน้นปัญหาและการแก้ปัญหาในการเรียนปัญหานั้น เราต้องใช้ทักษะที่คิดที่มีความหวังในการมองที่ว่า “ที่ใดที่มีปัญหา ที่นั่นย่อมมีวิธีแก้ปัญหา”

หลักการที่สาม คือ การมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ หรือที่เรียกว่า “คิดเป็น”

บทสรุปที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ยังไม่ใช่บทสรุปสุดท้าย คงเป็นเพียงแค่การเริ่มต้นบทแรกในตำราเรียน ที่ยังมีคลังของความรู้อันมหึมาในชุมชน รอคอยผู้เสาะแสวงหาคำตอบที่ไม่สิ้นสุดจากบรรพบุรุษของเรา เพื่อจดบันทึกสืบสานไว้เป็นตำนานต่อไป อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาและสืบค้นประวัติของชุมชนต่อไปเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมาของผู้คนในเขตตำบลห้างฉัตรและชุมชนและขยายไปยังข้างเคียงที่ตำบลอื่นๆและต่อไป โดยเฉพาะตำบลแม่สัน ตำบลเมืองยาวและตำบลเวียงตาลเพราะชุมชนเหล่านี้มีความต่อเนื่องกันในด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ งบประมาณอาจจะไม่ใช่ปัจจัยหลัก ความร่วมมือร่วมใจน่าจะเป็นพลังขับ

เคลื่อนที่สำคัญ มากกว่าสิ่งใดๆและสิ่งเหล่านี้จะเป็นมรดกความภูมิใจที่ล้ำค่าต่อลูกหลานสืบต่อไปในวันข้างหน้า ในวันที่เขาจะทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกประวัติศาสตร์ในหน้าถัดไป

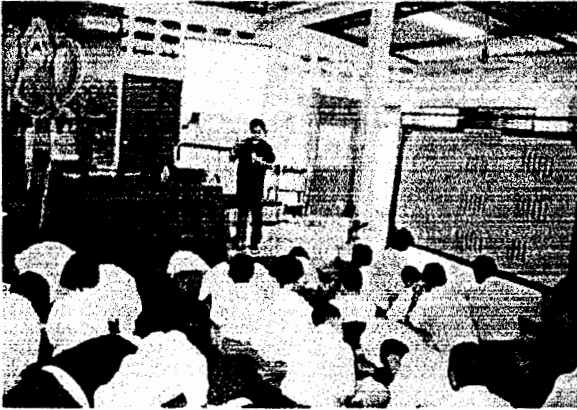
บรรณานุกรม

- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน
ทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2524
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เมืองและ
แหล่งชุมชนในล้านนา กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2539
- ชุติมา เวทการ และคณะ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์
โบราณวัตถุสถานที่วัดไทรโศก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการระบบ
การศึกษากับชุมชน อุดรธานี, 2545
- จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย, ลาวและขอมและลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ
กรุงเทพมหานคร : มุทนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2527
- ด้วน ธี ชิง. “ประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยอยุธยา” พลิกค้นตระกูลไทย กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เคล็ดไทย, 2529.
- ทิวา สุภจรรยา. เมืองคูคลอง (ชุมชนขนานน้ำ) : ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแปงเมืองจากอดีตถึงรัตน
โกสินทร์ กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2543
- นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ “ภูมิศาสตร์กายภาพไทยภาคเหนือ” ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อุดรธานี, 2525.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอดีตและอนาคต รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 1
กรกฎาคม 2523.
- ประชาภิจักรจักร, พระยา พงศาวดารโยนก กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2525
- ผ่องศรี วนาสิน และทิวา สุภจรรยา. เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลางประเทศไทย
: การศึกษาคำแหน่งที่ตั้งและภูมิศาสตร์สัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผล
งานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- พระรัตนปัญญาเถระ ชินกาลมาลีปกรณ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ร.ศ.
ท.แสง มนวิฑูร, 2517

- พระมหานิยม ฐานทศโต ตำนานพระบรมธาตุลำปางหลวง ลำปาง : ศิลปกิจการพิมพ์ , 2541
- พิสิฐ เจริญวงศ์ บรรณาธิการ เหมืองแม่เมาะ ออบหลวง บ้านยางทองใต้ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา , 2531.
- โพธิ์รังสี , พระภิกษุ คำแปลจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีบุญไชย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2526
- ภาสกร โทณะวณิก “การศึกษาเมืองโบราณเวียงพระธาตุลำปางหลวง” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2529.
- แม่จอมอร์เรน , มาร์โก ทาเก ประวัติและพัฒนาการของการค้าขายในลำปาง ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึง ค.ศ. 1939 แปลโดย เกรือมาศ วุฒิการณ์ ใน วารสารมนุษยศาสตร์ 1 (กรกฎาคม - มิถุนายน 2527) : 1-7
- ยศ สันติสมบัติ ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2542.
- โรเบิร์ต อี แคนเนลล์ ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไรและทำไม แปลโดย ธิดา สารระยา กรุงเทพ : ดวงกมล , 2520 .
- รัตนาพร เศรษฐกุล และคณะ รายงานการวิจัยเรื่อง “การสำรวจทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าไทในลุ่มน้ำปิง” โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาทบวงมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2526 – 2527 อัดสำเนา.
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์ “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการจัดการเกี่ยวกับระบบชลประทานในภาคเหนือของประเทศไทย” กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อัดสำเนา , 2528.
- วิชัย ต้นกิตติกร. แหล่งโบราณคดีบ้านวังไธ ลำพูน กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร จัดพิมพ์ , 2532.
- วิฑูร บัวแดง “เมิ่ง” รายงานการวิจัยเสนอต่อการศึกษาชนกลุ่มน้อย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย อัดสำเนา , 2530.
- ศักดิ์ รัตนชัย ประวัติศาสตร์ศึกษา ยุทธเวหาลำปาง ลำปาง : ลำปางการพิมพ์ , 2534.
- ศรีศักร วัลลิโภดม มองอนาคต “บทวิเคราะห์เพื่อการปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย” กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา , 2543
- _____ ความหมายของพระธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , 2538.

- ศรีศักร วัลลิโภคม *ก้นหาอดีตของเมืองโบราณ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ* , 2538.
- สายชล วรรณรัตน์ *ละโว้ก่อนสมัยอยุธยา รวมบทความประวัติศาสตร์ ปีที่ 2 มกราคม 2524*
- สงวน โชติสุขรัตน์ *ประชุมตำนานลานนาไทย พระนคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์* , 2515.
- สร้อยดี อ่องสกุล *ประวัติศาสตร์ล้านนา กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)* , 2539.
- สถาบันวิจัยสังคม *ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* , 2536
- สายันต์ ไพเราะจตุร บรมณาธิการ *โบราณคดีล้านนา กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากรจัดพิมพ์* , 2540.
- สายันต์ ไพเราะจตุร บรมณาธิการ *ข้อมูลโบราณคดีล้านนา ฝ่ายวิชาการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่* , 2539.
- สุรพล คำรืห์กุล *ปัญหาทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง ลำปาง : จิตวัฒนาการพิมพ์* , 2544
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว *เล่าเรื่องเมืองเชียงตุง เมืองพะเยาและเมืองเลน เชียงใหม่ : สุริวงษ์บุ๊คเซนเตอร์* , 2537
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ . “ความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา : การศึกษาจากตำนานและพิธีกรรม,” ใน *ตำนานในมิติทางวัฒนธรรม. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาสังคมศึกษาและวัฒนธรรมภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* , 2535
- เอกสารวิชาการกองโบราณคดี หมายเลข 6/2524 *แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม 6 (ภาคเหนือ): กองโบราณคดี กรมศิลปากรกระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์* , 2534.
- ฮันส์ เพนซ์ *ประวัติความเป็นมาล้านนาไทย เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์* , 2526.
- Paul T. Cohen , *การเมืองของการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคเหนือของไทย 2510 – 2521* . [The Politics of Economic Development in Northern Thailand , 1968 – 1978.] (กาญจนา แก้วเทพ , ผู้แปล.) กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา , 2529

ประมวลรูปภาพการทำงาน

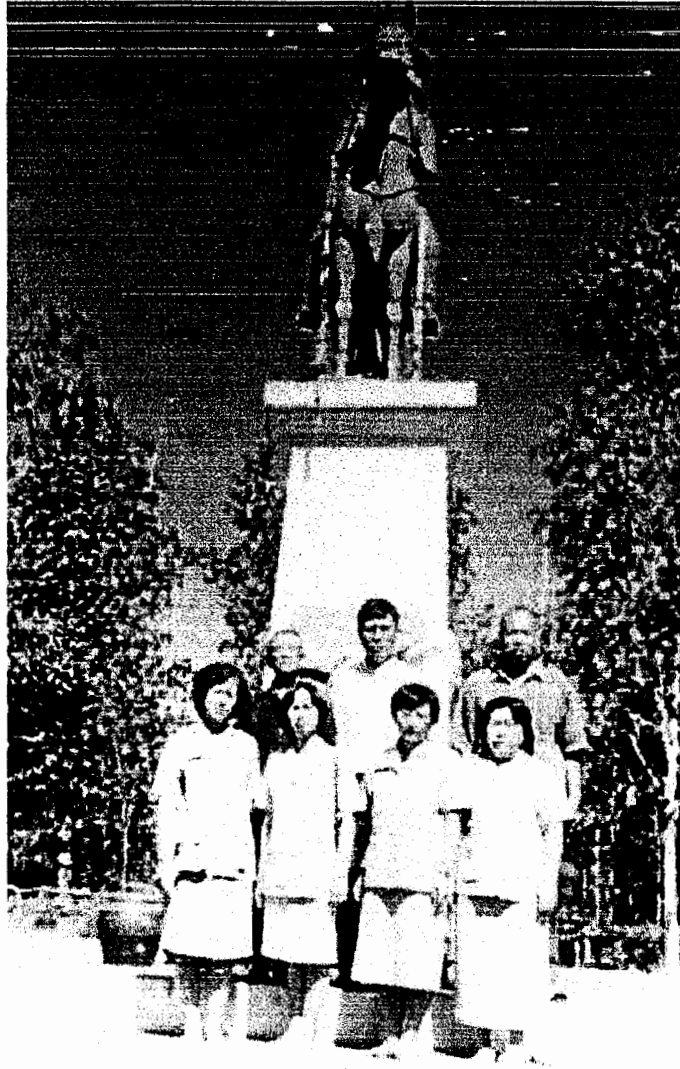

เตรียมการ

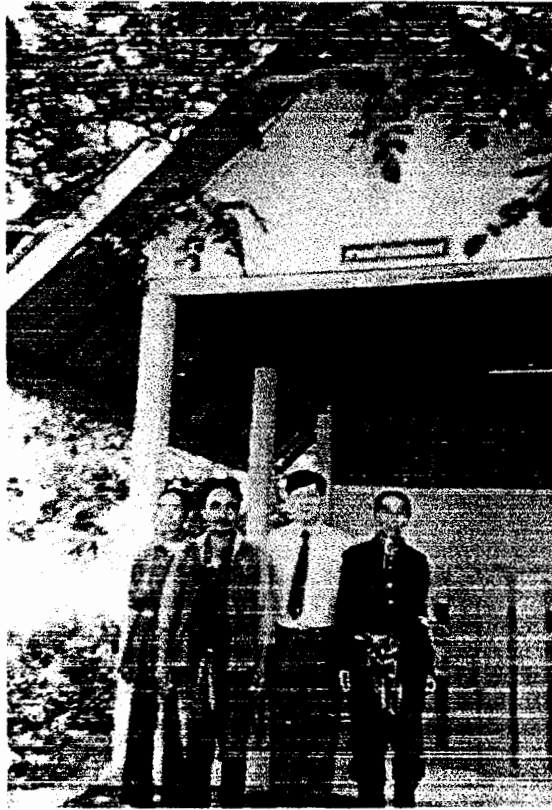
พร้อมลุย

**ออกเยี่ยมเยียนสืบเสาะทางข้อมูลและจัดเวทีเสวนา
จนได้ประวัติความเป็นมาของชุมชนต่างจังหวัด**

รองศาสตราจารย์สุณตานก่อนเข้ามหาวิทยาลัยสำรวจเมืองโบราณเวียงตาน

ศาลเสื่อบ้านที่เป็นนิมิตหมายบุรุษของสุนชน

บริเวณเวียงตาลที่มีเนื้อที่ 204 ไร่

เส้นสีแดง : แสดงแนวเขตของเวียงโบราณ มีเนื้อที่ 204 ไร่

คณะวิจัยได้ออกสำรวจเวียงโบราณ “เวียงदान เวียงรมณีษ”

โรงเรียน อนุบาลห้างฉัตร โรงเรียนบ้านป็น้ำจ้าว โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮาว

สพอ. ห้างฉัตร สป. จ.ลำปาง

โครงการวิจัย

เรื่อง การศึกษาผลการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ต.ห้างฉัตรโดยการเรียนรู้
แบบร่วมมือ

1. ความเป็นมา

มาตรฐาน หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเป็นให้บทเรียน มีความซื่อสัตย์ ซын เสียสละอดทน สามัคคี มีวินัย รับผิดชอบ คำนึงถึงประ โยชน์ส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเองและหลักปฏิบัติตามหลัก ธรรม ของศาสนา รักประ โยชน์ รักความเป็นไทย สืบสานมรดกด้านศิลปะ วัฒนธรรม

ในสภาพสังคมปัจจุบัน เศรษฐกิจเป็นปัญหาของครอบครัว เทคโนโลยีวัฒนธรรมของชาติอื่น โดยเฉพาะชาติตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทต่อ ชีวิตของนักเรียนมาก ซึ่งเป็นผลให้นักเรียน ไม่สนใจคำสั่ง สอนของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บุคคลในท้องถิ่น ไม่เห็นคุณค่า ความเป็นไทย คำนึงถึงประ โยชน์ส่วนรวม น้อยลง ซ้ำจะเป็นผลให้บุคคลในท้องถิ่นละเลย ความเป็นไทย วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามที่มีท้องถิ่น เมื่อ ไม่มีผู้สนใจ และสืบสานต่อให้เป็นมรดกที่ล้ำค่าของไทยของท้องถิ่นสิ่งเหล่านี้จะต้องสูญหายไป ในเวลาไม่นานนี้

กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือในการศึกษาประวัติท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่งที่จะแก้ปัญหา ดังกล่าวและเป็นการพัฒนานักเรียน ให้เป็น ไปตามมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน ได้ดียิ่งขึ้น

2. กรอบความคิด ทฤษฎี

- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ

3. วัตถุประสงค์

- ศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ ในการรวบรวม ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

4. ประเด็นปัญหา

- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้จริงหรือไม่
- นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จริงหรือไม่

5. ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มประชากร นักเรียนชั้น ป 4-6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร โรงเรียนบ้านป็น้ำจ้าว โรงเรียนชุมชน บ้านแม่ฮาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จำนวน 120 คน

6. สมมุติฐานการวิจัย

- กระบวนการเรียนรู้ แบบร่วมมือ เป็นกระบวนการที่ใช้รวบรวม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้ร้อยละ 80
- นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร้อยละ 80

7. คำจำกัดความ

- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึง การศึกษาประวัติเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ เรื่องราวในตำนาน เรื่องราววีระบุรุษ การแปงบ้านสร้างเมือง การเข้าสู่ระบบการปกครองของไทย ภาคกลางการสร้างทางรถไฟห้วงฉัตร ยุคไฟฟ้าเข้าห้วงฉัตร ยุคตื่นตัวทางการเมือง ยุคขยายแรงงาน
- การเรียนรู้ แบบร่วมมือ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

8. ระเบียบวิธีวิจัย

9.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้น ป.4-ป.6 โรงเรียนอนุบาลห้วงฉัตร โรงเรียนบ้านปิ่นจ้าว โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สาว ปีการศึกษา 2544 จำนวน 120 คน

9.2 เครื่องมือที่ใช้วิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. แบบบันทึกพฤติกรรม
3. แบบตรวจสอบผลงาน
4. แบบสอบถามความคิดเห็น

9.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. จัดการเรียนรู้ตามแบบแผนการเรียนรู้
2. บันทึกข้อมูลตามแบบการบันทึกข้อมูล
3. สอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

9.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. บันทึกข้อมูลตามตารางการบันทึก การสังเกตพฤติกรรมด้านต่าง ๆ แล้วหาค่าสถิติ
2. ตรวจสอบผลงาน การเรียนรู้ แล้วหาค่าสถิติ
3. ตรวจสอบแบบสอบถามความคิดเห็น

9.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

- x คือผลรวมของคะแนนทั้งหมด
- n คือจำนวนนักเรียน

9.6 การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยโดยใช้แผนภูมิต่าง และผลการเรียนรู้

10.กำหนดการวิจัย

ใช้เวลา วัน

11. ทรัพยากรที่ใช้

- งบประมาณ บาท

แผนการเรียนรู้บูรณาการกลุ่ม วิชาภาษาไทยและสังคม
บทที่/หน่วยที่..... เรื่อง ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 1 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.4 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นที่สั่งสม มาเป็นเวลายาวนาน เป็นการศึกษาที่เน้น กรณีปัญหาหรือแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่น เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต และทดลองดำเนินการตามแนวทางที่เสนอไว้ โดยเน้นการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน ร่วมมือพัฒนาท้องถิ่นตามความสามารถของคนซึ่งใช้ทักษะภาษาไทยมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา

2. จุดประสงค์ปลายทาง

- ภาษาไทย ข้อ 1, 3 ,4, 5, 7 ,11 ,12, 17
- สังคม ข้อ 10,14,15,16

3. จุดประสงค์นำทาง

- นักเรียนศึกษาหาข้อมูลและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ทั้งหมดตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน เรื่องราวตำนานและวีระบุรุษที่ทำการแบ่งบ้านสร้างเมือง ตลอดจนพัฒนามาสู่ยุคปัจจุบัน ด้วยตนเอง
- วิเคราะห์เปรียบเทียบ ความป็นมาของชุมชนตั้งแต่ในอดีต - ปัจจุบันและทำนายลักษณะอนาคตได้
- สามารถใช้วิธีการศึกษาชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้
- นักเรียนใช้ทักษะ การพูด การฟัง เข้าใจเนื้อหาความรู้ได้ดี
- นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่นและรักท้องถิ่นของตน
- นักเรียนเข้าใจวิธีการทำงานกลุ่ม

4. เนื้อหา

เรื่องราวในประวัติศาสตร์ทั้งหมดตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน เรื่องราวตำนานและวีระบุรุษที่ทำการแบ่งบ้านสร้างเมือง ตลอดจนพัฒนามาสู่ยุคปัจจุบัน

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- เล่นเกม 20 คำถาม (มีในภาคผนวก)
- ครูแนะนำหลักการตั้งคำถามเพื่อค้นหาความจริง
- สนทนาซักถามนักเรียนเกี่ยวกับ บรรพบุรุษ และตำนานหมู่บ้าน
- ครูเล่าเรื่องราวของเจ้าพ่อขุนตานและเมืองโบราณ แล้วตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนศึกษา
- ครูแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้และเนื้อหาในการเรียนรู้

- นักเรียนวางแผนร่วมกัน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์และได้เนื้อหาตามที่อยากรู้ตามใบงานที่ 1
- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน การวางแผนต่อที่ประชุมในชั้นเรียน
- ครูเพิ่มเติมแผนงานของนักเรียนบางหัวข้อที่ยังไม่สมบูรณ์ เช่น คำถามในการหาข้อมูล
- นักเรียนดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ โดยมีครูแนะนำ ช่วยเหลือ ประเมินผลการทำงาน
- นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลตามที่จับบันทึก นำมาอภิปรายกลุ่มตามใบงานที่ 2
- นักเรียนวางแผนการนำเสนอผลงาน โดยทำงานตามใบงานที่ 3
- ครูประเมินผลงาน นักเรียนเพื่อสรุปผลการดำเนินงานตามแผนงาน แล้วแจ้งผลให้นักเรียนทราบ และปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

- แผนที่เวียงโบราณเวียงตาล เวียงรมณี
- แผนที่ข้อมูลในหมู่บ้าน
- บุคคลในท้องถิ่น
- เอกสารในการค้นคว้า
- ใบงาน

7. กระบวนการเรียนรู้

- กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- กระบวนการทางภาษา

8. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

- การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวัดการสังเกตพฤติกรรม โดยบันทึกจุดประสงค์ วิชาภาษาไทย ข้อ 1,3,4,5,12,13,7 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 11,10,15,16,17
- ตรวจสอบผลงาน การนำเสนอข้อมูล เพื่อประเมินคุณค่าของผลงาน โดยบันทึกจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 13 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 16
- สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อวัดทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยบันทึกจุดประสงค์ วิชาภาษาไทย ข้อ 12 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 15
- การตอบแบบสอบถามความเห็นเพื่อวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม โดยบันทึกจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 3,4,7,10,11,14 และการตอบแบบสอบถาม

แผนการเรียนรู้บูรณาการกลุ่ม วิชาภาษาไทยและสังคม
บทที่/หน่วยที่..... เรื่อง ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 2 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.4 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง เป็นผลให้ค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

2. จุดประสงค์ปลายทาง

- ภาษาไทย ข้อ 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 17
- สังคม ข้อ 10, 14, 15, 16

3. จุดประสงค์นำทาง

- นักเรียนศึกษาหาข้อมูลและรวบรวมความรู้เรื่องการเข้าสู่ระบบการปกครองและการสร้างทางรถไฟห้างฉัตรด้วยตนเอง
- นักเรียนใช้ทักษะ การพูด การฟัง ประยุกต์ใช้ใน การหาความรู้ในท้องถิ่น ได้
- นักเรียนเห็นคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่นรักท้องถิ่น
- นักเรียนเข้าใจวิธีการทำงานกลุ่ม

4. เนื้อหา

การเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลางและการสร้างทางรถไฟห้างฉัตรที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชน

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- นักเรียนเล่นเกม 20 คำถาม (มีในภาคผนวก)
- ทบทวนกระบวนการสืบค้นหาข้อมูลปัญหาอุปสรรคการแก้ไขเรื่องเมืองโบราณ ดำเนิน วีระบุรุษและการแบ่งบ้านสร้างเมือง ที่เป็นพัฒนาการของชุมชน
- ครูเล่าเรื่องราวยุคสมัยของการสร้างทางรถไฟ และยุคการปกครอง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากศึกษา
- ครูแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้และการเรียนรู้และเนื้อหาในการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
- นักเรียนวางแผนร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์และให้ได้เนื้อหาตามที่อยากรู้ตามใบงานที่ 1
- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน การวางแผนต่อที่ประชุมในชั้นเรียน
- ครูเพิ่มเติมแผนงานนักเรียนบางข้อที่ยังไม่สมบูรณ์
- นักเรียนดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้โดยมีครูคอยแนะนำ ช่วยเหลือ ประเมินผลการทำงาน
- นักเรียนนักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลตามที่จัดบันทึกไว้นำมาอภิปรายกลุ่มตามใบงานที่ 2
- นักเรียนคัดเลือกการนำเสนอผลงาน โดยทำงานตามใบงานที่ 3

- ครูประเมินผลงาน นักเรียนและนักเรียนประเมินผลงานตนเอง และนำมาสรุปผลการดำเนินงานหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานครั้งต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

- แผนที่ข้อมูลในหมู่บ้าน
- บุคคลในท้องถิ่น
- เอกสารในการค้นคว้า รูปภาพ ทั้งภาพเก่า ใหม่
- ใบงาน

7. กระบวนการเรียนรู้

- กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- กระบวนการทางภาษา

8. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

- การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวัดจากแบบสังเกตพฤติกรรม เพื่อบันทึกจุดประสงค์
ข้อ.....
- ตรวจสอบผลงาน การนำเสนอข้อมูล เพื่อประเมินคุณค่าของผลงาน โดยบันทึกจุดประสงค์
ข้อ.....
- สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อวัดทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยบันทึก
จุดประสงค์ ข้อ.....
- การตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม โดยบันทึก
จุดประสงค์ ข้อ.....

แผนการเรียนรู้บูรณาการกลุ่ม วิชาภาษาไทยและสังคม
บทที่/หน่วยที่..... เรื่อง ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 3 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.4 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

การติดต่อกับต่างประเทศ ภายหลังสงคราม โลกครั้งที่ 2 การพัฒนาประเทศในยุคนำไหลไฟฟ้าสว่าง และการพัฒนาคมนาคม เป็นผลให้ วิถีชีวิตของคนห้างฉัตรเปลี่ยนไป

2. จุดประสงค์ปลายทาง

- ภาษาไทย ข้อ 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 17
- สังคมศึกษา ข้อ 10, 14, 15, 16

3. จุดประสงค์นำทาง

- นักเรียนศึกษาหาข้อมูลและรวบรวมความรู้เรื่องการเข้าสู่ระบบการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจ จากส่วนกลางและการสร้างทางรถไฟห้างฉัตรด้วยตนเอง
- นักเรียนใช้ทักษะ การพูด การฟัง ประยุกต์ใช้ใน การหาความรู้ในท้องถิ่น ได้
- นักเรียนเห็นคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่นรักท้องถิ่น และเข้าใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- นักเรียนเข้าใจวิธีการทำงานกลุ่ม

4. เนื้อหา

ยุคญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตร ยุค ไฟฟ้าเข้าห้างฉัตร

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- นักเรียนเล่นเกม 20 คำถาม (มีในภาคผนวก)
- ทบทวนกระบวนการสืบค้นหาความรู้ปัญหาอุปสรรควิธีการแก้ไขเรื่องการเข้าสู่ระบบการปกครอง และการสร้างทางรถไฟ
- ครูเล่าเรื่องราวญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตร เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากศึกษา
- ครูแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้และเนื้อหาในการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
- นักเรียนวางแผนร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์และให้ได้เนื้อหาตามที่อยากรู้ตามใบงานที่ 1
- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน การวางแผนต่อที่ประชุมในชั้นเรียน
- ครูเพิ่มเติมแผนงานนักเรียนบางข้อที่ยังไม่สมบูรณ์
- นักเรียนดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้โดยมีครูคอยแนะนำ ช่วยเหลือ ประเมินผลการทำงาน
- นักเรียนนักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลตามที่ค้นบันทึกไว้นำมาอภิปรายกลุ่มตามใบงานที่ 2
- นักเรียนคัดเลือกการนำเสนอผลงาน โดยทำงานตามใบงานที่ 2

- นักเรียนคัดเลือกผลงาน โดยทำงานตามใบงานที่ 3
- ครูสรุปประเมินผลงานนักเรียนและนักเรียนประเมินผลงานตนเอง และนำมาสรุปผลงานดำเนินงานหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานครั้งต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

- แผนที่ข้อมูลในหมู่บ้าน
- บุคคลในท้องถิ่น
- เอกสารในการค้นคว้า รูปภาพ
- ข้อมูลด้านการค้าขาย เช่น ข้าว ไม้สัก
- ใบงาน

7. กระบวนการเรียนรู้

- กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- กระบวนการทางภาษา

8. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

- การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวัดจากแบบสังเกตพฤติกรรม เพื่อบันทึกจุดประสงค์ข้อ
- ตรวจผลงาน การนำเสนอข้อมูล เพื่อประเมินคุณค่าของผลงานโดยบันทึกจุดประสงค์ที่....
- สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อวัดทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบโดยบันทึกจุดประสงค์ที่.....
- การตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม โดยบันทึกจุดประสงค์ที่.....

แผนการเรียนรู้บูรณาการกลุ่ม วิชาภาษาไทยและสังคม
บทที่/หน่วยที่..... เรื่อง ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 4 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.4 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ที่แบ่งได้เป็นยุคตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2. จุดประสงค์ปลายทาง

- ภาษาไทย ข้อ 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 17
- สังคม ข้อ 10, 14, 15, 16

3. จุดประสงค์นำทาง

- นักเรียนศึกษาหาข้อมูลและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยตนเองได้
- นักเรียนใช้ทักษะการฟัง การพูด การเขียนในการเรียนรู้ได้
- นักเรียนเห็นคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่น
- นักเรียน รักหวงแหน อนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี
- นักเรียน คิด วิเคราะห์ อภิปราย เรื่องราวในอดีตได้
- นักเรียนวางแผนการปฏิบัติงาน แก้ปัญหาการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4. เนื้อหา

ยุคตื่นตัวทางการเมือง ยุคขายแรงงาน อันเป็นผลมาจากการหมดไปของทรัพยากรและระบบนิเวศน์ โดยเฉพาะแหล่งน้ำและป่าไม้

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- นักเรียนเล่นเกม 20 คำถาม (มีในภาคผนวก)
- ทบทวนกระบวนการสืบค้นหาข้อมูลปัญหาอุปสรรคการแก้ไขเรื่องระบบการปกครองและสร้างทางรถไฟเป็น และความเจริญหลังจากไฟฟ้า ถนน เข้าห้างฉัตร
- ครูเล่าเรื่องราวการปกครองในสมัยก่อน – หลัง ปี 2516ให้นักเรียนฟัง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากศึกษา
- ครูแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้และการเรียนรู้และเนื้อหาในการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
- นักเรียนวางแผนร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์และให้ได้เนื้อหาตามที่อยากรู้ตามใบงานที่ 1
- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน การวางแผนต่อที่ประชุมในชั้นเรียน
- ครูเพิ่มเติมแผนงานนักเรียนบางข้อที่ยังไม่สมบูรณ์
- นักเรียนดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้โดยมีครูคอยแนะนำ ช่วยเหลือ ประเมินผลการทำงาน

- นักเรียนนักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลตามที่จัดบันทึกไว้นำมาอภิปรายกลุ่มตามใบงานที่ 2
- นักเรียนคัดเลือกการนำเสนอผลงาน โดยทำงานตามใบงานที่ 3
- ครูประเมินผลงาน นักเรียนและนักเรียนประเมินผลงานตนเอง และนำมาสรุปผลการดำเนินงานหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานครั้งต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

- แผนที่ข้อมูลในหมู่บ้าน
- บุคคลในท้องถิ่น
- เอกสารในการค้นคว้า รูปภาพ
- ใบงาน

7. กระบวนการเรียนรู้

- กระบวนการกลุ่ม
- กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- กระบวนการทางภาษา

8. การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

- การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวัดจากแบบสังเกตพฤติกรรม เพื่อบันทึกจุดประสงค์ข้อ.....
- ตรวจผลงาน การนำเสนอข้อมูล เพื่อประเมินคุณค่าของผลงาน โดยบันทึกจุดประสงค์ข้อ.....
- สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อวัดทักษะกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยบันทึกจุดประสงค์ ข้อ.....
- การตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม โดยบันทึกจุดประสงค์ข้อ.....

ใบงานเรื่องการค้นหาวัฒนธรรมประเพณีของคนข้างฉัตร

วัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนสืบค้นรวบรวมมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และคติความเชื่อของชุมชน ได้ ตลอดจนสามารถวิเคราะห์หา “สัญลักษณ์” ต่างๆ ในพิธีกรรม อย่างมีเหตุและผลและเชื่อมโยงไปสู่การสืบค้นความเป็นมาของบรรพบุรุษในตระกูลและบรรพบุรุษที่เป็นผู้นำของหมู่บ้าน

คำชี้แจง ให้นักเรียนหารายละเอียดของรายการต่อไปนี้

1. ส่งเคราะห์
2. ส่งแตน
3. สืบชะตา
4. การก่อเจดีย์ทราย
5. การส่งเคราะห์บ้าน
6. คู่ขวัญควาย
7. ฮ้องขวัญ
8. เลี้ยงผีปู่ย่า
9. แต่งงานสมัยก่อน
10. ผีอำหม้อหนึ่ง
11. ผีเก้าไฟ
12. อยู่เดือน
13. รุกขมูล
14. อุปคุด
15. ผ่าป่า
16. กฐิน
17. ขึ้นเต้าหิ้งสี่
18. นิทานที่เล่าสืบทอดกันมา

รายละเอียดของการถาม

คำชี้แจง ให้นักเรียนหารายละเอียดเพื่อสืบค้นหาข้อมูลในเรื่องวัฒนธรรมประเพณี โดยใช้คำถามดังนี้

1. มีความเป็นมาอย่างไร
2. มีวัตถุประสงค์ในการทำเพื่ออะไร
3. มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร
4. มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนั้นอย่างไร
5. ใครเป็นผู้ปฏิบัติ ใครเป็นผู้ปฏิบัติตาม
6. ปฏิบัติอยู่หรือไม่เพราะอะไร
7. เลิกปฏิบัติหรือไม่เพราะอะไร

การวางแผนการเรียนรู้และการประเมินสภาพจริง เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
ของ โรงเรียน.....

จุดประสงค์ใน ป.02	จุดประสงค์การเรียนรู้	ชิ้นงานของนักเรียน
1	จุดประสงค์ภาษาไทย ฟังเรื่องราวข่าวเหตุการณ์แล้วจับใจความ สำคัญเปรียบเทียบข้อเท็จจริงข้อคิดเห็น	1. พักการทำงาน
3	ใช้การฟังเพิ่มพูนความรู้ความคิด	2. รวบรวมข้อมูลในแบบสอบถามข้อ 10
4	ให้ความสนใจเรื่องที่ฟัง	3. แบบสังเกตพฤติกรรมการให้ความ สนใจเรื่องที่ฟัง
5	พูดสื่อความชัดเจนถูกต้อง คล่องแคล่ว	4. บันทึกการทำงาน
12	แสดงความคิดเห็น สนับสนุนคัดค้านข้อ ความเรื่องที่ศึกษาอย่างมีเหตุผล	5. แบบสังเกตการพูดอภิปรายกลุ่มและ ผลงานการบันทึกการอภิปรายกลุ่ม
13	เขียนลำดับความคิดเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง	6. หนังสือเล่มเล็ก
7	มีมารยาทที่ดีในการฟังการพูด	7. แบบสังเกตพฤติกรรม
11	จุดประสงค์วิชาสังคมศึกษา ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความมั่นใจ	11. แบบสังเกตพฤติกรรม
10	เข้าใจวิธีการทำงานกลุ่ม	12. - แบบสังเกตพฤติกรรม - การวางแผนการทำงานกลุ่ม
15	วิเคราะห์ข้อเท็จจริง แหล่งความรู้ข้อมูลข่าว สาร	13. - บันทึกการอภิปรายกลุ่ม - หนังสือเล่มเล็ก
16	รวบรวมความรู้ข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง	14. บันทึกการทำงาน
14	ปฏิบัติตนในการอนุรักษ์และบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายและข้อ กำหนด	15. แบบสอบถามความคิดเห็น

ใบงานที่ 1

จุดประสงค์ 1. เพื่อให้นักเรียนวางแผนการทำงานร่วมกันและทำงานกลุ่มในการสืบค้นหาข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้

คำชี้แจง

1. ให้นักเรียนจับกลุ่มกันประมาณกลุ่มละ 6-8 คน โดยให้ในกลุ่มมีนักเรียนที่มีความถนัดครบทุกด้าน
2. ให้นักเรียนร่วมกันคิดอภิปรายและสรุปข้อคิดเพื่อเป็นแผนการทำงานสืบค้นหาข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเรื่องต่อไปนี้
 1. การเดินทาง
 2. มารยาทในการพูด การฟัง การเขียน
 3. คำถามในการสืบค้น
 4. สื่อในการเรียนรู้
 5. หลักการจดบันทึกการฟัง
 6. บุคคลที่จะไปสัมภาษณ์
 7. เวลาที่จะไปสัมภาษณ์
3. ให้นักเรียนนำแผนงานที่วางแผนไว้นำเสนอต่อที่ประชุมในชั้นเรียน
4. ส่งผลการบันทึกต่อครูประจำชั้น

ใบงานที่ 2

จุดประสงค์ 1. เพื่อให้นักเรียน รวบรวม ทิศวิเคราะห์ สรุปข้อมูลโดยการอภิปรายภายในกลุ่มได้
คำชี้แจง

1. ให้นักเรียน นำข้อมูลที่สืบค้นได้ของแต่ละคนมารวบรวมเป็นข้อมูลเดียวกันในเรื่องที่เหมือนกัน ส่วนเรื่องที่ไม่เหมือนกันให้แยกกันไว้เป็นข้อมูลที่พิเศษ
2. ให้นักเรียนนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงลำดับความให้ต่อเนื่องกันเป็นตอน ๆ
3. ให้นำข้อมูลที่เรียบเรียงลำดับความได้แล้วให้เพื่อน ๆ ฟัง

หมายเหตุ ข้อมูลที่จะรวบรวมในการทำงานข้อ 1 ควรเป็นเรื่องราวของสิ่งต่อไปนี้

1. สภาพสังคม ความเป็นอยู่ การพึ่งพาอาศัยกัน
2. สภาพครอบครัว ความอบอุ่นในครอบครัว การดูแลเอาใจใส่ของบุคคลในครอบครัว
3. สภาพเศรษฐกิจ ความยากจน ความร่ำรวย
4. สภาพภูมิประเทศ มีแม่น้ำ ภูเขาอย่างไร
5. สภาพภูมิอากาศ เป็นอย่างไรบ้าง
6. การศึกษา
7. การคมนาคม
8. ทรัพยากรธรรมชาติ
9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นการเล่นอย่างไรมีใครเป็นคนจัดกระทำเพื่ออะไร

ใบงานที่ 3

จุดประสงค์ 1. เพื่อให้นักเรียนวางแผนการทำงานและทำงานเกี่ยวกับการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้

คำชี้แจง 1. ให้นักเรียนจับกลุ่มกันตามความถนัดของนักเรียนแต่ละคนเพื่อวางแผนการนำเสนอข้อมูลเป็นหนังสือเล่มเล็กเพื่อเล่าเรื่องราวที่สืบค้นได้ในหัวข้อต่อไปนี้

1. แผนเขียนเรื่อง
2. แผนวาดภาพ
3. แผนออกแบบปกและรูปเล่ม
4. แผนระบายสี
5. แผนตรวจทานการเขียน
2. ให้นักเรียนทำงานตามที่วางแผนไว้
3. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันประเมินผลงานของเพื่อน ๆ แต่ละกลุ่มแล้วให้คะแนนตามแบบประเมินผล การนำเสนอผลงาน

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

เพื่อศึกษา พฤติกรรมที่เกิดขึ้น

คำชี้แจง 1. ให้นักเรียนทำเครื่องหมายลงใน ที่ตรงกับการกระทำหรือความรู้สึกของนักเรียน

	ใช่	ไม่ใช่
1. ตีใจเมื่อครูให้วางแผนการเรียนรู้เรื่องราวในท้องถิ่น	☐	☐
2. ต้องการไปสัมภาษณ์พูดคุยกับบุคคลในท้องถิ่น	☐	☐
3. บุคคลวัฒนธรรมเรื่องราวในท้องถิ่นมีประโยชน์มาก	☐	☐
4. รู้สึกสนุกสนานและเพลิดเพลินขณะที่ทำงานกับเพื่อน ๆ	☐	☐
5. มีความสุขที่ได้ซักถามบุคคลในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่น	☐	☐
6. มีความสุขที่ได้ฟังเรื่องราวในท้องถิ่นจากบุคคลในท้องถิ่น	☐	☐
7. วัฒนธรรม ประเพณี เรื่องราว ของท้องถิ่นต้องอนุรักษ์ไว้	☐	☐
8. บุคคลในท้องถิ่นเป็นครูที่ให้ความรู้ในท้องถิ่นได้ดี	☐	☐
9. การสืบค้นหาข้อมูลได้ใช้ทักษะการฟังการพูดการเขียนมาก	☐	☐
10. การฟังการพูด สัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่นเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความคิด	☐	☐

คำถาม
สำหรับครู

คำถามเพิ่มเติมในการแนะนำนักเรียนในใบงานที่ 1

1. สภาพสังคมในสมัยนั้นเป็นอย่างไร
2. ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร
3. สภาพครอบครัว ความอบอุ่น ความดูแลเอาใจใส่ของบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างไร
4. สภาพสังคมในสมัยนั้นเป็นอย่างไร มีพัฒนาการอย่างไร
5. การศึกษาสมัยนั้นเป็นอย่างไรมีผลต่อสภาพสังคมอย่างไร
6. วัฒนธรรมประเพณีมีอะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร
7. วัฒนธรรมประเพณีมีผลอย่างไรต่อสภาพสังคมในสมัยนั้น
8. เรื่องราวของบรรพบุรุษเป็นอย่างไร ใครเป็นคนก่อตั้ง เพราะอะไร
9. สภาพอากาศเป็นอย่างไร เพราะอะไร
10. การคมนาคม เป็นอย่างไร มีผลดี ผลเสียอย่างไรต่อสภาพเศรษฐกิจ
11. การคมนาคมมีความเจริญในสมัยใด เพราะอะไรและมีผลต่อความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นอย่างไร
12. การทำมาหากิน เศรษฐกิจของคนสมัยนั้นเป็นอย่างไร มีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร
13. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงของสังคมคนห่างฉัตร
14. การปกครองในสมัยนั้นเป็นอย่างไร มีอิทธิพลต่อเรื่องอะไรบ้างและมีผลอย่างไร

ตารางในการให้คะแนนผลงานการนำเสนอข้อมูล

ของ

โรงเรียน

ที่	รายการ	4	3	2	1	หมายเหตุ
1.	การจับใจความสำคัญ					
2.	การสรุปสาระสำคัญ					
3.	ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
4.	รูปแบบการนำเสนอ					
5.	ความน่าสนใจของผลงาน					
6.	เอกสารอ้างอิง					
	รวม					
	เฉลี่ย					

ชั้น ป. 6

แผนการสอนที่ 1 ยุคตำนานและวีระบุรุษ 2. ยุคตำนานแปงบ้านสร้างเมือง

แผนการสอนที่ 1 ยุคเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลาง 2. ยุคสร้างทางรถไฟ

ใบงาน

แบบสังเกตพฤติกรรมต่างๆ

แผนการเรียนรู้บูรณาการ

วิชาภาษาไทยและสังคม

บทที่/หน่วยที่ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เวลา 36 คาบ

แผนการเรียนรู้ที่ 1 เวลา 9 คาบ ชั้นป.6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. ยุคก่อตั้งถิ่นฐานในสมัยโบราณ ยุคตำนานและวีระบุรุษ 2. ยุคตำนานแบ่งบ้านสร้างเมือง

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนานซึ่งใช้ทักษะการเรียนรู้ในภาษาไทยประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้

2. จุดประสงค์ปลายทาง

1. ภาษาไทย ข้อ 1,3,5,6,7,11,20

2. สังคม ข้อ 10,11,13,14,15

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้

2. นักเรียนใช้ทักษะในการฟัง การพูด การเรียน ในการเรียนรู้ได้

4. เนื้อหา

1. ยุคก่อตั้งถิ่นฐานในสมัยโบราณ

2. ยุคตำนานและวีระบุรุษ

3. ยุคตำนานแบ่งบ้านสร้างเมือง

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้น 1 1. ยุคก่อตั้งถิ่นฐานในสมัยโบราณ

สนทนาซักถามเรื่องราวตำนานบรรพบุรุษ

2. ครูเล่าเรื่องตำนานบ้าน.....ให้นักเรียนฟัง

3. ครูนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้และหัวข้อการเรียนรู้

4. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อศึกษา หัวข้อที่รับผิดชอบตามใบงานที่ 1

ขั้น 2 5. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการ การดำเนินงาน ตามภาระงานที่

ต้องการเป้าหมายการทำงานดังนี้ - สมาชิกในกลุ่มได้แก่ใครบ้าน ต้องการศึกษาค้นคว้าอะไร

- แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไรที่ไหน

ขั้น 3 6. นักเรียนดำเนินการ ตามแผนการและขั้นตอนที่วางไว้

7. ครูให้ความช่วยเหลือ – ร่วมมือกับนักเรียน

ขั้น 4 8. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มได้จัดทำ อภิปรายกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อเท็จจริง

จริงช่วยกันแก้ไขแล้วสรุปเป็นผลงานกลุ่ม

9.นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลที่รวบรวมในรูปแบบต่างๆเช่นเขียนหนังสือเล่มเล็กรายงาน

10. ครูผู้สอนประเมินผลงานนักเรียนเพื่อสรุปการดำเนินตามแผน และแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อปรับปรุงแก้ไขผลงาน แผนการทำงาน แผนการทำงานเป็นแนวทาง ในการทำงานขั้นต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

1. แผนที่ข้อมูลแผนที่ชุมชน โบราณ แผนที่หมู่บ้าน ในการสืบค้นเมือง โบราณและหมู่บ้าน
2. บุคคลในท้องถิ่น
3. เอกสารการค้นคว้า

7. การวัดผลประเมินผล

1. ตรวจสอบผลงาน การบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึกจุดประสงค์วิชาภาษาไทยข้อ 1,3,20
วิชาสังคมศึกษา ข้อ10,13,15
2. สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อบันทึกจุดประสงค์ วิชาภาษาไทยข้อ 5,6,7,11
วิชา สังคมศึกษา ข้อ 11,14
3. การตอบแบบสอบถาม-ความเห็นเพื่อวัดเจตคติในความชอบการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีต่อการ
ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

แผนการเรียนรู้บูรณาการ

วิชาภาษาไทยและสังคม

บทที่/หน่วยที่ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เวลา 36 คาบ

แผนการเรียนรู้ที่ 2 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. ยุคเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลาง 2. ยุคสร้างทางรถไฟ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนานซึ่งใช้ทักษะการเรียนรู้ในภาษาไทยประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้

2. จุดประสงค์ปลายทาง

3. ภาษาไทย ข้อ 1,3,5,6,7,11,20

4. สังคม ข้อ 10,11,13,14,15

8. จุดประสงค์นำทาง

3. นักเรียนศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้

4. นักเรียนใช้ทักษะในการฟัง การพูด การเรียน ในการเรียนรู้ได้

9. เนื้อหา

4. ยุคเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยภาคกลาง

ยุคสร้างทางรถไฟ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

10. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้น 1

1. สนทนาซักถามเรื่องราวการปกครองสมัยก่อน

2. ครูเล่าเรื่องการปกครองสมัยก่อนและเรื่องญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตรในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ให้นักเรียนฟัง(เข้าสู่ยุคสร้างทางรถไฟและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน)

3. ครูนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้และหัวข้อการเรียนรู้

4. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อศึกษา หัวข้อที่รับผิดชอบ

ขั้น 2

5. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการ การดำเนินงาน ตามภาระงานที่ ต้องการเป้าหมายการทำงานดังนี้ - เป้าหมายการทำงานดังนี้

- สมาชิกในกลุ่มได้แก่ใครบ้าน ต้องการศึกษาค้นคว้าอะไร

- แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไรที่ไหน

ขั้น 3

6. นักเรียนดำเนินการ ตามแผนการและขั้นตอนที่วางไว้

7. ครูให้ความช่วยเหลือ – ร่วมมือกับนักเรียน

ขั้น 4

8. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มได้จัดทำ อภิปรายกลุ่มเพื่อวิเคราะห์หัวข้อที่จริงช่วยกันแก้ไขแล้วสรุปเป็นผลงานกลุ่ม

9. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลที่รวบรวมในรูปแบบต่างๆเช่นเขียนหนังสือเล่มเล็กรายงาน

10. ครูผู้สอนประเมินผลงานนักเรียนเพื่อสรุปการดำเนินตามแผน และแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อปรับปรุงแก้ไขผลงาน แผนการทำงาน แผนการทำงานเป็นแนวทาง ในการทำงานขั้นต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

1. แผนที่ข้อมูล (แผนที่หมู่บ้าน) ในการสืบค้นหมู่บ้าน
2. บุคคลในท้องถิ่น
3. เอกสารการค้นคว้า

7. การวัดผลประเมินผล

1. ตรวจสอบงาน การบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึกจุดประสงค์วิชาภาษาไทยข้อ 1,3,20
วิชา สังคมศึกษาข้อ10,13,15
2. สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่มเพื่อบันทึกจุดประสงค์ วิชาภาษาไทยข้อ 5,6,7,11
วิชาสังคมศึกษาสังคมข้อ 11,14
3. การตอบแบบสอบถาม-ความเห็นเพื่อวัดเจตคติในความชอบการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

บทที่/หน่วยที่ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 3 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่สั่งสมมาเป็นเวลายาวนานซึ่งใช้ทักษะการเรียนรู้ในภาษาไทยประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้

2. จุดประสงค์ปลายทาง

1. ภาษาไทย ข้อ 1,3,5,6,7,11,20
2. สังคม ข้อ 10,11,13,14,15

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
2. นักเรียนใช้ทักษะในการฟัง การพูด การเรียน ในการเรียนรู้ได้

4. เนื้อหา

ยุคญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตรและยุคไฟฟ้าเข้าห้างฉัตร

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. สนทนาซักถามเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นหรือให้ดูรูปภาพเกี่ยวกับญี่ปุ่น
2. ครูเล่าเรื่องญี่ปุ่นเข้าห้างฉัตรในสมัยสงครามโลกครั้งที่2ให้นักเรียนฟัง
3. สนทนาเกี่ยวกับการเริ่มใช้ไฟฟ้าในหมู่บ้านของตนเอง
4. การค้าข้าว และไม้สัก โดยขบวนรถไฟ
5. ครูนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้และหัวข้อการเรียนรู้
6. นักเรียนแบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาหัวข้อที่รับผิดชอบ
7. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการ การดำเนินงาน ตามภาระงานที่

ต้องการเป้าหมายการทำงานดังนี้ - สมาชิกในกลุ่มได้แก่ใครบ้าน ต้องการศึกษาค้นคว้าอะไร

- แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไรที่ไหน

- การแบ่งงานกันทำอย่างไร

8. นักเรียนดำเนินการ ตามแผนการและขั้นตอนที่วางไว้ตามขั้นตอน

9. ครูให้ความช่วยเหลือ – ร่วมมือกับนักเรียน

10. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มได้จัดทำ อภิปรายกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อเท็จจริง

จริงช่วยกันแก้ไขแล้วสรุปเป็นผลงานกลุ่ม

11. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลที่รวบรวมในรูปแบบต่างๆ

12. ครูผู้สอนประเมินผลงานนักเรียนเพื่อสรุปการดำเนินตามแผน และแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อปรับปรุงแก้ไขผลงาน แผนการทำงาน แผนการทำงานเป็นแนวทาง ในการทำงานขั้นต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

1. แผนที่ข้อมูลในการสืบค้นหมู่บ้าน
2. บุคคลในท้องถิ่น
3. เอกสารการค้นคว้า

7. การวัดผลประเมินผล

1. ตรวจสอบผลงาน การบันทึกข้อมูล
2. สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม
3. การตอบแบบสอบถาม-ความเห็นเพื่อวัดเจตคติในความชอบการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

แผนการเรียนรู้บูรณาการทักษะภาษาไทยและสังคม

วิชาภาษาไทยและสังคม

บทที่/หน่วยที่

เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เวลา 36 คาบ

แผนการเรียนรู้ที่ 4 เวลา 6 คาบ ชั้น ป. 6 โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร สปอ. ห้างฉัตร

1. สาระสำคัญ

เรื่องราวท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่สั่งสมมาเป็นเวลาช้านานซึ่งใช้ทักษะการเรียนรู้ในภาษาไทยประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้

2. จุดประสงค์ปลายทาง

1. ภาษาไทย ข้อ 1,3,5,6,7,11,20
2. สังคม ข้อ 10,11,13,14,15,16

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูล เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้(ด้านการเมือง เศรษฐกิจ)
2. นักเรียนใช้ทักษะในการฟัง การพูด การเรียน ในการเรียนรู้ได้

4. เนื้อหา

ยุคการตื่นตัวทางการเมือง และยุคขยายแรงงาน

5. การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. สนทนาซักถามเรื่องราวเกี่ยวกับการปกครองในท้องถิ่นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยให้นักเรียนไปสืบค้นจากผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นของตนแล้วนำมาเล่าสู่กันฟัง
2. สนทนาซักถามนักเรียนเกี่ยวกับญาติพี่น้องที่ไปขายแรงงานยังต่างประเทศไปตั้งแต่พ.ศ.ใด ไปโดยวิธีใดความเป็นอยู่ในต่างแดนเป็นอย่างไรและส่งเงินกลับบ้าน โดยวิธีใด
3. ครูนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้และหัวข้อการเรียนรู้
4. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่อศึกษา หัวข้อที่รับผิดชอบ
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการ การดำเนินงาน ตามภาระงานที่
ต้องการเป้าหมายการทำงานดังนี้ - สมาชิกในกลุ่มได้แก่ใครบ้าง ต้องการศึกษาค้นคว้าอะไร
- แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไรที่ไหนแบ่งงานกันทำอย่างไร
6. นักเรียนดำเนินการ ตามแผนการและขั้นตอนที่วางไว้
7. ครูให้ความช่วยเหลือ – ร่วมมือกับนักเรียน
8. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มได้จัดทำ อภิปรายกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อเท็จจริง
ช่วยกันแก้ไขแล้วสรุปเป็นผลงานกลุ่ม
9. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลที่รวบรวมในรูปแบบต่างๆ

10. ครูผู้สอนประเมินผลงานนักเรียนเพื่อสรุปการดำเนินตามแผน และแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อปรับปรุงแก้ไขผลงาน แผนการทำงาน แผนการทำงานเป็นแนวทาง ในการทำงานขั้นต่อไป

6. สื่อการเรียนรู้

1. บุคคลในท้องถิ่น
2. เอกสารการค้นคว้า

7. การวัดผลประเมินผล

1. ตรวจสอบผลงาน การบันทึกข้อมูลเพื่อบันทึก
2. สังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม
3. การตอบแบบสอบถาม-ความเห็นเพื่อวัดเจตคติในความชอบการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

ใบงานที่ 1

วิชาภาษาไทย ชั้น ป.6 ออกไปศึกษาหาความรู้รายละเอียดของรายการต่อไปนี้

1. เรื่องต่งเคราะห์
2. เรื่องต่งแกน
3. สิบชะตา
4. การก่อเจดีย์ทราย
5. การสังเคราะห์บ้าน
6. ตู้ขวัญควาย
7. ซ้องขวัญ
8. เลี้ยงผีปู่ย่า
9. แต่งงานสมัยก่อน
10. ผีอำมือหนึ่ง
11. ผีเก้าไฟ
12. อยู่เดือน
13. รุกขมูล
14. อุปคุด
15. ผ่าป่า
16. กฐิน
17. ขึ้นเต้าตั้งสี่
18. นิทานที่เล่าสืบทอดกันมา
19. อื่น ๆ

แต่หัวข้อเรื่องให้ถามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิธีการทำอย่างไร
2. ความเป็นมา
3. ทำเพื่ออะไร
4. มีความเชื่ออย่างไร
5. มีอิทธิพลต่อสังคมสมัยนั้นอย่างไร
6. ใครเป็นคนทำ
7. ทำอะไร มากน้อยอย่างไร
8. เลิกทำเพราะอะไร
9. เริ่มทำอะไร เพราะอะไร
10. คนที่มาใช้บริการอยู่ในระดับไหนบ้าง

11. พิธีกรรมเหล่านี้มีพิธีกรรมอะไรที่ควรอนุรักษ์ไว้
12. พิธีกรรมเหล่านี้มีพิธีกรรมอะไรที่ควรปล่อยให้สูญหายไป
13. พิธีกรรมอะไรที่เกิดขึ้นใหม่
14. นักเรียนคิดอย่างไร ที่จะสืบสานในอนาคต
15. ให้มีการเปรียบเทียบพิธีกรรมเหล่านี้กับประเทศต่างๆมีเหมือนและต่างกันอย่างไร

ใบงานที่ 2

วิชาภาษาไทย ชั้นป. 6(ใช้จุดประสงค์ในหน้า 15)

1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการการทำงานตามหัวข้อต่อไปนี้
 - สมาชิกในกลุ่มได้แก่ใครบ้าง
 - เลือกประธาน เลขานุการ (ร่วมกันวางแผน)
 - เตรียมเรื่องที่จะศึกษา (ต้องศึกษาค้นคว้าอะไร)
 - แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไร ที่ไหน
 - ข้อตกลงภายในกลุ่ม(มารยาทและระเบียบวินัย)
 - การเดินทางไปหาข้อมูล
2. สรุปการวางแผนไปทัศนศึกษา ของนักเรียนชั้นป.5
3. เขียนรายงานส่ง

แบบสังเกตพฤติกรรม

ป.6 วิชาภาษาไทย จุดประสงค์ที่ 5 พุคสื่อความชัดเจน ถูกต้องรวดเร็ว และมีวิจารณ์ญาณ

คำชี้แจง - สังเกตในแผนการสอนที่ 1,2

- ทำได้ดีมาก 2 คะแนน ทำได้ดี 1 คะแนน ทำไม่ได้เลย 0 คะแนน

ที่	ชื่อ-สกุล	รายการสังเกต					สรุปผล การ ประเมิน ผ่าน ไม่ผ่าน (10)
		พูดตรง กับหัว เรื่อง (2)	ประกอบ การแสดง ความคิด เห็น (2)	สรุป ความ คิดเห็น ได้ (2)	ท่าทางที่ แสดงออก เหมาะสม (2)	ใช้ภาษา พูดได้ ถูกต้อง (2)	
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							
9.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							

แบบสังเกตพฤติกรรม

ป.6วิชาภาษาไทย จุดประสงค์ที่ 11 นำกระบวนการทำงานกลุ่มไปใช้ในการทำงานกลุ่มเป็นประจำ

คำชี้แจง 1. ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการประเมินเมื่อนักเรียนทำตามพฤติกรรมที่กำหนดในรายการ

2. สรุปผลการประเมิน ถ้าผ่านรายการ ได้ระดับ 2 ผ่านรายการ ได้ระดับ1

ผ่านรายการ ได้ระดับ 0

เลขที่	ชื่อ-สกุล	แบ่งหน้าที่การทำงาน	รับผิดชอบงานได้ดี	รับฟังและแสดงความความคิดเห็น	ผลงานสำเร็จ	ผลการประเมิน

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น

จุดประสงค์ใน ป.02 ชั้นป.5

ภาษาไทย

- 1.ฟังเรื่องราว บทความ ข่าว การอภิปรายแล้วสามารถวิเคราะห์หาหลักการเจตนาารมณ์และ
- 3.ใช้ทักษะการฟัง ในการเพิ่มพูนความรู้และความคิด
- 4.ปฏิบัติงานเป็นผู้มีนิสัยที่ดีในการฟัง
- 5.พูดสื่อความชัดเจนถูกต้องและคล่องแคล่วมีวิจารณญาณ
- 7.พูดแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์และสรุปความ
- 11.จับใจความสรุปสาระสำคัญของข้อความและเรื่องที่อ่าน
- 12.วิเคราะห์ความสำคัญความสัมพันธ์ของประเด็นต่าง ๆ ในข้อความและเรื่องที่อ่าน
- 13.แสดงความคิดเห็นสนับสนุนคัดค้านข้อความและเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล
- 18.เขียน โดยลำดับความคิดเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง

สังคมศึกษา

- 10.วางแผนงานในการทำงานกลุ่ม
- 11.นำกระบวนการทำงานกลุ่ม ไปใช้ในการทำงานกลุ่มเป็นประจำ
- 13.วิเคราะห์ผลดีของการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์บำรุงรักษาสีลปวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- 16.นำความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการทำงานและดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม

แผนการเรียนรู้บูรณาการ/ไม่บูรณาการ.....วิชาภาษาไทย สังคม
 บทที่/ หน่วยที่....เรื่อง การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเวลา..๙๖...คาบ
 แผนการเรียนรู้ที่ 1 เวลา 9 คาบ ชั้น ป. 5

1. สาระสำคัญ

2. จุดประสงค์ปลายทาง

ภาษาไทย 1,3,7,11,12,13,184,5

สังคม 10,11,13,16

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
2. นักเรียนใช้ทักษะการฟัง การพูด การเขียน ในการเรียนรู้ได้
3. นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่นรักท้องถิ่น

4.เนื้อหา

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในสมัยโบราณ เช่นเวียงตาลแลเวียงรมณีย์ ตำนานวีรบุรุษ และการแบ่ง
 บ้านสร้างเมือง พัฒนาการของชุมชน จนกระทั่งเป็นสภาพสังคมอย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน

5.การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. 1.1 ครูผู้สอนปัญหาตำนานของวัดและสถานที่สำคัญและบุคคลสำคัญในหมู่บ้านให้นักเรียนช่วยกัน
 เสนอสิ่งที่ตนอยากรู้
- 1.2 นักเรียนปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองสนใจและเสนอหัวข้อให้แก่เพื่อน ๆ ในชั้นทราบ นัก
 เรียนทั้งชั้นช่วยกันกำหนดหัวข้อที่สนใจ
- 1.3 นักเรียนจัดกลุ่มเพื่อศึกษาหัวข้อที่สนใจ
2. นักเรียนวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานภาระงานที่ต้องทำและเป้าหมายของงานใน
 แต่ละหัวข้อย่อยของงานที่เลือก
- 2.1 กลุ่มเลือกทำปัญหาคืออะไร ต้องศึกษาค้นคว้าอะไร
- 2.2 สมาชิกในกลุ่มมีใครบ้าง
- 2.3 แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไร ที่ไหน
- 2.4 การแบ่งกันทำอย่างไร
3. นักเรียนดำเนินงานตามแผนการวางไว้ในขั้นตอนที่สองกิจกรรมและทักษะต่างๆที่นักเรียนต้องศึกษา
 ควรมาจากแหล่งข้อมูลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
- 3.1 ครูผู้สอนคอยช่วยเหลือแนะนำ
- 3.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและหาข้อมูลสรุปในแต่ละข้อ

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มงานได้จัดทำ ช่วยกันแก้ไขสรุปเป็นรายงานของกลุ่มเพื่อเสนอต่อนักเรียนทั้งชั้น สมาชิกช่วยกันเตรียมการเสนอรายงานให้นำเสนอในครูผู้สอนแนะนำนักเรียนให้เตรียม
 - 4.1 การเน้นสาระสำคัญของการาค้นคว้า
 - 4.2 วิธีการที่กลุ่มศึกษา
 - 4.3 เปิดโอกาสให้มีการซักถาม
 - 4.4 นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วย
 - 4.5 สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน
 - 4.6 อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการนำเสนอรายงาน
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงานในกลุ่มของตนให้สมาชิกในชั้นเรียนทราบตามที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่ 4 ให้นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วยในการตอบปัญหา การทำกิจกรรมที่ผู้รายงานกำหนดให้ทำ
6. ครูและนักเรียนประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อย และประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อยและประเมินงานรายรวมของทั้งชั้นการประเมินนี้รวมถึงการประเมินเป็นรายบุคคลด้วย
 - ความสามารถในการคิด
 - วิธีการในการศึกษา
 - การประยุกต์ใช้ความรู้
 - การใช้หลักฐานอ้างอิง
 - วิธีการสรุปข้อมูล

สื่อ – การเรียนรู้

- รูปภาพ
- แผนที่ในการสืบค้น
- ใบงาน
- เอกสาร ใบความรู้

การวัดผลประเมินผลตามสภาพความจริง

1. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
2. ตรวจสอบงานเพื่อประเมินผลงานตามจุดประสงค์
3. การตอบแบบสอบถามเพื่อวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม

แผนการเรียนรู้บูรณาการ/ไม่บูรณาการ.....วิชาภาษาไทย สังคม
 บทที่/หน่วยที่.....เรื่อง การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเวลา.๕๖....คาบ
 แผนการเรียนรู้ที่ 1 เวลา 9 คาบ ชั้น ป. 5

7. สาระสำคัญ

8. จุดประสงค์ปลายทาง

ภาษาไทย 1,3,7,11,12,13,184,5

สังคม 10,11,13,16

3. จุดประสงค์นำทาง

4. นักเรียนศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้
5. นักเรียนใช้ทักษะการฟัง การพูด การเขียน ในการเรียนรู้ได้
6. นักเรียนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น รักท้องถิ่น

4.เนื้อหา

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในสมัยโบราณ เช่นเวียงตาลแลเวียงรมณีย์ คำนานวีรบุรุษ และการแบ่ง
 บ้านสร้างเมือง พัฒนาการของชุมชน จนกระทั่งเป็นสภาพสังคมอย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน

5.การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. 1.1 ครูผู้สอนปัญหาตำนานของวัดและสถานที่สำคัญและบุคคลสำคัญในหมู่บ้านให้นักเรียนช่วยกัน
 เสนอสิ่งที่ตนอยากรู้
- 3.2 นักเรียนปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองสนใจและเสนอหัวข้อให้แก่เพื่อน ๆ ในชั้นทราบ นัก
 เรียนทั้งชั้นช่วยกันกำหนดหัวข้อที่สนใจ
- 3.3 นักเรียนจัดกลุ่มเพื่อศึกษาหัวข้อที่สนใจ
4. นักเรียนวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานภาระงานที่ต้องทำและเป้าหมายของงานใน
 แต่ละหัวข้อย่อยของงานที่เลือก
 - 8.1 กลุ่มเลือกทำปัญหาคืออะไร ต้องศึกษาค้นคว้าอะไร
 - 8.2 สมาชิกในกลุ่มมีใครบ้าง
 - 8.3 แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไร ที่ไหน
 - 8.4 การแบ่งกันทำอย่างไร
9. นักเรียนดำเนินงานตามแผนการวางไว้ในขั้นตอนที่สองกิจกรรมและทักษะต่างๆที่นักเรียนต้องศึกษา
 ควรมาจากแหล่งข้อมูลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
 - 9.1 ครูผู้สอนคอยช่วยเหลือแนะนำ
 - 9.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและหาข้อมูลสรุปในแต่ละข้อ

10. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มงานได้จัดทำ ช่วยกันแก้ไขสรุปเป็นรายงานของกลุ่มเพื่อเสนอนักเรียนทั้งชั้น สมาชิกช่วยกันเตรียมการเสนอรายงานให้นำเสนอในครูผู้สอนแนะนำนักเรียนให้เตรียม
- 10.1 การเน้นสาระสำคัญของการาค้นคว้า
 - 10.2 วิธีการที่กลุ่มศึกษา
 - 10.3 เปิดโอกาสให้มีการซักถาม
 - 10.4 นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วย
 - 10.5 สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน
 - 10.6 อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการนำเสนอรายงาน
11. นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงานในกลุ่มของตนให้สมาชิกในชั้นเรียนทราบตามที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่ 4 ให้นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วยในการตอบปัญหา การทำกิจกรรมที่ผู้รายงานกำหนดให้ทำ
12. ครูและนักเรียนประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อย และประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อยและประเมินงานรายรวมของทั้งชั้นการประเมินนี้รวมถึงการประเมินเป็นรายบุคคลด้วย
- ความสามารถในการคิด
 - วิธีการในการศึกษา
 - การประยุกต์ใช้ความรู้
 - การใช้หลักฐานอ้างอิง
 - วิธีการสรุปข้อมูล

สื่อ – การเรียนรู้

- รูปภาพ
- แผนที่ในการสืบค้น
- ใบงาน
- เอกสาร ใบความรู้

การวัดผลประเมินผลตามสภาพความจริง

4. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เพื่อวัดจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 7,13 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 10,11
5. ตรวจสอบผลงานเพื่อประเมินผลงานตามจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 11,12,13,18 วิชาสังคมศึกษาข้อ 13
6. การวัดความงอกงามเชิงจริยธรรม เพื่อวัดจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 3,4,5 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 10,17,16

แผนการเรียนรู้บูรณาการ/ไม่บูรณาการ.....วิชาภาษาไทย สังคม
 บทที่/ หน่วยที่....เรื่อง การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น เวลา 36 คาบ
 แผนการเรียนรู้ที่ 2 เวลา 9 คาบ ชั้น ป. 5

1. สาระสำคัญ

ความเจริญทางวัตถุ ความเจริญการปกครองเป็นผลในสังคม เศรษฐกิจวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

2. จุดประสงค์ปลายทาง

ภาษาไทย 1,3,7,11,12,13,18,4,5

สังคม 10,11,13,16

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
2. นักเรียนใช้ทักษะการฟัง การพูด การเขียน ในการเรียนรู้ได้
3. นักเรียนรักและภูมิใจท้องถิ่นของตนเอง
4. นักเรียนมีจิตสำนึกและความผูกพันกับบุคคลในท้องถิ่น

4.เนื้อหา

การเข้าสู่ระบบการปกครองของไทยกลางและสร้างทางรถไฟห่างฉัตร

5.การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. 1.1 ครูเสนอประวัติศาสตร์ตอนห่างฉัตรเข้าสู่ระบบการปกครองไทยภาคกลาง และการสร้างทางรถไฟ
 - 1.2 นักเรียนปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องที่ครูเสนอปัญหาและเสนอหัวข้อให้แก่เพื่อน ๆ ในชั้นทราบ นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันกำหนดหัวข้อที่สนใจ
 - 4.2 นักเรียนจัดกลุ่มเพื่อศึกษาหัวข้อที่สนใจ
- 2.นักเรียนวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานภาระงานที่ต้องทำและเป้าหมายของงานในแต่ละหัวข้อย่อยของงานที่เลือก
 - 2.1 กลุ่มเลือกทำปัญหาคืออะไร ต้องศึกษาค้นคว้าอะไร
 - 2.2 สมาชิกในกลุ่มมีใครบ้าง
 - 2.3 แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไร ที่ไหน
 - 2.4 การแบ่งกันทำอย่างไร
3. นักเรียนดำเนินงานตามแผนการวางไว้ในขั้นตอนที่สองกิจกรรมและทักษะต่างๆที่นักเรียนต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
 - 3.1 ครูผู้สอนคอยช่วยเหลือแนะนำ

- 3.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและหาข้อมูลสรุปในแต่ละข้อ
4. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มงาน ได้จัดทำ ช่วยกันแก้ไขสรุปเป็นรายงานของกลุ่มเพื่อเสนอนักเรียนทั้งชั้น สมาชิกช่วยกันเตรียมการเสนอรายงานให้น่าสนใจในครูผู้สอนแนะนำนักเรียนให้เตรียม
- 4.1 การเน้นสาระสำคัญของการาค้นคว้า
- 4.2 วิธีการที่กลุ่มศึกษา
- 4.3 เปิดโอกาสให้มีการซักถาม
- 4.4 นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วย
- 4.5 สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน
- 4.6 อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการนำเสนอรายงาน
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงานในกลุ่มของตนให้สมาชิกในชั้นเรียนทราบตามที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่ 4 ให้นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วยในการตอบปัญหา การทำกิจกรรมที่ผู้รายงานกำหนดให้ทำ
6. ครูและนักเรียนประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อย และประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อยและประเมินงานรายรวมของทั้งชั้นการประเมินนี้รวมถึงการประเมินเป็นรายบุคคลด้วย
- ความสามารถในการคิด
 - วิธีการในการศึกษา
 - การประยุกต์ใช้ความรู้
 - การใช้หลักฐานอ้างอิง
 - วิธีการสรุปข้อมูล

สื่อ – การเรียนรู้

- แผนที่ในการสืบค้น
- ใบงาน
- เอกสาร, ใบความรู้

การวัดผลประเมินผลตามสภาพความจริง

1. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม เพื่อวัดจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 7,13 วิชาสังคมศึกษาข้อ 10,11
2. ตรวจสอบผลงานเพื่อประเมินผลงานตามจุดประสงค์ วิชาภาษาไทย ข้อ 10,11,12,13,18 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 13
3. การวัดความงอกงามเชิงจริยธรรมเพื่อวัดจุดประสงค์วิชาภาษาไทย ข้อ 3,4,5 วิชาสังคมศึกษา ข้อ 10,17,1

แผนการเรียนรู้บูรณาการ/ไม่บูรณาการ.....วิชาภาษาไทย สังคม
บทที่/ หน่วยที่....เรื่อง การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นเวลา..36...คาบ
แผนการเรียนรู้ที่ 3 เวลา 9 คาบ ชั้น ป.5

1. สาระสำคัญ

2. จุดประสงค์ปลายทาง

ภาษาไทย 1,3,7,11,12,13,184,5

สังคม 10,11,13,16

3. จุดประสงค์นำทาง

1. นักเรียนศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้
2. นักเรียนใช้ทักษะการฟัง การพูด การเขียน ในการเรียนรู้ได้
3. นักเรียนรักและภูมิใจท้องถิ่นของตนเอง
4. นักเรียนมีจิตสำนึกและความผูกพันกันบุคคลในท้องถิ่น

4.เนื้อหา

5.การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. 1.1 ครูผู้สอนกระตุ้นให้นักเรียนคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหรือความเจริญมีผลดีและผลเสียอย่างไรบ้าง
- 1.2 นักเรียนปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองสนใจและเสนอหัวข้อให้แก่เพื่อน ๆ ในชั้นทราบ นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันกำหนดหัวข้อที่สนใจ
- 1.3 นักเรียนจัดกลุ่มเพื่อศึกษาหัวข้อที่สนใจ
2. นักเรียนวางแผนร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานภาระงานที่ต้องทำและเป้าหมายของงานในแต่ละหัวข้อย่อยของงานที่เลือก
 - 2.1 กลุ่มเลือกทำปัญหาคืออะไร ต้องศึกษาค้นคว้าอะไร
 - 2.2 สมาชิกในกลุ่มมีใครบ้าง
 - 2.3 แหล่งความรู้ที่จะศึกษาคืออะไร ที่ไหน
 - 2.4 การแบ่งกันทำอย่างไร(ศึกษาใบงาน)
3. นักเรียนดำเนินงานตามแผนการวางไว้ในขั้นตอนที่สองกิจกรรมและทักษะต่างๆที่นักเรียนต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
 - 3.1 ครูผู้สอนคอยช่วยเหลือแนะนำ
 - 3.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายและหาข้อมูลสรุปในแต่ละข้อ

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สมาชิกในกลุ่มงาน ได้จัดทำ ช่วยกันแก้ไขสรุปเป็นรายงานของกลุ่มเพื่อเสนอนักเรียนทั้งชั้น สมาชิกช่วยกันเตรียมการเสนอรายงานให้นำสนในครูผู้สอนแนะนำนักเรียนให้เตรียม
 - 4.1 การเน้นสาระสำคัญของการค้นคว้า
 - 4.2 วิธีการที่กลุ่มศึกษา
 - 4.3 เปิดโอกาสให้มีการซักถาม
 - 4.4 นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วย
 - 4.5 สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน
 - 4.6 อุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในการนำเสนอรายงาน
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอผลงานในกลุ่มของตนให้สมาชิกในชั้นเรียนทราบตามที่เตรียมไว้ในขั้นตอนที่ 4 ให้นักเรียนในชั้นมีกิจกรรมร่วมด้วยในการตอบปัญหา การทำกิจกรรมที่ผู้รายงานกำหนดให้ทำ
6. ครูและนักเรียนประเมินผลการรายงานกลุ่มย่อย และประเมินงานรายรวมของทั้งชั้นการประเมินนี้รวมถึงการประเมินเป็นรายบุคคลด้วย
 - ความสามารถในการคิด
 - วิธีการในการศึกษา
 - การประยุกต์ใช้ความรู้
 - การใช้หลักฐานอ้างอิง
 - วิธีการสรุปข้อมูล

สี่ – การเรียนรู้

- แผนที่ในการสืบค้น
- ใบงาน
- เอกสาร ใบความรู้

การวัดผลประเมินผลตามสภาพความจริง

1. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
2. ตรวจสอบผลงานเพื่อประเมินผลงานตามจุดประสงค์

คณะกรรมการวิจัย

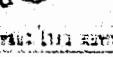
- 1.นายเฉลิมพล แก้วเมืองมูล
- 2.นายสมดี ศรีแก้ว
- 3.นางธนอมศรี ศรีกอนติ
- 4.นางอุไรวรรณ ใจคำปิ่น
- 5.นางเบญจลักษณ์ บัวภิบาล
- 6.นางบุญเรียบ อินตาคำ
- 7.นายสงวน จันทร์สุวรรณ
- 8.นายคำวิทย์ ศรีนุศ
- 9.นายอินจันทร์ อริยะสม
- 10.นางสุมาลี ทาสุนินทร์
- 11.นางมาลีณี พญามงคล
- 12.นายวิโรจน์ อริยะเครือ
- 13.นางบุญนาค กิตติสิทธิชัย
- 14.นางเทพทอง ใจคำปิ่น
- 15.นางมัทนา กันทา
- 16.นายนภดล วงศ์ชัชวาลย์
- 17.นายนรินทร์ ชิริทอง
- 18.นางบัวศรี ต้นเทพ
- 19.นายแสงเมือง แสงบุญเรือง
- 20.นางลมัย มหาวัน
- 21.นายสุภาพ ต๊ะใจ
- 22.นายบุญ แสงบุญเรือง
- 23.นางปิยพร เมษสุวรรณ

ผลงานของนักเรียน

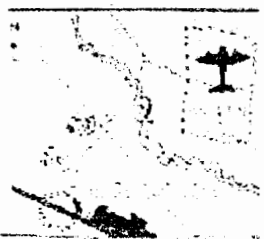
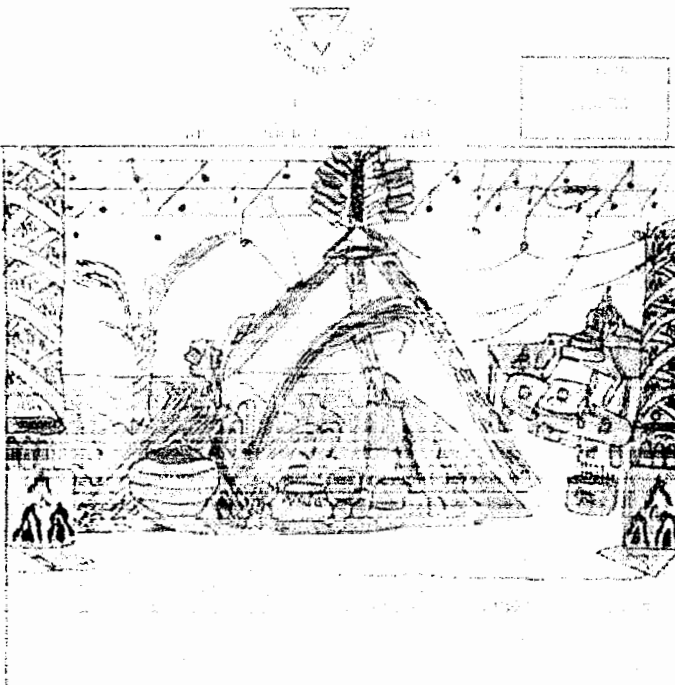
ทางเข้าวิงตุนตาม

สนามบินญี่ปุ่นที่กังฉัตร

65 ถ้าป่าจกิมเหลกการณีญี่ปุ่น
 สก๊อตตกร นโกลาวิท 2
ฉัตร วัฒนกิจ

การวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับ... (text is very faint and partially obscured)

พวกเขาพร้อมแล้ว

ด่วนที่สุด

ที่ ศร 1156.12/ 2209

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร

อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง 52190

9

ตุลาคม 2544

เรื่อง โครงการวิจัย เรื่องการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน
ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ต.ห้างฉัตร

เรียน อาจารย์ใหญ่/ผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลห้างฉัตร ชุมชนบ้านแม่สาว บ้านปิ่นจ้าว และ
วอแก้ววิชา

อ้างถึง หนังสือสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร ที่ ศร 1156.12/1554

ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2544

สิ่งที่ส่งมาด้วย คำสั่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร จำนวน 1 ชุด

ตามหนังสือที่อ้างถึง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร จะดำเนินการวิจัยตาม
โครงการดังกล่าว เพื่อให้ครู นักเรียนและชุมชนในพื้นที่ตำบลห้างฉัตร ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์
วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน ความละเอียดแจ้งแล้วนั้น

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ สำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร ได้แต่งตั้งคณะผู้ร่วมโครงการวิจัย ดังรายละเอียดในคำสั่งที่แนบมา
พร้อมหนังสือนี้และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตรขอให้โรงเรียนแจ้งให้ข้าราชการครู
ที่มีชื่อในคำสั่งดังกล่าวไปประชุมเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการวิจัย ในวันที่ 11 - 12 ตุลาคม 2544 ณ
ห้องประชุมสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร โดยให้ไปรายงานตัวเข้าประชุมเวลา
08.00 - 08.30 น. วันที่ 11 ตุลาคม 2544

จึงเรียนมาเพื่อดำเนินการ

ขอแสดงความนับถือ

(นายคำรณ ศรีนุต)

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร

หน่วยศึกษานิเทศก์

โทร.269171

ที่ ศษ 1156.12/1381

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร
ต.ห้วยฉัตร อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง 52190

12

กรกฎาคม 2545

เรื่อง ขอนเชิญประชุม

เรียน คุณ.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. เอกสารประกอบการประชุม	จำนวน 1 ชุด
	2. กำหนดการประชุมปฏิบัติการ	จำนวน 1 ชุด

ด้วยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ต.ห้วยฉัตร อ.ห้วยฉัตร เพื่อศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ต.ห้วยฉัตรและเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และสำนึกร่วมต่อประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดโดยครู นักเรียนและชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร จะจัดประชุมปฏิบัติการ(Focus Group Discussion) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่ค้นพบ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตรจึงขอให้ท่านศึกษาเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือนี้และเรียนเชิญท่านเข้าร่วมประชุม ในวันที่..... ตุลาคม 2544 ณ ห้องประชุมสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร/ห้องประชุม โรงเรียนบ้านป็นจ้าว ตั้งแต่เวลา 08.30 - 12.00 น.

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายคำรพิต ศรีบุญ)

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร

หน่วยศึกษานิเทศก์

โทร.269171

กำหนดการประชุมปฏิบัติการ(Focus Group Discussion)
ในงานวิจัยเรื่อง “ การศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน
ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตำบลห้างฉัตร”
ระหว่างวันที่ 18, 19, 23 กรกฎาคม 2545

พื้นที่	วัน เดือน ปี เวลาและสถานที่	นักวิจัยหมู่ บ้านผู้นำชุมชน/Key Important	นักวิจัยหมู่บ้าน ครู : นักเรียน	รวมผู้เข้า ประชุมและผู้ สังเกตการณ์
- บ้านปิ่นจ้าว - บ้านหัวหนอง - บ้านชามแดง	- 23 กรกฎาคม 2545 - 09.00 – 12.00 น. - ห้องประชุม ร.ร. บ้านปิ่นจ้าว	- 9 คน	- 5 : 12 คน (ครูและนักเรียน ร.ร.บ้านปิ่นจ้าว และร.ร.อนุบาล ห้างฉัตร)	- 14 : 12 คน
- บ้านห้างฉัตร เหนือ - บ้านห้างฉัตร ใต้	- 18 กรกฎาคม 2545 - 09.00 – 12.00 น. - ห้องประชุม สปอ. ห้างฉัตร	- 9 คน	- 5 : 15 คน(ครู และนักเรียน ร.ร. อนุบาลห้างฉัตร)	- 14 : 15 คน
- บ้านแม่ฮาว - บ้านปางม่วง - บ้านพะ บ้านต้นผึ้ง - บ้านสถานี	- 19 กรกฎาคม 2545 - 09.00 – 12.00 น. - ห้องประชุม สปอ. ห้างฉัตร	- 10 คน	- 5 : 15 คน(ครู และนักเรียน ร.ร. ชุมชนบ้านแม่ ฮาวและ ร.ร. อนุบาลห้างฉัตร)	- 15 : 15 คน

- รวมผู้เข้าประชุมปฏิบัติการ จำนวน 89 คน
- ภายหลังจากการประชุมปฏิบัติการ ขอเชิญเชิญร่วมรับประทานอาหารกลางวัน

ที่ ศษ 1156.12/2545

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร
อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง 52190

๒๐ ตุลาคม 2544

เรื่อง โครงการวิจัย เรื่องการศึกษากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชน
ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น อ.ห้วยฉัตร

เรียน คุณ.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย คำสั่งอำเภอห้วยฉัตร ที่ 431/2544

จำนวน 1 ชุด

ช่วยสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร จะดำเนินการวิจัยเรื่อง การศึกษา
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและชุมชนในการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น
อ.ห้วยฉัตร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และสำนึกร่วมต่อประวัติศาสตร์
วัฒนธรรมท้องถิ่นที่จัดโดยครู นักเรียน และชุมชน และเพื่อศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ วัฒน
ธรรมท้องถิ่น อ.ห้วยฉัตร

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ สำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร ได้เสนอแต่งตั้งให้ท่านเป็นคณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน ดังรายละเอียดใน
คำสั่งอำเภอห้วยฉัตรที่แนบมาพร้อมหนังสือนี้และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร จึงขอ
เรียนเชิญท่านเข้าอบรม เรื่องการวิจัยเชิงวิจัยแบบมีส่วนร่วม ในวันที่ 10 - 11 พฤศจิกายน 2544 ณ
ห้องประชุมสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร โดยให้ไปรายงานตัวเข้าประชุมเวลา
08.00 - 08.30 น. วันที่ 10 พฤศจิกายน 2544

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญท่านเข้าอบรม

ขอแสดงความนับถือ

(นายคำสิทธิ์ ศรีบุญ)

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอห้วยฉัตร

หน่วยศึกษานิเทศก์

โทร.269171

2.2 คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน บ้านห้างฉัตรเหนือ – บ้านห้างฉัตรใต้ – บ้านขามแดง(หมู่ 2 หมู่ 1 และหมู่ 6 - โชน 2)

- นางเบญจลักษณ์ บัวภิบาล - อาจารย์ 3 ร.ร.อนุบาลห้างฉัตร ประธานกรรมการ--
- นางบุญเรือน อินตาคำ “ 2 “ “ กรรมการ
- นายสงวน จันทร์สุวรรณ ศึกษานิเทศก์ สปอ.ห้างฉัตร “
- นายคำรพีย์ ศรีนุด หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอห้างฉัตร “
- นายสิงห์แก้ว ทิพย์มณี “
- นางอุไร หนองปิงคำ “
- นายอินจันทร์ อริยะสม “
- นายจรูญ จักรคำปึง “
- นางสุมาลี ทาสุนทร อาจารย์ 2 ร.ร.อนุบาลห้างฉัตร “
- นางมาลีณี พญามงคล อาจารย์ 2 ร.ร.อนุบาลห้างฉัตร “

2.3 คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน บ้านแพะ – บ้านสถานี(หมู่ 5 – หมู่ 4 - โชน 3)

- นายวิโรจน์ อริยะเครือ ศึกษานิเทศก์ สปอ.ห้างฉัตร ประธานกรรมการ
- นางบุญนาค กิตติสิทธิชัย อาจารย์ 2 ร.ร.อนุบาลห้างฉัตร กรรมการ
- นางศิริพันธ์ ปิยะทัตพันธ์ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สปอ.งห้างฉัตร “
- นางเทพทอง ใจคำป็น อาจารย์ 2 ร.ร.บ้านดอนหัววัง “
- นายบุญทรง บุญคำสูง “
- นายบุญเต็ม นันทศรี “
- นางนันทนา กันทา อาจารย์ 2 ร.ร.บ้านทุ่งหลวง “

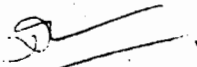
2.4 คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้านบ้านปางม่วง – บ้านแม่ฮาว(หมู่ 9 – หมู่ 3 - โชน 4)

- นายเนกศล วงศ์ชวัลย์ อาจารย์ 2 ร.ร.ชุมชนบ้านแม่ฮาว ประธานกรรมการ
- นายจำลอง คำบุญชู ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8 ร.ร.ลำปาง กรรมการ
- นายนรินทร์ ชรินทร์ทอง อาจารย์ 2 ร.ร.อแก้ววิทยา “
- นายผัด ปันทนา “
- นายเจริญ สุรินสม “
- นางบัวศรี สันทพ อาจารย์ 2 ร.ร.ชุมชนบ้านแม่ฮาว “
- นางสมพร สีเขียว “
- นายแสงเมือง แสงบุญเรือง “
- นายสมชาย แสงบุญเรือง “

ให้คณะกรรมการวิจัยหมู่บ้าน ในข้อ 2.1 - 2.4 มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง
ครู นักเรียนและชุมชนในเขตหมู่บ้านที่ตนเองรับผิดชอบ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2544

สั่ง ณ วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2544

(นายคันฉัตร ตันเสถียร)

นายอำเภอห้างฉัตร

พิธีกรรม
การเลี้ยงผีปู่ย่า

พิธีสู่ขวัญควาย

